

ประวัติหลวงปู่ขาว อนาลโย

วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

โดยท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสมปนฺโน

ในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชนิพนธ์

เริ่มเขียนประวัติหลวงปู่ขาว อนาลโย

นับแต่ได้ตะเกียกตะกายเขียนประวัติของหลวงปู่มั่น ฐริทัตตเถระ มาก็นับเป็นเวลา 10 กว่าปีแล้ว เป็นความรู้สึกลองใจว่าจะยุติในการขีดเขียนประวัติของท่านผู้ใดอีกต่อไป นอกจากเขียนเรื่องอรรถธรรมอื่น ๆ เป็นครั้งคราวเท่านั้น เพราะการเขียนประวัติของพระอาจารย์ที่สำคัญ ๆ แต่ละองค์ต้องใช้ความพินิจพิจารณาอย่างมาก เพื่อให้สมเกียรติคุณที่มีในองค์ท่าน และท่านเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนพระเถระจำนวนมากจนประมาณไม่ได้ จะเขียนแบบสุกเอาเผากินย่อมไม่สมควรกับองค์ท่าน

แม้หลวงปู่ขาว อนาลโย วัดถ้ำกลองเพล ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของหลวงตาบัวอย่างยิ่ง ได้สิ้นชีวิตลง เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2526 นี้ ก็มีได้คิดคำริว่าจะเป็นผู้เขียนประวัติของท่านแต่อย่างใด เพราะได้ปลงใจว่าจะยุติการเขียนประวัติใด ๆ แล้ว แต่ที่ประชุมในวงงานนี้ พร้อมทั้งเจ้าอาวาส คือพระอาจารย์เพ็ง เขมาภิรโต ต่างขอร้องให้หลวงตาบัวโดยเฉพาะเป็นผู้เขียนประวัติของท่านโดยฝ่ายเดียว เมื่อขอถวายคำขอร้องนี้กลับคืนหาคณะกรรมการที่ประชุมก็ขอร้องกลับคืนอย่างเดิม จึงตกลงใจสนองพระคุณหลวงปู่ท่าน ตามกำลังความสามารถเท่าที่จะเป็นไปได้ ดังนั้นจึงขอภัยจากท่านคณะกรรมการที่รับผิดชอบของงานนี้ และท่านผู้อ่านทั้งหลายในความบกพร่องที่มีในหนังสือเล่มนี้ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

แต่การเขียนประวัติของท่าน จะเขียนเท่าที่จำเป็นทั้งเวลาท่านเป็นฆราวาสและเวลาท่านมาบวชเป็นพระจนถึงวาระสุดท้าย เพื่อให้ทันกับงานซึ่งกำหนดจะมีขึ้นตามที่ประชุมกำหนดในลักษณะคาด ๆ เอาไว้เพื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงโปรดเกล้า ฯ อีกวาระหนึ่ง โดยที่ประชุมกำหนดวันที่ 10 - 11 - 12 กุมภาพันธ์ 2527 หากจะเขียนให้เต็มตามความเป็นมาทุกแง่มุมทั้งสองเพศ คือเพศฆราวาสและเพศสมณะของท่าน เรื่องจะมากมาย ซึ่งอาจไม่ทันกับเวลาที่มีน้อยอยู่แล้ว

การเขียนประวัติท่าน จะเขียนตามเค้าโครงของต้นฉบับที่เจ้าอาวาสวัดถ้ำกลองเพล นำมามอบให้ ซึ่งมีเนื้อเรื่องแต่เริ่มต้นชีวิตแห่งฆราวาส จนถึงที่สุดแห่งเพศสมณะ นับว่าสมบูรณ์ในความรู้สึกลองใจผู้เรียบเรียงที่ได้อ่านดูก่อนเขียนประวัติท่าน

ชีวประวัติของหลวงปู่ขาว

พระหลวงปู่ขาว อนาลโย วัดถ้ำกลองเพล อ.หนองบัวลำภู จ.อุดรธานีนามเดิมท่านชื่อ ขาว โครระลา เกิดเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2431 ตรงกับวันอาทิตย์ ปีชวด ณ บ้านบ่อชะเนง ต.หนองแก้ว อ.อำนาจเจริญ จ.อุบลราชธานี บิดาชื่อ พัว มารดาชื่อ รอด โครระลา

ท่านมีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน 7 คน ตามลำดับดังนี้

1. นางวัน โครระลา 2. นายบุญจันทร์ โครระลา 3. นางหนูแดง โครระลา 4. หลวงปู่ขาว โครระลา 5. นายกาเหว่า โครระลา 6. นางหลอด โครระลา 7. นางไหล โครระลา พี่และน้องได้ถึงแก่อนิจกรรมไปหมดแล้ว

การอาชีพเมื่อเป็นฆราวาสของหลวงปู่ท่านทำนาค้าขาย เป็นคนขยันหมั่นเพียรมาก มีนิสัยซื่อสัตย์สุจริต โอบอ้อมอารีกับญาติมิตรเพื่อนฝูงและผู้เกี่ยวข้องดีมาก ใคร ๆ ก็รักและชอบคบค้าสมาคม มีเพื่อนฝูงมาก แต่เป็นเพื่อนที่ดี มิใช่แบบมีเพื่อนฝูงมาก เหล้ายาปลาปิ้งมาก ลากันลงนรกทั้งเป็นและล่มจมไปเป็นแถว ๆ ดังที่รู้ ๆ เห็น ๆ กันอยู่ในสมัยจรวดเร็วทันใจ คนสมัยนั้นมักมีแต่คนดี การคบกันจึงเป็นสง่าราศีแก่วงศ์สกุลมากกว่าจะพาให้เสียหายล่มจม

เมื่ออายุ 20 ปี บิดามารดาก็จัดให้มีครอบครัว ภรรยาชื่อ นางมี มีบุตรธิดาด้วยกัน 7 คน คนหัวปีเป็นชายชื่อ คำมี ได้ออกบวชตามพ่อคือหลวงปู่ เวลาท่านออกบวชแล้ว จนถึงอายุในเพศนักบวชเมื่อ พ.ศ. 2525 นี้เองที่วัดถ้ำกลองเพล เมื่อบวชแล้วก็ติดสอยห้อยตามหลวงปู่ และมาอยู่ที่วัดถ้ำกลองเพลด้วยจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต คนที่สองชื่อ นายลี โครระลา เป็นผู้มีความศรัทธา อุตส่าห์ติดตามมาปฏิบัติและถวายอาหารบิณฑบาตหลวงปู่เป็นประจำ ลูกที่มีนิสัยทางศาสนาอย่างเด่นชัดมีอยู่ 2 คน นอกนั้นก็ธรรมดาเหมือนโลกทั่ว ๆ ไป แต่จะไม่ออกนามลูก ๆ ท่าน

ท่านอยู่ครองฆราวาสตามประเพณีของโลก.....ปี แต่รู้สึกไม่ค่อยราบรื่นขึ้นใจนักในระหว่างคู่ครองทั้งสองที่อยู่ร่วมกันมา เนื่องจากภรรยาไม่ตั้งอยู่ในความสันโดษ คือ ความยินดีในสมบัติที่มีอยู่ของตนได้แก่คู่ครอง แต่ชอบหาเสนาหาเล่ห์ซึ่งเป็นยาพิษทำลายจิตใจของอีกฝ่ายหนึ่ง ตลอดสมบัติและความมั่นคงของครอบครัว คือเมียคบชู้ผู้ชายอื่น สิ่งเป็นประเภทกาฝากอันเป็นตัวทำลายฝ่ายเดียว จนถึงกับอยู่ด้วยกันไม่ได้จริงยั่งยืน หากจะคิดว่าถึงวาระกรรมหรือกรรมบันดาลที่สุดจะคาดคิดกันเอาไว้ได้ถูก เพราะถ้าไม่มีเหตุสะเทือนใจอย่างหนักเช่นนี้เกิดขึ้น ท่านอาจจะยังไม่คิดในแง่บรรพชิตถึงกับต้องสละตนออกบวชในระยะนั้นก็ได้ เพราะเท่าที่ทราบในประวัติความเป็นมาของการครองเรือน ที่เป็นต้นเหตุให้ท่านคิดมาก ถึงกับคิดถึงการออกบวช ก็มาจากสาเหตุที่เมียมีชู้ ไม่อาจสงสยไปอย่างอื่นอยู่แล้ว

ดังนั้นการที่เมียมีชู้หรือผู้มีชู้ เมียมีหลายตัว หรือผู้มีหลายเมียเหล่านี้ จึงควรยกให้กิเลสราคะค้นหาตัวไม่รู้สึกอึดพอกวาดต้อนเข้าสู่คลัง มหิจุณา ของมัน ไปเสีย เพื่อไม่ให้มีความกระทบกระเทือนถึง

อีกฝ่ายหนึ่งที่ไม่มีส่วนรู้เห็นและผิดด้วย เพราะเรื่องทำนองนี้มีอยู่ทั่วไปและยังจะนับวันมากขึ้นถ้าโลกต่างพอใจส่งเสริมโดยไม่สนใจเห็นโทษของมันด้วยธรรมดา คือ สนุกดูดี ประมั้น ความยินดีเฉพาะผิว-เมียของตนเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจอย่างประเสริฐอยู่แล้ว เพราะความสงบสุขของครอบครัวผิว-เมียอยู่ที่ความยินดีต่อกัน และอยู่ที่โอวาทแห่งธรรมบทนี้ มิได้อยู่ที่ มหิจุจตา หลายผิวหลายเมียดังที่คิดและสนใจใฝ่ฝันกันเลย

ดังนั้นโลกครอบครัวผิวเมียถ้าอยากมีความสุขร่มเย็นจริงยั่งยืน จึงไม่ควรฝักใฝ่ไล่ใจเสาะแสวงหาหญิงชายเศษเดนประเภทยาพิษมาเคลือบแฝงครอบครัวผิวเมีย ควรรักส่วนและบำรุงรักษาสมบัติคือคูครองที่มีอยู่ของตนให้มีความอบอุ่นสบายใจและเห็นอกเห็นใจกันตลอดไปจนวันอาสาน จะเป็นผู้ครองความสุขได้สมใจที่ใฝ่ฝัน

คำว่า ราคะตัณหานั้น ย่อมเหมือนไฟในครัวเรือน โลกปราศจากไม่ได้ทั้งสองอย่าง คือต้องเสาะแสวงกันทั้งหญิงทั้งชายในเรื่องครอบครัวผิวเมีย เพราะราคะตัณหาเป็นนายบังคับให้จำต้องแสวง ไฟสำหรับหุงต้มแกง ตลอดแสงสว่างต่าง ๆ อันหาประมาณไม่ได้ จำต้องมีสำหรับมนุษย์และครอบครัว ทั้งสองอย่างนี้หากนำมาทำประโยชน์ตามความจำเป็นก็ย่อมสนองความต้องการได้เท่าที่ควร แต่ถ้าประมาทลืมหืม ขาดความระมัดระวัง ทั้งสองอย่างนี้ย่อมเผาผลาญมนุษย์ให้ฉิบหายวายป่วงไปได้ไม่อาจสงสัย ดังนั้นปราชญ์ท่านจึงสอนมนุษย์ผู้อยู่ได้อำนาจแห่ง ราคคฺคิ โทสคฺคิ โมหคฺคิ เหล่านี้ด้วยธรรมอันเป็นน้ำดับไฟ ไม่ปล่อยยให้ลูกหลานใหญ่โตจะกลายเป็นโลกวินาศ เช่นเดียวกับการรักษาไฟในบ้านไม่ให้เป็นอันตรายแก่ตนและสมบัติทั้งหลายฉะนั้น

สาเหตุให้ท่านออกบวช

การเริ่มออกบวชของท่านได้ปรากฏขึ้นในวาระต่อมาที่ได้พบเห็นสิ่งที่รักและปักลึกสุดหัวใจ กลับกลายเป็นมหาภัยสังหารทำลายหัวใจอย่างไม่เคยคาดคิดมาก่อนเลย ท่านเองเกิดความทุเรศและความเกลียดแค้นแสนจะอดกลั้นทนทานได้ในเหตุการณ์นั้น แต่ก็ยังมีบารมีธรรมที่เคยบำเพ็ญมา มาช่วยสะกิดใจไว้ได้ทันทั่วทั้งในขณะนั้นว่า แม้แต่เมล็ดตัวเล็ก ๆ กัดเรายังรู้สึกเจ็บและปวดอกในทันทีทันใด ก็การฆ่าคนให้ล้มตายนั้น ความทุกข์ของผู้จะถูกฆ่า แม้เป็นฝ่ายผิดและรู้ตัวว่าผิด จะมีทุกข์มากขนาดไหน จงยับยั้งใจไว้พิจารณาให้ดี และละเอียดถี่ถ้วนก่อนจะสายเกินแก้ ว่าทำไมเราจึงเป็นผู้ยินดีและพอใจทำในสิ่งเลวร้ายที่โลกทั้งหลายไม่พึงปรารถนา และปราชญ์ใดเคยยืนยันอย่างนี้ เราฆ่าเขาให้ตายสมใจแล้ว เราจะได้อะไรที่พึงใจเป็นเครื่องตอบแทนบ้าง นอกจากมหันตโทษ มหันตทุกข์ล้วน ๆ ไม่มีประมาณเท่านั้น จะสะท้อนย้อนกลับมาเผาผลาญเรา

คำว่าเมียมิฐู ตัวมิฐู เมียมิหลายผิว ผิวมิหลายเมียมินี้ เพิ่งมาเกิดแก่เราคนเดียวเท่านั้นหรือ ในโลกทั้งหลาย ตลอดวงนักปราชญ์ที่ท่านมาเป็นศาสดา มาเป็นพระสาวก มาเป็นครูอาจารย์สอนเรา ท่านไม่เคย

มี เคยเจอสิ่งสกปรกอันเป็นสมบัติของสัตว์นรกเหล่านี้มาละหรือ ในโลกมีเฉพาะเราคนเดียว เจอเฉพาะเราคนเดียวเท่านั้นหรือ รับผิดชอบและตัดสินใจให้ถูก ถ้าจะไม่ตั้งหน้าทำลายตัวเองให้ฉิบหายจนไม่มีเชื้อแห่งความดีเป็นเครื่องสืบต่อภพต่อชาติในภพต่อไป

คนเราจะรู้ว่าตนโง่หรือตลกฉลาด จะล้มจม หรือจะเอาตัวรอดปลอดภัย ถึงแดนแห่งชัยชนะได้ ย่อมถือเหตุการณ์เป็นเครื่องวัดดวงในการปฏิบัติตัวต่อเหตุการณ์นั้น ๆ

ปราชญ์ทั้งหลายแต่ดึกดำบรรพ์มา ท่านไม่เคยเสียท่าเสียทีเพราะการทุ่มตัวให้กับสิ่งเลวทรามทั้งหลาย นอกจากท่านคิดอุบายพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงสิ่งเลวร้าย ให้กลายมาเป็นปฏีผลเอื้อเลี้ยงธรรมให้เจริญภายในใจฝ่ายเดียว แต่ตัวเจ้าเอง ทำไมจะทำตัวเป็นมนุษย์เหลวไหลแตกกระจายไม่เป็นท่า ด้วยการทำชั่วตามเหตุการณ์ของโลก ที่ไม่มีประมาณแห่งความพอดี ที่ผู้อื่นก่อขึ้นเช่นนี้เล่า?

เพียงเท่านี้ไม่อาจยับยั้งได้ เจ้าจะพุงตัวเพื่อความดีงามไปได้อย่างไร เมียของเจ้าเขาลู่อ่านาจนกระทั่งค้นหาไปตามประสาของหญิงที่ไม่มีเขตแดน แต่ตัวเจ้าเอง ที่เข้าใจว่าตัวเป็นฝ่ายถูกฝ่ายดีกว่าเขา แต่แล้วเจ้าก็จะลู่อ่านาไปตามโทษ ความอาฆาตมาดร้ายและทำลายเขาให้ตายสมใจนั้น ในคนทั้งสองก็เมียผู้นอกใจ กับตัวเจ้าเอง ผู้ฆ่าเมียและชายชู้ให้ตายพร้อมกันในขณะเดียวสองคนนั้น จะจัดว่าใครเลวร้ายกว่าใคร

ตามสายธรรมของจอมปราชญ์ มีพระศาสดาเป็นพยานแล้ว ตัวเจ้าเองต้องจัดว่าเป็นผู้ทำกรรมชั่วอย่างหนักมาก จนไม่มีมหาเมตตาในธรรมบทใดบาทใดให้อภัยเจ้าได้ เจ้าต้องลงนรกหลุมมหันตทุกข์โดยฝ่ายเดียวไม่เป็นอย่างอื่นเลย เจ้าจะเชื่อโทษะกิเลสที่กำลังรุมล้อม พัดผันหัวใจของเจ้า เพื่อให้เป็นไปตามอำนาจของมัน หรือจะเชื่อธรรมของจอมปราชญ์ ที่เคยพุงสัตว์โลกผู้ได้ทุกข์ ให้เบาบางสร้างชา มานานแสนนาน รับผิดชอบและตัดสินใจโดยถูกทางเดี๋ยวนี้อย่าชักช้าล่าหลัง กิเลสตัวโหดร้าย จะแข่งธรรมและขยาดตัวเจ้า ให้เหลกทั้งเป็น ถ้าไม่รับผิดชอบกับมันแต่ขณะนี้

ท่านว่าเป็นที่แปลกประหลาดและอัศจรรย์อย่างไม่เคยคาดเคยฝันมาก่อน พอคความอัศจรรย์ผุดขึ้นจากภายใน อันเป็นเชิงบอกเตือนด้วยอุบายต่าง ๆ ราวกับครูอาจารย์ที่เคารพนับถือมานั่งสั่งสอนเราอยู่เฉพาะหน้าให้สงบลงไป ใจที่เป็นเหมือนกองเพลิงใหญ่ซึ่งกำลังส่งเปลวเต็มทีพร้อมจะเผาไหม้สิ่งที่กีดขวางอยู่เวลานั้นให้เป็นผุยผงชั่วประเดี๋ยวใจนั้น ได้สงบตัวลงอย่างเงียบผิดธรรมดา และเกิดความสลดสังเวชในเหตุการณ์เกี่ยวกับเมียนอกใจ พร้อมด้วยความอ่อนโยนที่เต็มไปด้วยความสงสารและความให้อภัยเต็มดวงใจ พร้อมกับความเห็นโทษแห่งความโหดร้ายหมายชีวิตอย่างถึงใจในขณะเดียวกัน ยกมือขึ้นประนม สาธุ ๆ ๆ พระธรรมท่านโปรดปรานว่าที่สัตว์นรกไว้ได้ทันทั่วทั้งที่

หลังจากมรสุมในหัวใจสงบลงโดยสิ้นเชิงแล้ว ใจกลับว่างเปล่าโล่งสบายหายทุกข์เข็ญเวรภัยทั้งปวงในขณะนั้น ราวกับเกิดชาติใหม่ขึ้นมาในร่างกายและใจดวงเดียวกัน ทำให้คิดทบทวนหวนกลับไป

กลับมา ย้อนหน้าย้อนหลังทั้งอดีตที่เคยตีบตันอันผู้จนจะหาทางออกไม่ได้ ถึงกับจะคิดเผาไหม้ตัวเองสด ๆ ร้อน ๆ โดยเห็นว่าเป็นทางออกที่ดี ทั้งอนาคตเกี่ยวกับความเป็นไปในวันข้างหน้าว่าจะควรปฏิบัติอย่างไรจึงจะสมมักสมหมายไม่คลุกเคล้าด้วยมูตร ด้วยคุณ ด้วยพิน ด้วยไฟ ดังที่เป็นมาแล้ว ที่น่าสลดสังเวชน่าขยะแขยงและไม่พึงปรารถนาตลอดอนันตกาล

แต่ก่อนท่านไม่ได้คิดอะไรมากไปกว่าการหวังความเจริญในทางโลก เมื่อมาประสบเหตุการณ์ธรรมทูตนี้ ความรู้สึกสำนึกทั้งหลายจึงหนักไปในอรรถในธรรม มากกว่าจะคิดไปในแง่อื่น ๆ จนถึงขั้นปลงใจบวช ด้วยความเห็นโทษเห็นคุณจริง ๆ เนื่องจากอะไรก็เคยคิดเคยผ่านมามากต่อมากแล้ว สิ่งที่จะให้สมหวังไม่ค่อยปรากฏ มักมีแต่สิ่งไม่พึงหวังมาปรากฏซ้ำ ๆ ซาก ๆ จนถึงขั้นชอกช้ำเต็มที แทบจะหาที่ปลงที่วางไม่ได้ คิดเห็นแต่ธรรมอย่างเดียว จะพึงเป็นพึงตายได้ ด้วยการออกบวช ปฏิบัติธรรม ให้เต็มกำลังความสามารถ อย่างอื่น ๆ ไม่ค่อยมีในห้วงแห่งความคิดนึก จึงได้ตัดสินใจออกบวช โดยบอกความประสงค์ให้ญาติมิตรเพื่อนฝูงทราบแล้วก็ออกถวายตัวเป็นนาคในวัดเพื่อบวชโดยไม่ชักช้า

การบวชของหลวงปู่ขาว

ท่านออกบวชคราวแรก บวชที่วัดโพธิ์ศรี บ้านบ่อชะเนง ตำบลหนองแก้ว อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่..... พฤษภาคม พ.ศ. 2462 โดยพระครูพุฒิสักดิ์ เจ้าคณะอำเภออำนาจเจริญ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์บุญจันทร์เป็นพระกรรมวาจา และอยู่จำพรรษาเพื่อศึกษาหลักพระธรรมวินัยในวัดโพธิ์ศรีถึง 6 ปี ในเวลาที่อยู่ในวัดนั้น สังเกตดูครูอาจารย์และเพื่อนภิกษุสามเณรด้วยกัน ประพฤติปฏิบัติพระธรรมวินัยก็เป็นลุ่ม ๆ ดอน ๆ ผิด ๆ พลัด ๆ ไม่เป็นที่จับใจเชื่อถือได้ ไม่สมเจตนาที่ออกบวชเพื่อมรรคเพื่อผลด้วยความบริสุทธิ์ใจดังที่ตั้งไว้ เมื่อคิดอ่านทบทวนเกี่ยวกับการอยู่และการออกปฏิบัติธรรมจนเป็นที่แน่ใจแล้วจึงเข้ากราบลาอุปัชฌาย์อาจารย์ ตลอดจนญาติมิตรเพื่อนฝูงเพื่อทราบเจตนาและความประสงค์ในการออกปฏิบัติธรรม

อุปสรรคในการออกเที่ยวธุดงค์กรรมฐาน

ก่อนปฏิบัติกรรมฐาน ท่านก็เคยได้รับอารมณ์เข่าก่อกวนใจนานาประการ ที่จะให้เป็นอุปสรรคต่อการบำเพ็ญ จากคนทั้งหลาย ทั้งเป็นพระ ทั้งเป็นฆราวาสว่า เวลานี้มรรคผลนิพพานหมดเขตหมดสมัยไปนานแล้ว ใครจะบำเพ็ญถูกต้องดังตามพระธรรมวินัยเพียงไร ก็ไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จตามใจหวังได้ บ้างว่า การบำเพ็ญภาวนาทำให้คนเป็นบ้า ถ้าใครอยากเป็นบ้า ก็ออกบำเพ็ญภาวนา ถ้าใครยังอยากเป็นคนดีเหมือนชาวบ้านเขา ก็ไม่ควรออกกรรมฐานเพื่อความเป็นบ้า บ้างว่า สมัยนี้เขาไม่มีพระธุดงค์กรรมฐานกันหรอก นอกจากพระธุดงค์กรรมฐานที่จำหน่ายตะกรุดคาถาวิชาอาคมของขลังต่าง ๆ เช่น พวกเสน่ห์ยาแฝด อยู่ยงคงกระพันชาตรี ดูถูกข่มขามยามดี ดูชาตาราசிเท่านั้น ส่วนพระธุดงค์กรรมฐาน

ที่ดำเนินตามทางพระอรหันต์นั้นไม่มีแล้วสำหรับทุกวันนี้ อย่าไปทำให้เสียเวลาและเหนื่อยเปล่าเลย สู้อยู่สบายอย่างนี้ไม่ได้บ้าง

บรรดาอุปสรรคที่กีดขวางทางออกบำเพ็ญธุระควัดในเวลานั้นรู้สึกมีมากมาย สำหรับท่านเองไม่ยอมฟังเสียงใคร แต่ไม่คัดค้านให้เป็นความกระเทือนใจกันเปล่า ๆ ไม่เกิดประโยชน์อะไรทั้งสองฝ่าย ในความรู้สึกที่ฝังลึกอยู่ภายในท่านมีว่า คนเหล่านี้และพระอาจารย์เหล่านี้มิได้เป็นเจ้าของศาสนา มิได้เป็นเจ้าของมรรคผลนิพพาน และมิได้เป็นผู้มีอำนาจทำผู้อื่นให้เป็นบ้าเป็นบอได้ พอจะเชื่อถือได้ เราเชื่อพระพุทธเจ้าพระองค์เดียว กับพระธรรมและพระสงฆ์สาวกอรหันต์เท่านั้น เป็นผู้ประเสริฐในโลกทั้งสาม ท่านที่พูดหว่านล้อมกีดกันไม่ให้เราออกกรรมฐานด้วยอุบายต่าง ๆ นี้มิใช่ผู้วิเศษวิโสอะไรเลย เพียงมองดูกิริยาท่าทางที่แสดงออก ก็พอทราบได้ว่า เป็นนักปราชญ์ หรือเป็นคนพาล มีสันดานเป็นอย่างไรบ้าง ฉะนั้น กำกวมกันหวงห้ามใด ๆ ที่แสดงออก จึงไม่เป็นสิ่งที่เราจะนำมาวินิจฉัยให้เสียเวลา เราจะต้องออกปฏิบัติกรรมฐานโดยถ่ายเดียวในไม่ช้านี้ และจะค้นหาของจริง ตามหลักธรรมที่ประทานไว้ จนสุดกำลังความสามารถขาดคั่นสิ้นซาก พระกรรมฐานคือตัวเราเอง ตายก็ยอมถวายชีวิตไว้กับพระธรรมดวงเลิศ

เมื่อพร้อมแล้ว ท่านก็ออกเดินธุดงค์ในท่ามกลางประชาชนและครูอาจารย์ทั้งหลายที่กำลังชุมนุมกันอยู่ในวัดเวลานั้น เวลาจะไป ท่านพูดตั้งเสียด้วยความจริงใจ เพื่อเป็นการแก้ปัญหิตต่าง ๆ ที่คัดค้านโดยปริยายว่า เมื่อกระผมและอาตมาไปแล้ว ถ้าสอนตัวเองไม่ได้เต็มภูมิจิตภูมิธรรมตราบใจจะไม่มาให้ท่านทั้งหลายเห็นหน้าตราบนั่น จะหวังตายเพื่อความรู้ความเห็นแจ้งในธรรมเท่านั้นไม่เป็นอย่างอื่นแน่นอน กรุณาช่วยจำคำนี้ไว้ด้วย หากยังมีวาสนาได้กลับมาพบหน้ากันอีกจะลืมไปเสีย การที่เราจะมีโอกาสได้พบเห็นกันในอนาคต จึงมีอยู่เพียงอย่างเดียวดังที่เรียนแล้ว คือการรู้เห็นธรรมประจักษ์ใจหายสงสัยโดยสิ้นเชิงแล้ว ถึงจะกลับมาให้ท่านทั้งหลายเห็นหน้า

ท่านว่าขณะที่ผู้คนส่วนมาก ทั้งพระอาจารย์ใหญ่ ๆ ทั้งฆราวาสที่ชาวบ้านเคารพนับถือกันว่าเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต พูดคัดค้านกีดกันอยู่นั้น ใจเราเหมือนจะกดเพชรทั้งก้อนให้แหลกเป็นผุยผงไปในนาทีเดียว และเหมือนจะเหาะเหินเดินไปทางอากาศให้เขาดูในเวลานั้น รู้สึกมันมานะ มันกระหยิ่มยิ้มย่องอยู่ภายในใจ ราวกับจะออกแสงแจ่มจ้าพุ่งออกมาให้คนทั้งหลายเหล่านั้นเห็นเสียที ซึ่งเป็นลักษณะประกาศตนว่า

“นี่ไงล่ะ แสงเพชรอยู่ในใจข้านี้ไงล่ะ พากันเห็นหรือยัง จะพากันมัวประมาทข้าว่าจะไปเป็นบ้าเป็นบอ ลูกคลาอะไรต่าง ๆ อยู่ไหนหรือ ใจข้ากับใจท่านทั้งหลายมันมิได้เป็นใจดวงเดียวกัน พอจะกวาดต้อนเข้ามา มัวสุมชุมนุมกันตายแบบไม่มีคุณค่า ราวกับหมาตายอย่างไรกัน ข้ายังไม่พอใจจะตายตามแบบที่ท่านทั้งหลายจะพาตายอยู่เวลานี้ ข้าประสงค์จะตายแบบพระพุทธเจ้าพาตาย ซึ่งไม่มีเชื้อแห่งภพ

เหลือหลออยู่เลย ตายแบบนี้ข้าเคยตายมามากต่อมากแล้ว จนไม่สามารถจะพรรณนาป่าช้าของตนได้ แม้ไม่รู้ด้วยญาณ ข้าก็เชื่อพระพุทธเจ้าผู้ทรงญาณอันเอกไม่มีใครเสมอเหมือน”

เสร็จแล้วก็ลาพระอาจารย์นักปราชญ์ทั้งหลายออกเดินทางท่ามกลางประชาชนจำนวนมาก มุ่งหน้าไปทางพระธาตุพนม เดินบุกป่าฝ่าดงไปด้วยเท้าตามทางลัดทางเกวียน เพราะสมัยนั้นถนนไม่มีแม้แต่รูปร่าง นอกจากทางคนเดินเท้าและทางเกวียนเท่านั้นในดงใหญ่นั้นช้างก็ชุม เสือก็มาก สัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ มีเต็มไปทุกหนทุกแห่ง เพราะไม่มีบ้านผู้บ้านคนมากเหมือนสมัยทุกวันนี้ ซึ่งไปที่ไหนมีเต็มไปด้วยผู้คน บ้านเรือน ป่าก็ป่าจริง ๆ ถ้าเดินผิดทางก็มีหวังอดข้าวหรืออาจตายได้ เนื่องจากไม่พบบ้านพบเรือนคนที่ไหนเลย แม้เดินทางทั้งวันก็แทบจะไม่เจอบ้านคน อุตส่าห์เดินบุกป่าฝ่าดงมาจนถึงพระธาตุพนม ลุถึงอุดร ฯ หนองคาย เพื่อตามหาท่านอาจารย์มั่น ซึ่งทราบว่าท่านจำพรรษาอยู่ที่อำเภอท่าบ่อ

เมื่อไปถึงและอาศัยอยู่กับท่าน ได้พักอบรมกับท่านชั่วระยะเท่านั้น ยังไม่จุใจที่อยากอยู่เลย ท่านก็หนีจากเราไปทางเชียงใหม่ หายเงิบไปเลย คราวนั้นนับว่าเป็นคนสิ้นท่าไปพักหนึ่งเพราะไม่มีครูอาจารย์ให้โอวาทสั่งสอน พอทราบข่าวว่าท่านอาจารย์มั่นไปพักบำเพ็ญเพียรอยู่ที่เชียงใหม่ จึงพยายามตามหลังท่านไป โดยการเที่ยวรุดงกรรมฐานไปเรื่อย ๆ ตามลำแม่น้ำโขง จนลู่ถึงเชียงใหม่และเที่ยวบำเพ็ญอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ด้วยความสงบสุข

ที่ที่ท่านพักบำเพ็ญแต่ละแห่งนั้นล้วนเป็นป่าเป็นเขา และห่างไกลจากหมู่บ้านมาก ท่านอาจารย์มั่นเองก็เที่ยวอยู่ตามแถบนั้นเช่นกัน แต่ตามท่านไม่พบอย่างง่าย ๆ เพราะท่านชอบปลีกตัวจากหมู่คณะอยู่เสมอ ไม่ยอมให้ใครพบอย่างง่ายคาย

ท่านก็พยายามตามท่าน (พระอาจารย์มั่น) อย่างไม่ลดละ จนได้พบและได้ฟังการอบรมจากท่านจริง ๆ แต่ท่าน(พระอาจารย์มั่น) ไม่ค่อยให้ใครอยู่ด้วย ท่านชอบอยู่เฉพาะองค์เดียว ท่านว่า ท่านก็พยายามไปอยู่ในแถวใกล้เคียงท่าน(พระอาจารย์มั่น) พอไปมาหาสู่เพื่อรับโอวาทได้ในคราวจำเป็น เมื่อเข้าไปเรียนศึกษาข้อธรรมข้อธรรม ท่าน(พระอาจารย์มั่น) ก็เมตตาสั่งสอนอย่างเต็มใจไม่มีปิดบังลี้ลับ แต่ไม่ค่อยให้ใครอยู่ด้วย ท่านว่าท่านก็พอใจที่ท่าน (พระอาจารย์มั่น) เมตตาสั่งสอนในเวลาจำเป็น เข้าไปเรียนถามเมื่อหมดข้อข้องใจแล้วก็กราบลาท่านไปบำเพ็ญตามลำพัง มีการเข้า ๆ ออก ๆ อยู่เสมอ

เมื่ออยู่นานไป บางปีท่านก็เมตตาให้เข้าไปจำพรรษาด้วย รู้สึกดีใจเหมือนตัวเองจะลดยที่พยายามมาหลายปีเพิ่งสำเร็จ จากนั้นก็ได้จำพรรษากับท่านเรื่อยมา การบำเพ็ญทางจิตภาวนารู้สึกได้กำลังขึ้นเป็นลำดับ ตอนไปอยู่ที่เชียงใหม่แล้ว พร้อมกับได้ครูอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญคอยแนะนำสั่งสอน ใจจึงเหมือนจะเหาะจะบินด้วยอำนาจแห่งความอิมเอบในธรรมที่ปรากฏอยู่กับใจ ไม่มีความอับเฉาเศร้าใจเพราะความเป็นลุ่ม ๆ ดอน ๆ ของใจ เหมือนพักอยู่ที่อื่น ๆ ใจนับวันเจริญขึ้นโดยลำดับทั้งด้านสมาธิและด้านปัญญา มีความพลัดเพลินในความเพียรทั้งกลางวันและกลางคืนไม่มีเวลาอิมพอ

ช้างใหญ่เข้ามาหาท่านในเวลากลางคืนยามดึกสงัด

คืนวันหนึ่งในพรรษา ทราบว่าท่านจำพรรษาอยู่ด้วยกัน 2 องค์ เวลาดึกสงัด ท่านกำลังนั่งภาวนาอยู่ในกุฏิเล็ก ๆ ขณะนั้นช้างใหญ่เชือกหนึ่งที่เจ้าของเขาปล่อยให้เที่ยวหากินตามลำพังในป่าเขาแถบนั้น ไม่ทราบว่ามีมาจากรูไหน เดินตัวมึนเข้ามาในบริเวณด้านหลังกุฏิท่าน และเดินตรงเข้ามาหากุฏิท่าน แต่เพี้ยนกุฏิด้านหลังมีม้าน้ำใหญ่ก้อนหนึ่งบังอยู่ ช้างจึงไม่สามารถเข้ามาถึงตัวท่านได้

พอมันเข้ามาถึงหินก้อนนั้นแล้วก็เอาจมสอดเข้ามาในกุฏิ จนถึงกลดและมุ้งบนศีรษะท่านที่กำลังนั่งภาวนาอยู่ เสียงสวดมหายาใจมกลั่นท่านดังฟุดฟาด ๆ จนกลดและมุ้งไหวไหวไปมาและเย็นไปถึงศีรษะท่าน องค์ท่านเองก็นั่งภาวนาบริกรรมพุทโธ ๆ อยู่อย่างฝกจิตฝกใจฝกเป็นฝกตายกับพุทโธจริง ๆ ไม่มีที่อาศัย ช้างใหญ่ตัวนั้นก็ยืนนิ่งอยู่ที่นั่นไม่ยอมหนีไปไหนเป็นเวลา 2 ชั่วโมงเศษ ๆ และคงยืนดึกนั่งอยู่ท่านองนั้น ราวกับจะคอยตะครุบท่านให้หลกไปในเวลานั้น นาน ๆ จะได้ยินเสียงลมหายใจและสวดกลั่นท่านอยู่นอกมุ้งครั้งหนึ่งแล้วเงียบไป จากนั้นก็เดินกลับออกไปทางด้านตะวันตกกุฏิ แล้วเอามือล้วงเข้าไปในตะกร้ามะขามเปรี้ยวที่ข้างคันไม้ซึ่งโยมเขาเอามาไว้เพื่อขัดฝ่าบาตรออกมากิน เสียงเคี้ยวดังกร๊ว ๆ อย่างเอร็ดอร่อย

ท่านจึงนึกว่า ที่นี้มะขามสำหรับขัดฝ่าบาตรเราคงเกลี้ยงไม่มีเหลือแน่นอน ถ้างงเข้าท้องใหญ่พุงหลวงได้คว่าถูกมือแล้ว เมื่อมันกินมะขามเปรี้ยวในตะกร้าหมดแล้ว ก็ต้องเดินเข้ามาหากุฏิเรา คราวนี้ต้องเข้าถึงตัวและบดขยี้เราหลกไปอย่างแน่นอน อย่ากระนั้นเลยเราควรออกไปพูดกับมันให้รู้เรื่องกันเสียบ้าง เพราะสัตว์พรรคนี้มันรู้ภาษาคนได้ดี เนื่องจากมันเคยอยู่กับคนมานาน เวลาเราออกไปพูดกับมันด้วยดีให้รู้เรื่องแล้ว มันคงฟังเสียงเรา น่าจะไม่ฝืนคือทะลึ่งเข้ามา หากมันฝืนทะลึ่งพรวดพราดเข้ามาจะฆ่าเราก็อมตายเสียเท่านั้น แม้เราไม่ออกไปพูดกับมันแต่เวลามันกินมะขามหมดแล้วก็ต้องเข้ามาหาเราจนได้ ถ้ามันจะฆ่าก็ต้องตาย หนีไม่พ้นแน่นอน เพราะเป็นเวลาคำคืน ตาก็มองไม่เห็นหนทางอะไรด้วย

พอตกลงใจแล้วท่านก็ออกจากกุฏิเล็กมายืนแอบโคนต้นไม้หน้ากุฏิ แล้วพูดกับมันว่า

พี่ชาย น้องขอพูดด้วยสักคำสองคำ ขอพี่ชายจงฟังคำของน้องจะพูดเวลานี้

พอได้ยินเสียงท่านพูดขึ้น มันก็หยุดนิ่งเงียบราวกับสัตว์ไม่มีหัวใจ จากนั้นท่านก็เริ่มมธุภาษิตกับมันว่า

พี่ชายเป็นสัตว์ของมนุษย์นำมาเลี้ยงไว้ในบ้านเป็นเวลานานจนเป็นสัตว์บ้าน ความรู้สึกทุกอย่างตลอดภาษามนุษย์ที่เขาพูดกันและพราสอนพี่ชายตลอดมานั้น พี่ชายรู้ได้ดีทุกอย่างยิ่งกว่ามนุษย์บางคนเสียอีก ดังนั้นพี่ชายควรจะรู้ขนบธรรมเนียมและข้อบังคับของมนุษย์ ไม่ควรทำอะไรตามใจชอบ เพราะการทำบางอย่างแม้จะถูกใจเรา แต่เป็นการขัดใจมนุษย์ ก็ไม่ใช่ของดี เมื่อขัดใจมนุษย์แล้วเขาอาจทำอันตรายเราได้ ดีไม่ดีอาจถึงตายก็ได้ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ฉลาดแหลมคมกว่าบรรดาสัตว์ที่อยู่ร่วมโลกกัน สัตว์

ทั้งหลายจึงกลัวมนุษย์มากกว่าสัตว์ด้วยกัน ตัวพี่ชายเองก็อยู่ในบังคับของมนุษย์ จึงควรเคารพมนุษย์ผู้ฉลาดกว่าเรา ถ้าถือคิดต่อเขา อย่างน้อยเขาก็ดี เขาเอาข้อสับลงที่ศีรษะพี่ชายให้ได้รับความเจ็บปวดมากกว่านั้นเขามาให้ตาย พี่ชายจงจำไว้ อย่าได้ลืมคำที่น้องสั่งสอนด้วยความเมตตาอย่างยั้งนี้ ต่อไปพี่ชายจะรับศีลห้า น้องเป็นพระจะให้ศีลห้าแก่พี่ชาย จงรักษาให้ดี เวลาตายไปจะได้ไปสู่ความสุข อย่างต่ำก็มาเกิดเป็นมนุษย์ผู้มีบุญมีคุณธรรมในใจ ยิ่งกว่านั้นก็ไปเกิดบนสวรรค์หรือพรหมโลกสูงขึ้นไปเป็นลำดับ ดีกว่ามาเกิดเป็นสัตว์เดียรัจฉาน เช่น เป็นช้าง เป็นม้า ให้เขาจับขี่เยียนตีและชนไม้ชนฟัน ซึ่งเป็นความลำบากทรมานจนตลอดวันตายก็ไม่ได้ปล่อยวางภาระหนัก ดังที่เป็นอยู่เวลานี้

พี่ชายจงตั้งใจฟังและตั้งใจรับศีลด้วยเจตนาจริง ๆ คือ

ข้อที่หนึ่ง ปาณาฯ อย่าฆ่าคนฆ่าสัตว์ให้เขาตายด้วยกำลังการกระทำของตน และอย่าเบียดเบียนคนเบียดเบียนสัตว์ด้วยกัน มันเป็นบาป

ข้อสอง อทินนาฯ อย่าลักขโมยของที่มีเจ้าของหวงแหน เช่น มะขามในตะกร้าที่พี่ชายเกี่ยวกินอยู่เมื่อคืนนี้ ซึ่งคนเขาเอามาให้น้องจัดฝาบาตร แต่น้องไม่ให้พี่ชายเป็นบาปเป็นกรรมอะไรหรอก เพียงบอกให้ทราบว่าเป็นของมีเจ้าของ ถ้าเขาไม่ให้ อย่ากิน อย่าหยิบยืมย่ำทำลาย มันเป็นบาป

ข้อสาม กาเมฯ อย่าเสพสัตว์ที่เขามีเจ้าของหวงแหนมันเป็นบาป ถ้าจะเสพก็ควรเสพเฉพาะสัตว์ตัวไม่มีคู่ ไม่มีเจ้าของ จึงไม่เป็นบาป

ข้อสี่ มุสาฯ อย่าโกหกหลอกลวง กิริยาแสดงออกให้ตรงต่อความจริง อย่าแสดงเป็นกิริยาที่หลอกลวงให้ผู้อื่นหลงเชื่อมันเป็นบาป

ข้อห้า สุราฯ อย่ากินของมึนเมา มีสุราเมรัย เป็นต้น กินแล้วเป็นบาป ตายไปตกนรกทนทุกข์ทรมานเป็นเวลานานตั้งกัปตั้งกัลป์ กว่าจะหมดกรรม ขึ้นจากนรก แม้พ้นจากนรกขึ้นมาแล้วยังมีเศษแห่งกรรมชั่วติดตัวมาอีก มาเสวยชาติเป็นเปรตเป็นผี เป็นสัตว์เดียรัจฉาน ทรมานตามวิบากของตนที่เคยทำมา กว่าที่จะได้มาเกิดเป็นคนจึงแสนลำบาก เพราะกรรมชั่วกดถ่วงไว้

พี่ชายจงจำไว้ให้ดีและทำตามคำที่น้องสั่งสอนนั้นจะได้พ้นจากกำเนิดของสัตว์ไปเกิดเป็นมนุษย์เทวบุตรเทวดา ในชาติต่อไปโดยไม่สงสัย

เอาละ น้องสั่งสอนเพียงเท่านี้ หวังว่าพี่ชายจะยินดีทำตาม ต่อไปไปขอให้พี่ชายจงไปเที่ยวหาอยู่หา กินตามสบาย เป็นสุขกายสุขใจเถิด น้องก็จะได้เริ่มบำเพ็ญภาวนาต่อไปและอุทิศส่วนกุศลแผ่เมตตาให้พี่ชายเป็นสุข ๆ ทุกวันเวลาไม่ลดละเมตตา

เฮ้ พี่ชายไปได้แล้วจากที่นี่

เป็นที่น่าประหลาดใจเหลือจะกล่าว ขณะที่ท่านกำลังให้โอวาทสั่งสอนอยู่นั้น ช้างใหญ่ตัวนั้นยืนนิ่งราวก้อนหิน ไม่กระตุกกระดิกอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งแม้แต่น้อยเลย ยืนนิ่งฟังท่านอธิบายจนจบ พอ

ท่านให้ศีลให้พรสิ้นสุดลงและบอกให้ไปได้ มันจึงเริ่มเคลื่อนไหวว้ายะเสียงปึงปึง ๆ ราวกับฟ้าดินจะถล่มไปด้วย ในขณะที่มันเริ่มหันหลัง กลับตัวออกจากที่นั่นหนีไป และไปแบบรู้เรื่องรู้ราวกับคำสั่งเสียทุกอย่างจริง ๆ คิดดูแล้วน่าสงสารมาก ที่กายเป็นสัตว์ แต่ใจเป็นมนุษย์ รู้ดีรู้ชั่วในคำสั่งสอน ไม่คือคิงฝ่าฝืน สมเป็นสัตว์ใหญ่มีกำลังมาก แต่กลับอ่อนโยนด้วยใจที่ระลึกรู้ในคำผิดถูกชั่วดีทุกอย่าง พอพระท่านว่าทีนี้พี่ชายไปได้แล้วเท่านั้น ก็หมุนตัวกลับไปเลยในทันที เวลาฟังคำสั่งสอนก็ตั้งใจฟัง เสียจนแทบไม่หายใจ เหมือนคนฟังเทศน์พระ ด้วยความเคารพธรรมะนั้น

จึงเป็นเรื่องที่น่าคิดและอัศจรรย์ทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายผู้สั่งสอนข้างที่ช่างมีอุบายแยบคาย เลือกลูกเฟ้นคำแปลก ๆ มาสอนได้อย่างจับใจไพเราะ ไม่เพียงแต่ข้างเป็นสัตว์จะสนใจฟัง แม้มนุษย์เรา ถ้าได้ฟังในขณะนั้น ก็คงเคลิบเคลิ้มหลงใหลอย่างไม่มีปัญหา เพราะเป็นคำมรุธาภิตที่หาฟังได้ยาก ไม่มีใครอาจพูดได้อย่างนั้น ฝ่ายช่างใหญ่ก็สนใจฟังด้วยความสนทิตใจ ไม่กระดุกกระดิกอว้ายะกระทั่งหูหาง จนพระท่านเทศน์จบกัณฑ์ และบอกให้ไป จึงยอมไปเที่ยวหากินตามประสาสัตว์ที่แสนดีหายาก จึงทำให้เกิดซึ่งในใจเพิ่มเข้าไปอีกว่า ไม่ว่าสัตว์ว่ามนุษย์ ถ้าได้ประสบสิ่งที่ต้องใจ แล้วยอมทำให้หูแจ้งตาสว่างไปได้เหมือนไม่มีกลางคืน ใจซาบซ่านไปด้วยปีติ ความพอใจโยคีในปียาจาที่แสนมีรสชาติซึ่งปรารถนามานาน แม้จะรับประทานไปมากเพียงไรก็ไม่มีวันอิ่มวันพอ เพราะเป็นสิ่งที่มิคุณค่ามากแก่จิตใจ

หลวงปู่ขาวท่านช่างพูดช่างขอ พูดขอเสียจนช่างใหญ่ตัวนั้นเคลิ้มหลับไปด้วยคำอ่อนหวานที่มีรสซึ่งฝังอยู่ภายใน เช่นคำว่า “พี่ชายที่มีกำลังมาก ส่วนน้องเป็นผู้น้อยไม่มีเรี่ยวแรงเหมือนพี่ชาย น้องกลัวพี่ชายมาก” ฟังแล้วซึ่งสุดจะกล่าว จนช่างใหญ่หลับทั้งยืน ลืมสนใจเสียทุกอย่าง แม้มะขามเปรี้ยวที่ได้หลงเกี่ยวกลืนเข้าไปบ้างแล้ว ก็อยากจะคายออกมาใส่ตะกร้าให้น้องชายผู้น่ารักน่าสงสารเสียสิ้น ไม่อยากให้ติดปากติดท้องไปเสียเลย จะเสียศักดิ์ศรีของช่างตัวใหญ่มีกำลังและแสนรู้ ประหนึ่งตุ้มมงคลเคลื่อนที่ได้พอได้รับคำสั่งสอนเต็มพุงแล้ว ก็ไปเที่ยวหากินตามลำพัง มิได้มาเกี่ยวข้องรบกวนพระท่านอีกเลย กระทั่งท่านออกพรรษาแล้วเที่ยวไปที่อื่นก็ไม่ปรากฏว่ามันกลับมารบกวนท่านอีก จึงน่าอัศจรรย์ใจสัตว์ตัวแสนรู้

องค์ท่านเองก็ออกเที่ยวไปตามอรัญญิกเพื่อบำเพ็ญสมณธรรมให้อย่างยิ่ง ๆ ขึ้นไป ท่านรู้สึกเป็นพระกรรมฐานที่อาจหาญเด็ดเดี่ยวมากประจักษ์นัย ทำอะไรทำจริง ท่านพักอยู่ในภูเขาได้ให้โยมทำทางเดินจงกรมไว้สามสาย สายหนึ่งเพื่อเดินบูชาพระพุทธเจ้า สายที่สองเดินบูชาพระธรรม สายที่สามเดินบูชาพระสงฆ์สาวกท่าน ท่านเดินจงกรมทั้งสามสายนี้ตามเวลาเป็นประจำไม่ให้ขาดได้ พอฉันเสร็จก็เริ่มเดินจงกรมสายพุทธบูชา จนถึงเที่ยงวันท่านจึงหยุดพัก พอบ่าย 2 โมงก็เริ่มลงเดินสายธรรมบูชาจนบ่าย 4 โมงถึงเวลาปิดกวาด สรงน้ำจึงหยุด เมื่อทำข้อวัตรทุกอย่างเสร็จแล้วก็เริ่มลงเดินสายสังฆบูชาไปจนถึง 4-5 ทุ่ม

จึงเข้าที่พักภาวนา หลังจากนั้นก็พักจำวัด พอตื่นขึ้นมาก็เริ่มเข้าที่ ทำสมาธิภาวนาจนสว่าง ถัดจากนั้นก็ลงเดินจงกรมต่อไป จนถึงเวลาออกบิณฑบาตค่อยหยุดเดิน

บางคืนท่านนั่งภาวนาจนตลอดสว่างโดยไม่ลุกจากที่นั่งเลยก็มี คืนที่ท่านนั่งภาวนาตลอดรุ่ง ใจรู้สึกสว่างไสวมาก เมื่อออกจากสมาธิภาวนามาแล้วในเวลาปกติ ขณะนั่งภาวนาตลอดรุ่งนั้น ปรากฏว่าโลกธาตุได้ดับหายไปจากความรู้สึกโดยสิ้นเชิง แม้กายตัวเองก็ไม่ปรากฏว่ามีอยู่เลยเวลานั้น เป็นความอัศจรรย์อย่างยิ่ง นับแต่ขณะนั่งพิจารณาทุกขเวทนาจนดับไปด้วยการพิจารณา จิตได้หยั่งลงสู่ความสงบอย่างละเอียดแนบแน่น ขณะนั้นปรากฏจำเพาะความรู้เพียงอันเดียวที่ทรงตัวอยู่ด้วยความสงบสุขละเอียดอ่อนจนบอกไม่ถูก ไม่มีอารมณ์ใดแม้ส่วนละเอียดปรากฏขึ้นภายในจิต จึงเป็นเหมือนโลกธาตุดับไป พร้อมกับอารมณ์ที่ดับไปจากจิต จนกว่าถอนขึ้นมา อารมณ์ที่เคยปรุงจิตจึงค่อย ๆ ปรากฏตัวขึ้นกับจิตทีละเล็กทีละน้อย จากนั้นก็ทำความเพียรต่อไปตามธรรมดา ขณะที่จิตรวมตัวลงสู่ความสงบ แม้เป็นเวลาหลายชั่วโมง ก็ไม่รู้สีกว่านานตามเวลาที่ผ่านไป คงเป็นเอกจิตเอกธรรมอยู่จำเพาะใจเพียงดวงเดียว ไม่มีสองกับสิ่งใด เวลาจิตถอนขึ้นมา จึงรู้ได้ว่าจิตรวมสงบอยู่เป็นเวลาเท่านั้นชั่วโมง เท่านั้นชั่วโมง ถ้ากินใจจิตภาวนาสะดวกสงบลงได้ง่าย คิณนั้นแม้จะนั่งจนตลอดรุ่งก็เท่ากับนั่งราว 2-3 ชั่วโมงเท่านั้น ไม่ทำการกดถ่วงเนิ่นนานอะไรเลย ท่านว่า

หลวงปู่ขาวชอบเชษฏ์อันตรายเกี่ยวกับช้างมากกว่าอย่างอื่น ท่านว่าพอผ่านอันตรายจากคราวนั้นมาแล้วไม่นานนักเลย ก็ไปเจอกับช้างใหญ่ตัวหนึ่งเข้าอีก ที่แม่ปาง จังหวัดลำปาง แทบเอาตัวไม่รอดคราวนี้ ตัวนี้เป็นช้างป่าจริง ๆ มิได้เป็นช้างบ้านที่เขาเลี้ยงไว้เหมือนคราวที่แล้วนั้น คือตอนกลางคืน ท่านกำลังเดินจงกรมอยู่ ได้ยินเสียงมันเดินบุกป่าฝ่าดง และเสียงไม้หักดังปังปัง ๆ มาตลอดทาง โคมหนามุ่งมายังท่านและเดินใกล้เข้ามาทุกที จะหลบหลีกปลีกหนีไปไหนก็ไม่ทัน จึงตัดสินใจว่า ธรรมดาช้างป่าทั้งหลาย มักกลัวแสงไฟ ท่านจึงรีบออกจากทางจงกรม ไปเอาเทียนไข ณ ที่พักมาจุดทีละหลาย ๆ เล่ม ปักเสียบรอบไว้ตามสายทางเดินจงกรมยาวเหยียดเขียว คนเรามองดูแล้วสว่างไสวงามตาเย็นใจ แต่ช้างมันจะมองไปในแง่ไหนนั้นเราทราบไม่ได้ พอจุดเทียนปักเสียบไว้เสร็จเท่านั้น ช้างก็เดินมาถึงที่นั่นพอดี

ขณะนั้นท่านเองไม่มีทางหลบหลีกปลีกตัว มีแต่ตั้งสัตยาธิษฐานขอบันดาลคุณพระพุทธเจ้า พระธรรมพระสงฆ์ จงช่วยคุ้มครองป้องกัน อย่าให้ช้างใหญ่ตัวนี้ทำอันตรายแก่ข้าพระพุทธเจ้าได้ พออธิษฐานจบลง ช้างก็เข้ามาถึงที่นั่นพอดี และหยุดยืนกางหูตัวฟังอยู่ไม่กระดุกกระดิกอวัยวะส่วนใด ๆ ณ ช้างทางจงกรม ห่างจากท่านประมาณวาเศษ ท่ามกลางไฟกำลังสว่างไสวอยู่รอบตัวท่านเวลานั้น ซึ่งมองเห็นช้างได้ถนัดชัดเจน ท่านว่าช้างตัวนั้นใหญ่เท่าภูเขาลูกย่อม ๆ นี่เอง ท่านเองก็เดินจงกรมไปมาอยู่อย่างไม่สนใจกับมันเลย ทั้งที่กลัวมันอย่างเต็มที่ ใจเหมือนกับขาดลมหายใจไปแล้ว แต่ขณะมองเห็นมันเดินเข้ามาหาอย่างผึ่งผายทีแรก มีเพียงความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับองค์พุทโธอย่างเหนียวแน่นที่น้อมมาระลึกเป็นองค์

ประกันชีวิตเท่านั้น นอกนั้นไม่คิดเห็นอะไรเลย แม้ข้างทั้งตัวที่ใหญ่เท่าภูเขาทั้งลูกมาขึ้นอยู่ข้างทางจกรม ก็ไม่ยอมส่งจิตออกไปหามัน กลัวจิตจะพรากจากพุทโธซึ่งเป็นองค์สรณะอันประเสริฐสุด

ในเวลานั้น พุทโธกับจิตกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนใจหายกลัว เหลือแต่ความรู้กับคำบริกรรมพุทโธซึ่งกลมกลืนเป็นอันเดียวกัน ข้างก็คงยืนดูท่านอยู่แบบภูเขามิยอมกระดุกกระดิกตัวเลย ขณะนั้น หูกางฝั่งขวากับจะแผ่เมตตาให้ไม่ยอมรับ เพราะลักษณะท่าทางที่มันเดินเข้ามาหาท่านที่แรก เหมือนจะเข้ามาขี้อย่างไม่มีรีรอแม้ชั่ววินาทีหนึ่งเลย แต่พอมาถึงที่นั่นแล้วกลับยืนตัวแข็งที่อราวกับสัตว์ไม่มีหัวใจ พอจิตกับพุทโธเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว ท่านก็หายกลัว มีหนายังกลับเกิดความกล้าหาญขึ้นมา สามารถจะเดินเข้าไปหามันได้อย่างไม่สะทกสะท้านอะไรทั้งสิ้น แต่มาคิดอีกแง่หนึ่งว่า การเดินเข้าไปหามันซึ่งเป็นสัตว์ร้าย อาจเป็นฐานะแห่งความประมาทอวดดีก็ได้ เป็นสิ่งไม่ควรทำ จึงเป็นเพียงเดินจกรมแข่งกับการยืนของมันอย่างองอาจกล้าหาญ ราวกับไม่มีอันตรายใด ๆ จะเกิดขึ้นในที่นั้น

นับแต่ขณะข้างตัวนั้นเดินเข้ามาขึ้นอยู่ที่นั่นเป็นเวลาชั่วโมงเศษ ๆ ไฟเทียนไขชนิดดี ๆ ยาว ๆ ที่จุดไว้ บางเล่มก็หมดไป บางเล่มก็จวนจะหมด มันจึงได้กลับหลังหัน แล้วเดินกลับออกไปทางเก่าและเที่ยวหากินในแถบบริเวณนั้น เสียงหักไม้กินเป็นอาหารสนั่นป่าไปหมด

ท่านได้เห็นความอัศจรรย์ของจิตและของพุทโธประจักษ์ใจในคราวนั้นเป็นครั้งแรก เพราะเป็นคราวจำเป็นจริง ๆ ไม่สามารถจะหลบหลีกปลีกตัวไปที่ไหนให้พ้นได้ นอกจากต้องสู้ด้วยวิธีนั้นเท่านั้น แม้ตายก็ยอมโดยไม่มีทางเลือกได้

นับแต่ขณะนั้นมาแล้วทำให้เกิดความมั่นใจว่าเป็นเรื่องอะไรก็ตาม ถ้าจิตกับพุทโธเป็นต้นได้เข้าสนิทกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยหลักธรรมชาติแล้ว ไม่สามารถทำอันตรายได้อย่างแน่นอน นี่เป็นความเชื่ออย่างสนิทใจตลอดมา

ท่านว่า ข้างตัวนั้นก็สัตว์ที่แปลกอยู่มาก เวลาเข้ามาถึงที่นั่นแล้วแทนที่จะแสดงอาการอย่างไรก็ไม่แสดง คงยืนนิ่งหูกางอยู่อย่างสงบ แลดูท่านเดินจกรมกลับไปกลับมาอย่างไม่เบื่อ พอดูเต็มตาแล้วก็กลับหลังหันคืนทางเก่า แล้วเที่ยวหากินไปเรื่อย ๆ แบบทองไม่รู้ร้อน และหายเจ็บไปเลย ซึ่งเป็นสัตว์ที่น่ารักอีกตัวหนึ่ง ไม่ด้อยกว่าตัวที่ผ่านมาแล้ว ซึ่งเป็นสัตว์บ้านที่รู้ภาษาคนได้ดี สำหรับตัวหลังนี้เป็นสัตว์ป่ามาแต่กำเนิด ซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่าร้อยปี ไม่อาจรู้ภาษาคนได้ ท่านจึงไม่ได้พูดอะไรกับมัน เป็นแต่เดินจกรมเฉยอยู่เท่านั้น ตัวหลังนี้ไม่มีลูกพรวนแววนคอเหมือนตัวนั้น ทั้งชาวบ้านก็บอกว่าเป็นช้างป่า และเคยเป็นนายโขลงมานาน เฉพาะคราวนี้ทำไมจึงมาเที่ยวตัวเดียวก็ไม่ทราบอาจจะพรากจากโขลงมาชั่วคราวก็ได้ดังนี้

แม้ข้างตัวนั้นหนีไปแล้ว ท่านยังเดินจกรมต่อไปด้วยความอัศจรรย์ใจ และเห็นคุณของข้างตัวนั้นที่มาช่วยให้จิตท่านได้เห็นความอัศจรรย์ในธรรม เกี่ยวกับความกลัวความกล้า แต่คราวนี้ข้างมาช่วยเสริม

ให้รู้เรื่องนี้ได้อย่างประจักษ์ใจ หมดทางสงสัย ช้างตัวนั้นจึงเป็นเหมือนช้างเทวบุตรหรือช้างเทพบันดาลก็
น่าจะไม่มีผิด เพราะธรรมดาช้างในป่าซึ่งไม่คุ้นเคยและให้อภัยแก่ผู้ใด นอกจากจะสู้ไม่ไหวจริง ๆ แล้วจึง
รีบวิ่งหนีเอาตัวรอดเท่านั้น แต่ช้างตัวนี้ตั้งหน้าตั้งตาเดินมาหาเราอย่างอิสระ มิได้ถูกบังคับขับไล่ด้วยวิธีใด
ๆ จากผู้ใด และเดินมาหาเรา ทั้งที่ไฟก็ตามสว่างอยู่รอบด้าน แทนที่มันจะตรงเข้ายั้ยฆ่าเรา ให้هلكเป็น
จุนวิจุนไปด้วยกำลัง ก็ไม่ทำ หรือจะตื่นตกใจกลัวไฟรีบวิ่งหวัชุกหวัป่าเข้าป่าไปก็ไม่ไป เมื่อเดินอย่าง
องอาจขาดอาพาในเข้ามาถึงที่เราอยู่แล้ว ยังกลับยืนที่อดูเราอยู่เป็นเวลาตั้งชั่วโมงเศษ ๆ จึงหนีไปแบบ
ธรรมดา มิได้กลั้มิได้กลัวอะไรทั้งสิ้น จึงเป็นสัตว์ที่น่าคิดพิศวงงงงันอยู่ไม่ลืมจนบัดนี้

จากราวนั้นมาแล้วจะไปเที่ยวและพักอยู่ในที่เช่นไรก็ไม่คิดกลัว เพราะเชื่อกรรมอย่างถึงใจ แต่บัดนั้นเป็นต้นมา สมกับธรรมบทว่า พระธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติ ไม่ปล่อยให้ตายจมน้ำจมน้ำแบบขอนชุงแน่นอน

ความรู้เรื่องของจิตของธรรมอย่างถึงใจย่อมรู้กันในเวลาคับขัน ถ้าไม่คับขัน จิตมักเล่นตัวชั่วเรา ด้วยกิเลสชนิดต่าง ๆ ไม่มีประมาณ จนตามแก้ไม่ทัน ขอมให้มันข้ามศีรษะไปต่อหน้าต่อตา ประหนึ่งไม่มี ความสามารถหักห้ามตามแก้มันให้หลุดไปได้เลย พอเวลาเข้าที่คับขันจนมุมจริง ๆ กำลังของจิตของธรรม ไม่ทราบว่ามีมาจากไหน ใจก็หมอบและยอมเชื่อเราเชื่อธรรม ไม่ฝ่าฝืน กำหนดบังคับให้อยู่อย่างไรหรือกับ ธรรมบทใดก็อยู่อย่างนั้น ไม่ฝ่าฝืน คงจะเป็นเพราะความกลัวตายก็เป็นได้ถ้าฝ่าฝืน จึงกลายเป็นจิตที่ว่า นอนสอนง่ายไม่ดื้อดึงในเวลาเช่นนั้น น่าจะเป็นเพราะเหตุนี้ที่พระธุดงค์กรรมฐานท่านชอบเข้าแต่ป่าแต่ เขา ทั้งที่กลัวตายและใจหนึ่งไม่อยากจะเข้า สำหรับจิตผมเป็นเช่นนี้ ส่วนจิตของท่านผู้อ่านนั้นไม่ทราบได้ แต่ถ้ายึดใจฝึกให้ถึงเหตุถึงผลจริง ๆ ก็น่าจะเหมือน ๆ กัน เพราะจิตเป็นที่สถิตอยู่แห่งธรรมและกิเลสที่ทำให้มีความรู้สึกกลัวรู้สึกกลัว รู้จักดีชั่วต่าง ๆ เช่นเดียวกัน

การฝึกฝนที่ถูกกับเหตุผล ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของธรรม จึงสามารถทำให้กิเลสชนิดต่าง ๆ ย่อม
จางจืดหายไป และสิ้นสูญไป จนไม่เหลือเป็นเชื้ออีกต่อไป ผมเองซึ่งมีนิสัยหยาบจึงมักเชื่อต่อการ
ทรมาณชนิดหยาบ ๆ เพื่อให้ทันกับกิเลสซึ่งเป็นธรรมชาติหยาบที่มีอยู่ในตน ดังคราวข้างใหญ่เดินเข้ามา
หาขณะกำลังเดินจงกรมอยู่ เป็นขณะที่ได้เห็นกิเลสและธรรมของพระพุทธเจ้าอย่างชัดเจนภายในใจ
เพราะปกติจิตที่มีกิเลสเป็นเจ้าอำนาจครองใจ รู้สึกฝึกทรมาณยาก ดีไม่ดี เราผู้จะฆ่ามันให้หนีหายสิ้นซาก
ไป แต่กลับจะตายไปก่อนมัน เพราะความเหนียวแน่นแก่นอัสวะที่เกาะกินเรามาจนเสียด้วยซ้ำ แต่พอ
เข้าตาจนและได้ข้างใหญ่มาช่วยปราบเท่านั้น กิเลสตัวคือด้านด้านทานความเพียรเก่ง ๆ ไม่ทราบหายหน้า
ไปไหน ใจก็บอกง่าย สั่งให้อยู่อย่างไรและให้อยู่กับธรรมบทใดก็ยอมรับทันทีทันใด ราวกับน้ำมันเครื่อง
หล่อลื่น ไม่ฝืนฝืนดังที่เคยเป็นมาเลย

พอกิเลสขยาดตัวออกจากใจ ธรรมที่เตรียมพร้อมอยู่แล้วในขณะเดียวกัน ก็แสดงความสว่างไสว และความมองจากล้าหาญต่อทุกสิ่งขึ้นมาจากใจทันที ให้ได้เห็นได้ชมอย่างเต็มที่ที่กระหายน่าน ความกลัวตายไม่ทราบหาหน้ไปไหน จึงทำให้เห็นได้ชัดว่าความกลัวก็คือกิเลสตัวเคยออกหน้าออกตามานานเรดี ๆ นี่เอง พอความกลัวซึ่งเป็นเครื่องกดถ่วงลงใจดับลงไปแล้ว แม้จะไม่ดับไปโดยสิ้นเชิง แต่ก็ทำให้เห็นโทษของมันอย่างประจักษ์ในขณะนั้น วาระต่อไปถึงจะเกิดขึ้นมาอีกตามความมียู่ของมัน แม้เช่นนั้นก็ยังพอให้เราระลึกได้บ้างว่า “ความกลัวนี้มีใช้หน้ามิตรมงคลของเรา แต่เป็นหน้าศัตรูที่เคยมาในรูปร่างแห่งมิตรต่างหาก” จึงไม่ทำใจให้เชื่อชนิดติดจมในมันเหมือนที่แล้ว ๆ มาและพยายามกำจัดมันออกทุกวาระแห่งความเพียร จนสภาพแห่งศัตรูที่มาในสภาพแห่งมิตรเหล่านี้ สิ้นสูญไปจากใจนั้นแล จึงจะนอนใจและอยู่เป็นสุขหายกังวลโดยประการทั้งปวงได้

ตามความรู้ลึกของผมว่า คนเราถ้าหวังพึ่งธรรม สนใจในธรรม รักใคร่ใฝ่ใจในธรรม ปฏิบัติตามธรรมจริง ตามที่พระองค์ประทานไว้ ด้วยความแน่วพระทัยและพระเมตตาจริง ๆ คำว่ารู้ธรรมเห็นธรรมขึ้นต่าง ๆ ดังพุทธบริษัทครั้งพุทธกาลรู้เห็นกัน จะไม่เป็นปัญหาที่สุดเื่อมตามความคาดคิดอะไรเลย จำต้องรู้เห็นกันได้ธรรมดา ๆ เหมือนท่านที่รู้เห็นกันมาแล้วในครั้งพุทธกาลนั้นแล ที่กาลสถานที่และบุคคลสมัยนี้ขัดกับครั้งพุทธกาลโดยทางมรรคทางผลอยู่เวลานี้ ก็เพราะเราเองทำตัวให้ขัดต่อทางดำเนินของตัวเอง โดยต้องการผล แต่ไม่ได้สนใจกับเหตุ คือวิธีดำเนิน ว่าถูกหรือผิดประการใดบ้าง จะควรคัดแปลงกายวาจาใจให้ตรงต่อธรรม คือทางดำเนินเพื่อมรรคผลนิพพานอย่างไรบ้าง ถ้ามีการทดสอบตนกับธรรมอยู่เสมอ เพื่อความมุ่งหมายจะสำเร็จตามใจบ้าง อย่างไรต้องสำเร็จในขั้นใดขั้นหนึ่งตามกำลังสติปัญญาของตนแน่นอน เพราะครั้งพุทธกาลกับสมัยนี้ ก็เป็นสมัยที่กิเลสจะพึงแก้ด้วยธรรม และหายได้ด้วยธรรมเช่นเดียวกัน ดังโรคนานาชนิดในสมัยต่าง ๆ ที่หายได้ด้วยยาที่ถูกกับโรคตลอดมาจะนั้น

ผมเองเชื่ออย่างนี้มานานแล้ว ยิ่งปฏิบัติมานานเพียงไร ก็ยิ่งเชื่ออย่างฝังใจถอนไม่ขึ้นเพียงนั้น และได้ฟังคำที่ท่านอาจารย์มั่นสั่งสอนอย่างถึงใจ สมัยที่อยู่กับท่านด้วยแล้ว ความเชื่อมั่นก็ยังฝังใจลงลึกจนกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับใจ โดยท่านสอนว่า

การดูกิเลสและแสวงธรรม ท่านทั้งหลายอย่ามองข้ามใจซึ่งเป็นที่อยู่ของกิเลสและเป็นที่พักพิงอยู่แห่งธรรมทั้งหลาย กิเลสก็ดี ธรรมก็ดีมิได้อยู่กับกาลสถานที่ใด ๆ ทั้งสิ้น แต่อยู่ที่ใจ คือเกิดขึ้นที่ใจ เจริญขึ้นที่ใจ และดับลงที่ใจควงรู้ ๆ นี่เท่านั้น การแก้กิเลสที่อื่นและแสวงธรรมที่อื่น แม้จนวันตายก็ไม่พบสิ่งดังกล่าว ตายแล้วเกิดเล่า ก็จะพบแต่กิเลสที่เกิดจากใจ ซึ่งกำลังเสวยทุกข์ เพราะมันนี่เท่านั้น แม้ธรรม ถ้าแสวงหาที่ใจ ก็จะมีวันพบโดยลำดับของความพยายาม สถานที่กาลเวลานั้นเป็นเพียงเครื่องส่งเสริมและเครื่องกดถ่วงกิเลสและธรรมให้เจริญขึ้นและเสื่อมไปเท่านั้น เช่นรูปเสียงเป็นต้น

เป็นเครื่องส่งเสริมกิเลสที่มีอยู่ในใจให้เจริญยิ่งขึ้น และการเข้าบำเพ็ญในป่าในเขา ก็เพื่อส่งเสริมธรรมที่มีอยู่ในใจให้เจริญยิ่งขึ้นเท่านั้น กิเลสแท้ธรรมแท้อยู่ที่ใจ ส่วนเครื่องส่งเสริมและกดถ่วงกิเลสและธรรมนั้นมีอยู่ทั่วไปทั้งภายในภายนอก ฉะนั้นท่านจึงสอนให้หลบหลีกปลีกตัวจากสิ่งชั่ววุ่นววนใจ อันจะทำให้กิเลสที่มีอยู่ภายในกำเริบลำพอง มี รูป เสียง เป็นต้น และสอนให้เที่ยวอยู่ในที่วิเวกสงัด เพื่อกำจัดกิเลสชนิดต่าง ๆ ด้วยความเพียร ได้ง่ายขึ้น อันเป็นการย่นวันวิมุตติภายในใจให้สั้นเข้า

ด้วยเหตุนี้การแสวงหาที่อยู่อันเหมาะสมเพื่อความเพียรสำหรับนักบวชผู้หวังความพ้นทุกข์ ภายในใจ จึงเป็นความชอบยิ่ง ตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้า ผู้ทรงเห็นภัยประจักษ์พระทัย ประทานไว้เพื่อหมู่มชน เพราะการอยู่ในที่ธรรมดา กับการอยู่ในที่แปลก ๆ แปลก ๆ ความรู้สึกในใจดวงเดียวนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานที่อยู่เสมอไม่แน่นอน ยิ่งพอทราบว่ามีโอกาสการชินชาต่อสถานที่เท่านั้น ผู้เป็นนักสังเกตตัวเองจะทราบได้ทันที และรีบเปลี่ยนแปลงโยกย้ายสถานที่ เพื่อความเหมาะสม ไม่นิ่งนอนใจ อันเป็นการเปิดโอกาสให้กิเลส สังสมกำลังเพื่อทำลายตนโดยไม่รู้สึก การแก้เหตุการณ์ด้วยความไม่ประมาทได้ทันทั่วทั้ง กิเลสย่อมไม่มีโอกาสก่อตัวและสังสมกำลังขึ้นทำลายจิตและธรรม ซึ่งมีอยู่ภายในใจดวงเดียวกันได้ และมีทางก้าวหน้าไม่เสื่อมคลาย

ผู้ปฏิบัติเพื่อความเห็นภัย ต้องเป็นผู้มีสติระลึกรู้อยู่กับใจตลอดเวลา ไม่พริ้งพลอสได้เป็นการตีความไม่พริ้งพลอนั่นแล คือ ทำนบเครื่องป้องกันกิเลสต่าง ๆ ที่ยังไม่เกิดไม่ให้มีโอกาสเกิดขึ้นได้ ที่มีอยู่ซึ่งยังแก้ไขไม่หมด ก็ไม่กำเริบลำพอง และทำความพยายามกำจัดปิดเป่าด้วยสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรไม่ลดละทอดย สถานที่ใดจิตก่อกวนและมีสติระลึกรู้ตัวดี สถานที่นั้นคือป่าช้าเผาผลาญกิเลสทั้งมวลด้วยตปธรรมคือความเพียร มีสติปัญญาเป็นเครื่องมือเผาผลาญทำลาย

คำว่า ฌานก็ดี สมาธิก็ดี ปัญญาก็ดี วิมุตติหลุดพ้นก็ดีและคำว่า กิเลสเสื่อมอำนาจก็ดี กิเลสตายไปโดยลำดับไม่กำหนดสถานที่เวลานาทีก็ดี หรือกิเลสตายไปจนหมดสิ้นภายในใจก็ดี จะปรากฏประจักษ์กับใจ ในสถานที่บำเพ็ญอันถูกต้องเหมาะสม ของผู้มีความเพียร เป็นไปด้วยความรอบคอบนั้นแล ไม่มีที่อื่นเป็นที่เกิดและดับของกิเลสทั้งมวล

โปรดทราบไว้อย่างถึงใจว่า ธรรมเจริญ ณ ที่ใด กิเลสย่อมเสื่อมและดับสูญไป ณ ที่นั้น

คำว่า “ที่ใด” นักปฏิบัติทั้งหลายพึงทราบว่าคือที่ใจดวงเดียวนั่น

ฉะนั้นจงพากันหาหั้นฟันฝ่าฆ่ากิเลสด้วยความกล้าตายในสนามรบ คือที่ใจ โดยอาศัยสถานที่เหมาะสมเป็นเครื่องหนุนกำลัง เพื่อชัยชนะเอาตัวรอดเป็นยอดคน ด้วยประ โยคแห่งความเพียรของตนเถิด อย่าหันเหเรวว่ากิเลสกองทุกข์จะมีอยู่ในที่อื่นใด นอกจากมีอยู่ในใจดวงเดียวนี้นั่นเท่าที่ปฏิบัติมาแต่ขั้นเริ่มแรก ซึ่งเป็นไปด้วยความตะเกียกตะกายและลุ่ม ๆ คด ๆ เพราะขาดครูอาจารย์ผู้อบรมสั่งสอนโดยถูกต้อง จนได้มาเป็นครูอาจารย์สั่งสอนหมู่คณะ ก็มีได้เห็นกองทุกข์และ

ความแปลกประหลาด พร้อมกับความอัศจรรย์เกินคาดทั้งหลาย ที่ไม่เคยรู้เคยเห็นมาก่อน แสดงขึ้น ณ ที่แห่งใดเลย นอกจากแสดงขึ้นที่ใจดวงเดียว ซึ่งเป็นที่เกิด และสถิตอยู่ แห่งกรรมและกิเลสทั้งหลายนี้ เท่านั้น และมีทุกข์กับสมุทัยที่มีอยู่ในใจของเราของท่านแต่ละรายนี้เท่านั้น เป็นสิ่งที่มีอำนาจมากเหนือสิ่งใด ๆ ในโลกทั้งสาม ที่สามารถปิดกั้นทางเดิน เพื่อมรรคผลนิพพานไว้อย่างมิดชิด แม้เครื่องมือทำการขุดค้นบุกเบิกทุกข์สมุทัย เพื่อมรรคผลนิพพานให้ปรากฏขึ้นอย่างเปิดเผย ก็ไม่มีอะไรในสามโลก ที่สามารถ ยิ่งไปกว่านิโรธกับมรรค ซึ่งมีอยู่ในใจดวงเดียวกันนี้

เรื่องมีอยู่เพียงเท่านี้ อย่าไปสนใจคิดถึงกาลสถานที่หรือบุคคลใด ๆ ว่าเป็นภัยและเป็นคุณให้เสียเวลาและล่าช้าไปเปล่า โดยไม่เกิดประโยชน์อะไรยิ่งกว่า การคิดเรื่องกิเลสกับกรรม ซึ่งมีอยู่ที่ใจ จะผิดพระประสงค์ความมุ่งหมายของศาสดา ผู้ประทานธรรมสอนโลก ด้วยความถูกต้องแม่นยำตลอดมา

นี่เป็นใจความโอวาทที่ท่านอาจารย์มั่นสั่งสอนอย่างถึงเหตุถึงผล สมัยอยู่กับท่านที่เชียงใหม่ จำได้ อย่างฝังใจไม่เคยหลงลืมจนบัดนี้ ท่านว่า

บางครั้งหลวงปู่ขาวเกิดความสงสัย เรียนถามท่านอาจารย์มั่น ท่านยังดูเอา โดยท่านว่า

ถามเอาตามความชอบใจของตน มิได้เล็งดูหลักธรรมคือความจริงควรจะเป็นอย่างไรบ้าง

ความสงสัยที่ (หลวงปู่ขาว) เรียนถามนั้นนี้มีว่า ในครั้งพุทธกาลตามประวัติว่า มีผู้สำเร็จมรรคผลนิพพานมากและรวดเร็วกว่าสมัยนี้ซึ่งไม่ค่อยมีท่านผู้ใดสำเร็จกัน แม้ไม่มากเหมือนครั้งโน้น หากมีการสำเร็จได้ก็รู้สึกจะช้ากว่ากันมาก

ท่าน (พระอาจารย์มั่น) ย้อนถามทันทีว่า ท่านทราบได้อย่างไร ว่าสมัยนี้ไม่ค่อยมีท่านผู้ใดสำเร็จมรรคผลกัน แม้สำเร็จได้ก็ช้ากว่ากันมากดังนี้

(หลวงปู่ขาว) ท่านเรียนตอบท่าน(พระอาจารย์มั่น) ว่า ก็ไม่ค่อยได้ยินว่าใครสำเร็จเหมือนครั้งโน้น ซึ่งเขียนไว้ในตำราว่าสำเร็จกันครั้งละมาก ๆ แต่ครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดตลอดการบำเพ็ญโดยลำพังในที่ต่าง ๆ ก็ทราบว่าท่านสำเร็จโดยรวดเร็วและง่ายดายจริง ๆ น่าเพลินใจด้วยผลที่ท่านได้รับ แต่มาสมัยทุกวันนี้ทำแทบล้มแทบตายก็ค่อยปรากฏผลเท่าที่ควรแก่เหตุบ้างเลย อันเป็นสาเหตุให้ผู้บำเพ็ญท้อใจและอ่อนแอต่อความเพียร

ท่านอาจารย์มั่นถามท่านว่า ครั้งโน้นในตำราท่านแสดงไว้ด้วยหรือว่าผู้บำเพ็ญล้วนเป็นผู้สำเร็จอย่างรวดเร็วและง่ายดายทันใจทุกรายไป หรือมีทั้งผู้ปฏิบัติลำบาก ทั้งรู้ได้ช้า ผู้ปฏิบัติลำบากแต่รู้ได้เร็ว ผู้

ปฏิบัติสะดวกแต่รู้ได้ช้าและผู้ปฏิบัติสะดวกทั้งรู้ได้เร็ว อันเป็นไปตามประเภทของบุคคลที่มีภูมิอุปนิสัย
วาสนาที่ยิ่งหย่อนต่างกัน

หลวงปู่ขาวเรียนตอบว่า มีแบ่งภาคไว้ต่าง ๆ กันเหมือนกัน มิได้มีแต่ผู้สำเร็จอย่างรวดเร็วและ
ง่ายดายอย่างเดียว ส่วนผู้ปฏิบัติลำบากทั้งสำเร็จได้ช้าและปฏิบัติลำบากแต่รู้ได้เร็วก็มี แต่รู้สึกผิดกับสมัย
ทุกวันนี้อยู่มาก แม้จะมีแบ่งประเภทบุคคลไว้ต่างกันเช่นเดียวกับสมัยนี้

ท่านอาจารย์อธิบายว่า ข้อนี้ขึ้นอยู่กับผู้แนะนำถูกต้องแม่นยำผิดกัน ตลอดอำนาจวาสนาระหว่าง
พระพุทธเจ้ากับพระสาวกและพวกเราผิดกันอยู่มากจนเทียบกันไม่ได้ อีกประการหนึ่งเกี่ยวกับความสนใจ
ในธรรมต่างกันมาก สำหรับสมัยนี้กับสมัยพุทธกาล แม้พื้นเพนิสัยก็ผิดกันกับครั้งนั้นมาก เมื่ออะไร ๆ ก็
ผิดกัน ผลจะให้เป็นเหมือนกันย่อมเป็นไปได้ เราไม่ต้องพูดเรื่องผู้อื่นสมัยอื่นให้เย็นเยื่อไปมาก แม้ตัว
เราเองยังแสดงความหยาบกระທးกระທးตนเองอยู่ตลอดเวลาทั้งที่เป็นนักบวชและนักปฏิบัติซึ่งกำลัง
เข้าใจว่าตัวประกอบความเพียรอยู่เวลานั้น ด้วยวิธีเดินจงกรมอยู่บ้าง นั่งสมาธิภาวนาอยู่บ้าง แต่นั่นเป็น
เพียงกิริยาแห่งความเพียรทางกาย ส่วนใจมิได้เป็นความเพียรไปตามกิริยาเลย มีแต่ความคิดสังสมกิเลส
ความกระທးท้อใจอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่เข้าใจว่าตนกำลังทำความเพียรด้วยวิธีนั้น ๆ ดังนั้นผลจึงเป็น
ความกระທးท้อใจโดยไม่เลือกกาลสถานที่ แล้วก็มาหมาเอาว่าตนทำความเพียรรอดตาย ไม่ได้รับ
ผลเท่าที่ควร ความจริงตนเดินจงกรมนั่งสมาธิ สังสมยาพิษทำลายตนโดยไม่รู้จักตัวต่างหาก มิได้ตรง
ความจริงตามหลักแห่งความเพียรเลย

ฉะนั้น ครั้งพุทธกาล ที่ท่านทำความเพียรด้วยความจริงจัง หวังพ้นทุกข์จริง ๆ กับสมัยที่พวกเราทำ
เล่นราวเด็กกับตุ๊กตาจึงนำมาเทียบกันไม่ได้ ขึ้นเทียบไปมากเท่าไร ยิ่งเป็นการขายกิเลสความไม่เป็นท่า
ของตัวมากเพียงนั้น ผมแม้เป็นคนในสายทำเล่น ๆ ลวง ๆ ตัวเองก็ไม่เห็นด้วยกับคำพูดคุณศาสนาและคุณ
ถูกตัวเองดังที่ท่านว่ามานั้น ถ้าท่านยังเห็นว่าตัวยังพอมีสารคุณอยู่บ้าง ท่านลองทำตามแบบที่พระพุทธเจ้า
ทรงสอนไว้โดยถูกต้องดูซิ อย่าทำตามแบบที่กิเลสพาลูดลากไปอยู่ทุกวี่ทุกวัน ทุกเวลา แม้ขณะกำลัง
เข้าใจว่าตนกำลังทำความเพียรอยู่ มรรคผลนิพพานที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เป็นสมบัติกลางจะเป็น
สมบัติอันพึงใจท่านในวันหนึ่งแน่นอน โดยไม่มีคำว่ายากลำบากและสำเร็จได้ช้ามาเป็นอุปสรรคได้เลย

ขนาดที่พวกเราทำความเพียรแบบ กระตู่จะหลุดออกจากกัน เพราะความขี้เกียจอ่อนแออยู่เวลานี้
ผมเข้าใจว่าเหมือนคนที่แสน โง่และขี้เกียจเอาสิ่งอันเล็ก ๆ เท่านั้นวิ่งมือไปเจาะภูเขาทั้งลูก แต่หวังให้ภูเขานั้น
ทะลุในวันเวลาเดียว ซึ่งเป็นที่น่าหัวเราะของท่านผู้ฉลาดปราดเปรื่องด้วยปัญญา และมีความเพียรกล้าเป็น
ไหน ๆ พวกเราลองคิดดู ประโยคแห่งความเพียรของท่านผู้เป็นศากยบุตรพุทธสาวกในครั้งพุทธกาลท่าน
ทำกัน กับความเพียรของพวกเราที่ทำแบบเอาฝ่ามือไปแตะแม่น้ำมหาสมุทรซึ่งสุดที่น่าสมเพชเวทนาเหลือ
ประมาณ แต่หวังพระนิพพานด้วยความเพียรเท่าฝ่ามือ นั้น ลองคิดดูกิเลสท่วมมหาสมุทร แต่ความเพียรเท่า
ฝ่ามือ นั้น มันห่างไกลกันขนาดไหน คนสมัยฝ่ามือแตะมหาสมุทร ทำความเพียรเพียงเล็กน้อย แต่

ความหมายมั่นปั้นมือว่าจะข้ามโลกสงสาร เมื่อไม่ได้ตามใจหวังก็หาเรื่องตำหนิศาสนา และกาลสถานที่
ตลอดคนสมัยนั้นสมัยนี้ ไม่ละอายการประกาศความไม่เป็นท่าของตัวเองให้นักปราชญ์ท่านหัวเราะด้วยความ
อ่อนใจว่า เราเป็นผู้หมดความสามารถโดยประการทั้งปวง

การลงทุนแต่เพียงเล็กน้อยด้วยความเสียค่ายริ้วแรง แต่ต้องการผลกำไรล้นโลกล้นสงสาร นั้น
เป็นทางเดินของโมฆบุรุษโมฆสตรี ผู้เตรียมสร้างป่าช้าไว้เผาศพ และนอนจมอยู่ในกองทุกข์ไม่มีวัน
ลดหย่อนผ่อนวิญญะว่าจะผ่านพ้นไปได้เมื่อไร คำถามของท่านที่ถามผมเป็นเชิงชมเชยศาสนธรรม ชมเชย
กาลสถานที่และบุคคลในครั้งพุทธกาล แต่ตำหนิศาสนาธรรม ตำหนิกาลสถานที่และบุคคลในสมัยนี้ จึง
เป็นคำชมเชยและติเตียนของโมฆบุรุษโมฆสตรีที่ปิดกั้นทางเดินของตน จนหาทางเล็ดลอดปลอดภัย
ไปไม่ได้ และเป็นคำถามของคนสิ้นท่า เป็นคำถามของคนผู้ตัดหนามกั้นทางเดินของตัวเอง มิได้เป็นคำถาม
เพื่อช่วยบุกเบิกทางเดินให้เตียนโล่งพอมิทางปลอดโปร่งโล่งใจ เพราะความสนใจปลดปล่อยตนจากกิเลส
ด้วยสวากขาตธรรม อันเป็นมัจฉิมาที่เคยให้ความเสมอภาค แก่สัตว์โลกผู้สนใจปฏิบัติตามโดยถูกต้อง
ตลอดมา แต่อย่างใดเลย

ถ้าท่านจะมีสติปัญญาเปลื้องตนพอเป็นที่ชมเชยบ้างแม้โดยการเทียบเคียงว่าโรคทุกชนิดไม่ว่าชนิด
ร้ายแรงหรือชนิดธรรมดา เมื่อสนใจรักษาและ โรคถูกกับยา ย่อมมีทางสงบและหายได้ด้วยกัน แต่ถ้ามิได้
สนใจรักษา โรคย่อมกำเริบและเป็นอันตรายได้ นอกจากโรคหวัดหรือโรคเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามผิวหนัง ซึ่ง
บางชนิดไม่รักษาก็มีทางหายได้ตามกาลของมัน โรคกิเลสซึ่งมิใช่โรคหิดโรคเหา โรคกลากโรคเกลื้อน
พอจะหายไปเอง ต้องรักษาด้วยยา คือ ธรรมในทางความเพียร ตามแบบของศากยบุตรพุทธสาวกที่ท่านทำ
กัน จะเป็นกิเลสชนิดร้ายแรงหรือไม่เพียงไรก็ต้องสงบและหายได้ไม่มีทางสงสัย ท่านคิดเพียงเท่านั้นผม
ก็พอเบาใจและชมเชยว่า ท่านก็เป็นผู้มีความคิดแยบคายบ้างผู้หนึ่ง ที่จะพอเชื่อความสามารถของตัวเองได้ว่า
จะเป็นผู้ข้ามโลกสงสารได้ และเชื่อความสามารถของพระพุทธเจ้าและศาสนาธรรม เป็นผู้ตรัสรู้ธรรม
ด้วยพระปริชาสามารถ ทรงประกาศศาสนาธรรมไว้โดยชอบและเป็นนิยานิกรรมนำสัตว์ให้ข้ามพ้นได้
จริง ไม่ตำหนิติเตียนตนว่ามีกิเลสหนาทำให้รู้ธรรมได้ช้าโดยไม่สนใจแก้ไข ไม่ติเตียนพระพุทธเจ้าว่าทรง
ประกาศสอนธรรมะไม่เสมอต้นเสมอปลาย ไม่ติเตียนพระธรรมว่าไร้สมรรถภาพหรือเรียวแหลม ไม่
สามารถแก้กิเลสของสัตว์ในสมัยนี้ได้เหมือนครั้งพุทธกาล

ท่านอาจารย์มั่นว่า ท่านมิได้ปฏิเสธเกี่ยวกับกิเลส ของคนที่มีหน้าบางต่างกัน และยอมรับว่า คนใน
พุทธสมัยมีความเบาบางมากกว่าสมัยปัจจุบัน แม้การอบรมสั่งสอนก็ง่ายผิดกับสมัยนี้อยู่มาก ประกอบกับ
ผู้สั่งสอนในสมัยนั้นก็เป็นผู้รู้ยิ่งเห็นจริงเป็นส่วนมาก มีพระศาสดาเป็นพระประมุข ประธานแห่งพระ
สาวก ในการประกาศสอนธรรมแก่หมู่ชน การสอนจึงไม่ค่อยผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากความจริง ทรง
ถอดออกมาจากพระทัยและใจที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ หยิบยื่นให้ผู้ฟังอย่างสด ๆ ร้อน ๆ ไม่มีกรรมแปลกลปอม

เคลือบแฝงออกมาด้วยเลย ผู้ฟังก็เป็นผู้มุ่งต่อความจริงอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นความเหมาะสมทั้งสองฝ่าย ผลที่ปรากฏเป็นขั้น ๆ ตามความคาดหมายของผู้มุ่งความจริง

จึงไม่มีปัญหาที่ควรขัดแย้งได้ว่า สมัยนั้นคนสำเร็จมรรคผลกันทีละมาก ๆ จากการแสดงธรรมแต่ละครั้งของพระศาสดาและพระสาวก ส่วนสมัยนี้ไม่ค่อยมีใครสำเร็จได้ คล้ายกับคนไม่ใช่คน ธรรมไม่ใช่ธรรม ผลจึงไม่มี ความจริงคนก็คือคน ธรรมก็คือธรรมอยู่นั่นเอง แต่คนไม่สนใจธรรม ธรรมก็เข้าไม่ถึงใจ จึงกลายเป็นว่า คนก็สักว่าคน ธรรมก็สักว่าธรรม ไม่อาจยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ แม้คนจะมีจำนวนมาก และแสดงให้เห็นทั้งพระไตรปิฎก จึงเป็นเหมือนเทน้ำใส่หลังหมา มันสลัดออกเกลี้ยงไม่มีเหลือ ธรรมจึงไม่มีความหมายในใจของคน เหมือนน้ำไม่มีความหมายบนหลังหมาฉะนั้น

ท่านถามหลวงปู่ขาวว่า

ท่านเล่า เวลานี้ใจเป็นเหมือนหลังหมาหรืออย่างไรกันแน่ จึงมัดดำหนีแต่ธรรมโดยถ่ายเดียวว่า ไม่ยังผลให้เกิดขึ้นแก่ตน เพื่อสำเร็จมรรคผลนิพพานง่าย ๆ เหมือนครั้งพุทธกาล โดยไม่คำนึงใจตัวบ้างซึ่งกำลังสลัดปัดธรรมออกจากใจ ยิ่งกว่าหมาสลัดน้ำออกจากหลังของมัน ถ้าย้อนมาคิดถึงความบกพร่องของตนบ้าง ผมเข้าใจว่าธรรมจะมีที่ซึมซาบและสถิตอยู่ในใจได้บ้าง ไม่ไหลผ่านไป ๆ ราวกับลำคลองไม่มีแอ่งเก็บน้ำดังที่เป็นอยู่เวลานี้ คนสมัยพุทธกาลมีกิเลสบางหรือหนาก็เป็นคุณและโทษของคนสมัยนั้น โดยเฉพาะ มิได้มาทำความลำบากหนักใจให้แก่คนสมัยนี้ ซึ่งมีกิเลสชนิดใด ก็ก่อความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง แทบจะไม่มีโลกให้อยู่ ถ้าไม่สนใจแก้ไข พอให้โลกว้างจากการวางเพลิงเผากันบ้าง การดำเนินดิชมใครและสมัยใดก็ตามย่อมไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้าไม่สนใจดำเนินดิชมตัวเองผู้กำลังก่อไฟเผาตัว และผู้อื่นให้เดือดร้อนอยู่เวลานี้อันเป็นการพราดไฟราคะ โทสะ โมหะ ออกจากกันและกัน ที่เกี่ยวเนื่องกันอยู่ พอมีทางก้าวเดินเข้าสู่ความสุขได้บ้าง ไม่ร้อนระอุด้วยไฟเหล่านี้จนเกินตัว สมกับโลกมนุษย์อันเป็นแดนของสัตว์ผู้ฉลาดกว่าสัตว์อื่น ๆ บรรดาที่อยู่ร่วมโลกกันดังนี้

ท่านว่า ท่านอาจารย์มั่นเข่งใหญ่ เกี่ยวกับปัญหาโลกแตกของเราที่เรียนถาม แม้ไม่เรียนมากมายนัก แต่เวลาท่านหยิบยกออกมาคล้ายกับปัญหานี้เป็นเส้นหนามแก่พระศาสนาและท่านตลอดตัวเราเองแบบจะเขี่ยยาไม่ได้ เรารู้สึกเห็นโทษของตัวและเกิดความไม่สบายใจหลายวัน ทั้งที่ความจริงเราก็มิได้สงสัยว่า สมัยนี้จะไม่มีผู้สามารถบรรลุธรรมได้ ท่านเลยสับเขกเอาเสีย นับว่าพอดีกับคนปากไวอยู่ไม่เป็นสุข แต่ก็ใช้อย่างหนึ่งที่ได้ฟังธรรมท่านอย่างถึงใจ

เท่าที่ผมเล่ามานี้ยังไม่ถึงเสียแห่งธรรมลึกซึ้งและเผ็ดร้อนที่ท่านแสดงนั่นเลย นั้นยิ่งลึกซึ้งและเผ็ดร้อนยิ่งกว่ามหาสมุทรสุทธสาครและไฟนรก แม้เรื่องผ่านไปแล้วท่านยังใส่ปัญหาผมอย่างเหน็บแนม

เรื่อยมา บางครั้งยังยกปัญหานั้นมาประจานต่อหน้าที่ประชุมอีกด้วย ไม่ให้เสร็จสิ้นลงง่าย ๆ ว่ามีฉันทิฐิ บ้าง เทวทัตทำลายศาสนาบ้าง แหกไปหมดไม่มีชิ้นดีเลย จนทำให้หมู่เพื่อนสงสัย มาถามก็มี ว่าเป็นดัง ท่านว่าจริง ๆ หรือ ผมต้องได้ชี้แจงให้ท่านทราบว่ามีได้เป็นไปตามปัญหาที่เรียนถามท่าน เป็นแต่อุบาย เพื่อฟังธรรมท่านเท่านั้น ปกติถ้าไม่มีอุบายแปลก ๆ ขึ้นเรียนถาม ท่านไม่เทศน์ให้ฟัง แต่การยกอุบายขึ้น เรียนถามนั้นผมเองก็โง่ไป โศคไปว่าเอาค้อนมาให้ท่านตีหัวเอา แทนที่จะยกอุบายอันราบรื่นดังามขึ้น เรียนถาม และฟังท่านอธิบายพอหอมปากหอมคอ

ตามปกติก็เป็นดังหลวงปู่ขาวเล่าให้ฟัง ถ้าไม่มีอะไรแปลก ๆ เรียนถามท่านก็พูดไปธรรมดา แม้ เป็นธรรมก็เป็นไปอย่างเรียบ ๆ ไม่ค่อยถึงใจนัก เมื่อเรียนถามปัญหาชนิดแปลก ๆ รู้สึกท่านก็คลิกและเนื้อ ธรรมที่แสดงออกเวลานั้นก็เหมาะสมกับความต้องการดังที่เคยเรียนแล้วในประวัติท่าน

ความจริงท่านก็ได้สงสัยหลวงปู่ขาวว่าเห็นผิดไปต่าง ๆ ดังที่ท่านดุด่าขู่เชิญ แต่เป็นอุบายของ ท่านผู้ฉลาดในการแสดงธรรม ย่อมมีการพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงไปต่าง ๆ เพื่อปลูกประสาทผู้ฟังให้ได้ ข้อคิดเป็นคติเตือนใจไปนาน ๆ บ้าง ไม่เช่นนั้นก็จะพากันนอนทอดความโง่ไม่สนใจคิดอะไรกันบ้างเลย และจะกลายเป็นกบเผือกอับัวอยู่เปล่า ๆ พอถูกท่านสับแซกเสียบ้างดูเหมือนหุ้ต้งตาสว่างขึ้นได้บ้าง

นิสัยพระธุดงค์กรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่นชอบขู่เชิญสับแซกอยู่เสมอ จึงพอได้สติปัญญาขบคิด บ้าง ถ้าแสดงไปเรียบ ๆ ฟังไปเจิบ ๆ ไม่มีที่สะดุดสะดใจให้ตื่นเต้นตกใจและกลัวบ้าง ใจคอยแต่จะหลับใน ไม่ค่อยได้อุบายพอเป็นเครื่องส่งเสริมสติปัญญาบ้างเลย กิเลสชนิดต่าง ๆ ที่คอยจะแซงหน้าอยู่แล้ว มักได้ โอกาส ออกพ้นผ่านก่อกวนและรังควานใจ เพราะอุบายไม่ทันกับความฉลาดของมัน เมื่อได้รับอุบาย แปลก ๆ จากท่านเพราะการเรียนถามปัญหาเป็นสาเหตุ สติปัญญาก็รู้สึกคลิกแพรวพราวขึ้นบ้าง ดังนั้นที่ หลวงปู่ขาวเรียนถามท่านอาจารย์มั่นแม้จะผิดบ้างถูกบ้าง จึงอยู่ในข่ายที่ควรได้รับประโยชน์จากปัญหา ธรรมนั้น ๆ ตามสมควรดังที่เคยได้รับเสมอมา

ท่านว่าปีจำพรรษาที่ท่านอาจารย์มั่นปีแรกที่เชียงใหม่ เกิดความปีติยินดีอย่างบอกไม่ถูก สมที่ พยายามติดตามท่านมาหลายปี แม้จะได้ฟังโอวาทท่านบ้างในที่ต่าง ๆ ก็เพียงชั่วระยะไม่จุใจ เดียวก็ถูก ท่านจับไล่หนีไปอยู่คนละทิศละทาง เมื่อสบโอกาสวาสนาช่วย ได้จำพรรษากับท่านจริง ๆ ในพรรษานั้น จึงดีใจมากและแรงความเพียรใหญ่แทบไม่ได้หลับนอน บางคืนประกอบความเพียรตลอดรุ่ง คืนวันหนึ่ง จิตสงบรวมลงอย่างเต็มที่ไปพักใหญ่จึงถอนขึ้นมา เกิดความอัศจรรย์ในความสว่างไสวของใจซึ่งไม่เคย เป็นถึงขนาดนั้นมาก่อน ทำให้เพลินเพลินในธรรมจนสว่างคาตาไม่ได้หลับนอนเลย

ในคืนวันนั้น พอตื่นเช้าได้เวลาเข้าไปทำข้อวัตรอุปัฏฐากท่านอาจารย์มั่นและขนบบริวารท่านลงมา ที่นั่น พอท่านออกจากที่ภาวนา ตาท่านจับจ้องมองดูหลวงปู่ขาวจนผิดสังเกต ท่านเองรู้สึกกระดากอาย และกลัวท่านว่าตนทำผิดอะไรไปหรืออย่างไร สักประเดี๋ยวท่านก็พูดออกมาว่า

ท่านขานี้ภาวนาอย่างไร คตินี้จิตจึงสว่างไสวมากผิดกับที่เคยเป็นมาทุก ๆ คติน นับแต่มาอยู่กับผม ต้องอย่างนี้ซิ จึงสมกับผู้มาแสวงธรรม ที่นี้ท่านทราบหรือยังว่าธรรมอยู่ที่ไหน คตินี้สว่างอยู่ที่ไหนละ ท่านขาน

สว่างอยู่ที่ใจ ครับผม ท่านเรียนตอบ ทั้งกลัวทั้งอายแทบตัวสั่นที่ไม่เคยได้รับคำชมเชยเกมคำ ซักถามเช่นนั้น

แต่ก่อนธรรมไปอยู่ที่ไหนเล่า ท่านจึงไม่เห็น นั่นแลธรรม ท่านจงทราบเสียแต่บัดนี้เป็นต้นไป ธรรมอยู่ที่ใจนั่นแล ต่อไปท่านจงรักษาระดับจิตระดับความเพียร ไว้ให้ดีย่ำให้เสื่อมได้ นั่นแลคือฐานของจิต ฐานของธรรม ฐานของความเชื่อมั่นในธรรม และฐานแห่งมรรคผลนิพพานอยู่ที่นั่นแล จงมั่นใจและเข้มแข็งต่อความเพียรถ้าอยากพ้นทุกข์ การพ้นทุกข์ต้องพ้นที่นั่นแน่นอน ไม่มีที่อื่นเป็นที่หลุดพ้น อย่าลุ่มคล่ำให้เสียเวลา เรามีใช้คนตาบอดพอจะลุ่มคล่ำ คตินี้ผมส่งกระแสจิตไปดูท่านเห็นจิตสว่างไสวทั่วบริเวณ กำหนดจิตส่งกระแสไปที่ไรเห็นเป็นอย่างนั้นอยู่ตลอดจนสว่างเพราะคตินี้ผมมิได้พักนอนเลย. เข้าสมาธิภาวนาไปบ้าง ต้อนรับแขกเทพบ้างกำหนดจิตดูท่านบ้างเรื่อยมาจนสว่างโดยไม่รู้สีกพอออกจากที่จึงต้องมาถามท่าน เพราะอยากทราบเรื่องของหมู่คณะมานาน สบายไหม อัจฉริยะไหม ที่นี้ ท่าน (พระอาจารย์มั่น) ถาม

ท่านเล่าว่า ท่านนิ่งไม่กล้าเรียนตอบท่าน เพราะท่านดูตบตูปอดเราจนหมดแล้ว จะเรียนตอบเพื่อประโยชน์อะไร นับแต่วันนั้นมายิ่งกลัวและระวังท่านมากขึ้น แม้แต่ก่อนก็เชื่อท่านว่ารู้จักใจคนอย่างเต็มใจไม่มีทางสงสัยอยู่แล้ว ยิ่งมาโดนเข้าคตินั้นก็ยิ่งเชื่อ ยิ่งกลัวท่านมากจนพูดไม่ถูก

นับแต่วันนั้นเป็นต้นมา ท่านตั้งหลักใจได้อย่างมั่นคงและเจริญยิ่งขึ้น โดยลำดับไม่มีเสื่อมถอยเลย ท่านอาจารย์มั่นก็จิตใจเราอยู่เสมอ เผลอตัวไม่ได้ เป็นโดนท่านดูทันทีและดูเร็วยิ่งกว่าแต่ก่อน การที่ท่านช่วยชี้ช่วยเตือนเรื่อยมานั้น ความจริงท่านช่วยรักษาจิตรักษาธรรมให้เรา กลัวจะเสื่อมไปเสีย นับแต่นั้นมาก็ได้จำพรรษากับท่านเรื่อยมา พอออกพรรษาแล้วก็ออกเที่ยวบำเพ็ญในที่ต่าง ๆ ที่เห็นว่าสะดวกแก่ความเพียร ท่านอาจารย์เองก็ไปอีกทางหนึ่งโดยลำพัง ท่านไม่ชอบให้พระติดตาม ต่างองค์ต่างแยกกันไปตามอัธยาศัย เมื่อเกิดข้อข้องใจค่อยไปเรียนถามเพื่อท่านชี้แจงแก้ไขให้เป็นพัก ๆ ไป

ความเพียรทางใจของหลวงปู่ขานับวันเจริญก้าวหน้า สติปัญญาค่อยแตกแขนงออกไปโดยสม่ำเสมอ จนกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับใจ อิริยาบถต่าง ๆ เป็นอยู่ด้วยความเพียร มีสติกับปัญญาเป็นเพื่อนสอนในการประกอบความเพียร จิตใจรู้สึกอาจหาญชาญชัย ไม่หวั่นเกรงต่ออารมณ์ที่เคยเป็นข้าศึกและแน่วใจต่อทางพ้นทุกข์ ไม่สงสัยแม้ยังไม่หลุดพ้น

เวลาท่านไม่สบายอยู่ในป่าอยู่ในเขา ท่านไม่ค่อยสนใจกับทุกข์อะไรเลยยิ่งไปกว่าการระงับด้วยธรรมโอสธ ซึ่งได้ผลทั้งทางร่างกายและจิตใจไปพร้อม ๆ กันและยึดเป็นหลักใจระลึกไว้ได้นานกว่า

ธรรมดา ท่านเคยจับได้ด้วยวิธีภาวนาหลายครั้ง จนเป็นที่มั่นใจต่อการพิจารณาเวลาไม่สบาย เริ่มแต่จิตเป็นสมาธิก็มีความสงบเย็นใจ เวลาเป็นไข้ที่ไร ท่านต้องตั้งหน้าสู้ตายกับการภาวนาด้วยความมั่นใจที่เคยเห็นผลประจักษ์มาแล้ว

แรก ๆ ได้อาศัยท่านอาจารย์มั่นคอยให้อุบายเสมอในเวลาเป็นไข้ โดยยกเรื่องท่านขึ้นเป็นพยานว่าท่านจะได้กำลังใจสำคัญ ๆ ที่ไร ต้องได้จากการเจ็บป่วยแทบทั้งสิ้น เจ็บหนัก ป่วยหนักเท่าไร สติปัญญายิ่งหมุนตัวดีและรวดเร็วไปกับเหตุการณ์นั้น ๆ ที่เกิดขึ้นในเวลาเจ็บป่วย โดยไม่ต้องถูกบังคับให้พิจารณาและไม่สนใจกับความหมายหรือความตายอะไรเลย นอกจากจะพยายามให้รู้ความจริงของทุกขเวทนาทั้งหลายที่เกิดขึ้นและโหมเข้ามาในเวลานั้น ด้วยสติปัญญาที่เคยฝึกหัดอยู่เป็นประจำจนชำนาญ

บางครั้งท่านอาจารย์มั่นมาเตือนขณะเป็นไข้ เป็นเชิงปัญหาหนัก ๆ ว่า

ท่านเคยคิดไหมว่า ท่านเคยทุกข์ก่อนจะตาย ทุกข์มากยิ่งกว่าทุกข์ที่กำลังเป็นอยู่ขณะนี้ในภพชาติที่ผ่าน ๆ มา เพียงทุกข์ในเวลาเป็นไข้ธรรมดา ซึ่งโลก ๆ เขาก็ได้เรียนธรรมเขายังพออดทนได้ บางรายเขายังมีสติดีมีมรรยาทมากกว่าพระเราเสียอีก คือเขาไม่แสดงอาการทรมานทรมายกระสับกระส่าย ร้องครางทึงเนื้อทึงตัว เหมือนพระบางองค์ที่แย่ ๆ สิ่งไม่น่าจะมีแฝงอยู่ในวงพุทธศาสนาเลย และไม่น่าจะมีเพราะจะทำศาสนาให้เสื่อมไปด้วย แม้เจ็บมากทุกข์มากเขายังมีสติควบคุมมรรยาทให้อยู่ในความพอดีงามตาได้อย่างน่าชม

ผมเคยเห็นฆราวาสป่วยมาแล้ว โดยลูก ๆ เขามานิมนต์ผมเข้าไปเยี่ยมพ่อเขา เวลาจนตัวจะไม่รอด พ่อเขาอยากพบเห็นและกราบไหว้ในวาระสุดท้ายพอเป็นขวัญใจระลึกได้ เวลาจะแตกดับจริง ๆ ขณะเราเข้าถึงบ้าน พ่อเขาพอมองเห็นเรากำลังก้าวเข้าไปที่เตียงนอนเท่านั้น ทั้งที่กำลังป่วยหนัก ปกติลูกนั่งคนเดียวไม่ได้ต้องช่วยพยุงกัน แต่ขณะนั้นเขายังสามารถลุกพรวดพราดขึ้นคนเดียวได้ด้วยสีหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใสเต็มที่ ไม่มีอาการไข้และป่วยหนักใด ๆ ปรากฏเหลืออยู่พอให้ทราบได้ว่าเขาป่วยหนักเลย ทั้งกราบทั้งไหว้ด้วยความรื่นเริงบันเทิงในจิตใจและมรรยาทที่อ่อนน้อมสวยงาม จนใคร ๆ ในบ้านเกิดพิศวงงงกันไปตาม ๆ กันว่า เขาลุกขึ้นมาโดยลำพังคนเดียวได้อย่างไร เมื่อปกติแม้จะพลิกตัวเปลี่ยนการนอนท่าต่าง ๆ ก็ได้ช่วยกันอย่างเต็มไม้เต็มมือ เพราะความระมัดระวังกลัวจะถูกกระแทกกระเทือนมากและอาจสลบหรือตายไปเสียในขณะนั้นแต่พอเห็นท่านเข้ามากลับเป็นคนใหม่ ขึ้นมาจากคนไข้ที่จวนจะตายอยู่แล้ว จึงอัศจรรย์ไม่เคยเห็นดังนี้ และชาวบ้านพูดกับผมว่า เขาตายไปหลังจากเวลาที่ผมออกมาไม่นานนักเลย ด้วยความมีสติตลอดเวลาสิ้นลมหายใจ และไปอย่างสงบ ประสพสุคติไม่ผิดพลาด

ส่วนท่านเองไม่เห็นเป็นไฉนนักถึงขนาดนั้น ทำไมนอนใจไม่พิจารณา หรือมันหนักด้วยความอ่อนแอทัບถมจิตใจ จึงทำให้ร่างกายอ่อนเป็ยกไปด้วย พระกรรมฐานถ้าขึ้นเป็นกัณลักษณะนี้มาก ๆ ศาสนาต้องถูกตำหนิ กรรมฐานต้องล่มจม ไม่มีใครสามารถทรงไว้ได้เพราะมีแต่คนอ่อนแอ กรรมฐานอ่อนแอ คอยแต่ขึ้นเพียงให้กิเลสมันสับเอาอย่าเอา สติปัญญาพระพุทธเจ้าท่านมิได้ประทานไว้สำหรับคนขี้เกียจอ่อนแอโดยนอนเฝ้านั่งเฝ้าไปอยู่เฉย ๆ ไม่คิดค้นพิจารณาด้วยธรรมดังกล่าวเลย

การหาใช่หรือทางตายของผู้อ่อนแอไม่เป็นประโยชน์อะไรเลย สู้หนุตายตัวเดียวก็ไม่ได้ ท่านอย่านำลัทธิและวิชาหมูนอนคอยเฉยอยู่เฉย ๆ มาใช้ในวงศาสนาและวงพระกรรมฐาน ผมอายุ ๗๐ ปีแล้ว ผู้เขาคิดว่าพระและอายุหนูตัวที่ตายแบบเรียบ ๆ ซึ่งดีกว่าพระที่เป็นไฉแล้วอ่อนแอและตายไปด้วยความไม่มีสติปัญญารักษาตัว

ท่านลองพิจารณาว่าสังขธรรมมีทุกขสัจเป็นต้น ที่ปราชญ์ท่านว่าเป็นธรรมของจริงที่สุดส่วนนั้นจริงอย่างไรบ้าง และจริงอยู่ที่ไหนกันแน่ หรือจริงอยู่ที่ความประมาทอ่อนแอ ดังที่พากันเสริมสร้างอยู่เวลานี้ นั่นคือการเสริมสร้างสมุทัยทับถมจิตใจให้โง่หัวไม่ขึ้นต่างหาก มิได้เป็นทางมรรค เครื่องนำให้หลุดพ้นแต่อย่างใดเลย

ผมที่กล้ายืนยันว่าเคยได้กำลังใจในเวลาป่วยหนักนั้น ผมพิจารณาทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตัว จนเห็นสถานที่เกิดขึ้นตั้งอยู่ และดับไปของมันอย่างชัดเจนด้วยสติปัญญาจริง ๆ จิตที่รู้ความจริงของทุกข์แล้วก็สงบตัวลงไม่แสดงการส่ายส่ายแปรสภาพไปเป็นอื่น นอกจากดำรงตนอยู่ในความจริงและเป็นหนึ่งอยู่เพียงดวงเดียว ไม่มีอะไรมารบกวนลวนลามเท่านั้น ไม่เห็นความแปลกปลอมใด ๆ เข้ามาเคลือบแฝงได้เลย ทุกขเวทนาก็ดับสนิทลงในเวลานั้น แม้ไม่ดับก็ไม่สามารถทับจิตใจเราได้ คงต่างอันต่างจริงอยู่เพียงเท่านั้น นี่แหละที่ว่าสังขธรรมเป็นของจริงที่สุดส่วน จริงอย่างนี้เองท่าน คือท่านอยู่ที่จิตดวงมีสติปัญญารอบตัวเพราะการพิจารณา มิใช่เพราะอ่อนแอ เพราะนั่งทับนอนทับสติปัญญาเครื่องมือที่พันกันกับทางแก้กิเลสอยู่เฉย ๆ

ผมจะเปรียบเทียบให้ท่านฟัง หินนั้นปาห้วคนก็แตก ทับห้วคนก็ตายได้แต่นำมาทำประโยชน์ เช่นเป็นหินลับมีดหรืออะไร ๆ ก็ได้ ตามแต่คนโง่จะนำมาทำลายสังหารตน หรือคนฉลาดจะนำมาทำเป็นหินลับมีดหรืออื่น ๆ เพื่อประโยชน์แก่ตนตามต้องการ สติปัญญาก็เช่นกัน จะนำไปใช้ในทางผิดคิดไตร่ตรองในทางไม่ชอบ ฉลาดประกอบอาชีพในทางผิด เช่น ฉลาดหาอุบายฉกปล้นจี๊เขา เร็วยิ่งกว่าลิงจนตามไม่ทัน ก็ย่อมเกิดโทษเพราะนำสติปัญญาไปใช้ในทางที่ผิด จะนำสติปัญญามาใช้เป็นการอาชีพในทางที่ถูก เช่น คิดปลูกบ้านสร้างเรือน เป็นช่างไม้ช่างเขียนช่างแกะสลักต่าง ๆ เป็นต้น หรือจะนำมาใช้แก้กิเลสตัณหาตัวเหนียวแน่นแก่นวัฏฏะ ที่พาให้เวียนเกิดเวียนตายอยู่ ไม่หมดจนหมดสิ้นไปจากใจ กลายเป็นความบริสุทธิ์ถึงวิมุตติพระนิพพานทั้งเป็น ในวันนี้ เดือนนี้ ปีนี้ ชาตินี้ ก็

ไม่เหลือวิสัยของมนุษย์จะทำได้ ดังที่ท่านผู้ฉลาดทำได้กันมาแล้ว แต่ต้นพุทธกาลจนถึงปัจจุบันคือวันนี้

ปัญญาอ่อนอำนวนายประโยชน์ให้แก่ผู้สนใจใคร่ครวญไม่มีทางสิ้นสุด. เพราะสติกับปัญญาไม่เคยจนตรอกหลอกตัวเองแต่ไหนแต่ไรมา พอจะทำให้กลัวว่า ตนจะมีสติปัญญามากเกินไป จะกลายเป็นคนศิษานผลาญธรรมประคองตัวไปไม่รอด และจอดจมในกลางคัน

สติปัญญานี้ ปราชญ์ท่านชมว่า เป็นสิ่งที่เยี่ยมยอดอย่างออกหน้าออกตาแต่ดึกดำบรรพ์มาไม่เคยล้าสมัย ท่านจึงควรคิดค้นสติปัญญาขึ้นมาเป็นเครื่องป้องกันและทำลายข้าศึกอยู่ภายในให้สิ้นซากไป จะเห็นใจดวงประเสริฐว่ามีอยู่กับตัวแต่ไหนแต่ไรมา

การสอนท่านด้วยธรรมเหล่านี้ ล้วนเป็นธรรมที่ผมเคยพิจารณาและได้ผลมาแล้ว มิได้สอนแบบสุมเศาเกาหาที่คันไม่ถูก แต่สอนตามวิธีที่เห็นที่เคยเป็นมาไม่สงสัย ใครที่อยากพ้นทุกข์ แต่กลัวทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตนไม่ยอมพิจารณา ผู้นั้นไม่มีวันพ้นทุกข์ไปได้ เพราะทางไปนิพพานต้องอาศัยทุกข์กับสมุทัยเป็นที่เหยียบย่างไปด้วยมรรคเครื่องดำเนิน พระพุทธเจ้าและพระสาวกอรหันต์ทุก ๆ พระองค์ ท่านสำเร็จมรรคผลนิพพานด้วยสังขธรรมสี่กันทั้งนั้น ไม่ยกเว้นแม้องค์เดียว ว่าไม่ได้ผ่านสังขธรรมสี่โดยสมบูรณ์

ก็เวลานี้มีสัจจะใดบ้างที่กำลังประกาศความจริงของตนอยู่ในภายในใจท่านอย่างเปิดเผย ท่านจงพิจารณาสัจจะนั้นด้วยสติปัญญาให้รู้แจ้งตามความจริงกองสัจจะนั้น ๆ อย่างนั่งเข้านอนเฝ้ากันอยู่เฉย ๆ จะกลายเป็นโมฆบุรุษในวงสังขธรรม ซึ่งเคยเป็นของจริงมาดั้งเดิม

ถ้าพระรัตนตรัยของเราไม่สามารถอาจรู้ความจริงที่ประกาศอยู่กับตนอย่างเปิดเผยได้ ก็ไม่มีใครจะสามารถอาจรู้ได้ เพราะวงพระกรรมฐานเป็นวงที่ใกล้ชิดสนิทกับสังขธรรมอยู่มากกว่าวงอื่น ๆ ที่ควรจะรู้เห็นได้ก่อนใครหมด วงนอกจากนี้แม้จะมีสังขธรรมประจำกายประจำใจด้วยกันก็จริง แต่ยังห่างเหินต่อการพิจารณาอันเป็นทางรู้แจ้งผิดกัน เนื่องจากเพศ และโอกาสที่จะอำนวนายต่างกัน เฉพาะพระรัตนตรัยซึ่งพร้อมทุกอย่างแล้วในการดำเนินและเดินก้าวเข้าสู่ความจริงที่ประกาศอยู่กับตัวตลอดเวลา ถ้าท่านเป็นเถื่อนนักรบสมนามที่ศาสดาทรงขนานให้ว่าศากยบุตรพุทธชินโรตจรัล ๆ แล้วท่านจงพยายามพิจารณาให้รู้แจ้งสัจจะคือทุกขเวทนาที่กำลังประกาศตัวอยู่อย่างโจ่งแจ้งเปิดเผยในภายในใจท่านเวลานี้ อย่าปล่อยยให้ทุกขเวทนาเหยียบย่ำทำลายและกาลเวลาผ่านไปเปล่า

ขอให้อึดความจริงจากทุกขเวทนาขึ้นสู่สติปัญญา และตีตราประกาศฝังใจลงอย่างแน่นหนา แต่บัดนี้เป็นต้นไปว่า ความจริงสี่อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศไว้ตลอดมานั้น บัดนี้ทุกขสัจได้แจ้งประจักษ์กับสติปัญญาเราแล้วไม่มีทางสงสัย นอกจากจะพยายามเจริญให้ความจริงนั้น ๆ เจริญยิ่งขึ้นโดยลำดับ จนหายสงสัยโดยสิ้นเชิงเท่านั้น

ถ้าท่านพยายามดังที่ผมสั่งสอนนี้แม้ใช้ในกายท่านจะกำเริบรุนแรงเพียงไร ท่านเองจะเป็นเหมือนคนมิได้เป็นอะไร คือใจท่านมิได้ไหวหวั่นสั่นสะเทือนไปตามอาการแห่งความสุขความทุกข์ที่เกิดขึ้นในกายนั้นเลย มีแต่ความภาคภูมิใจที่สัมผัสสัมพันธ์กับความที่ได้อะไรแล้วเห็นแล้วโดยสม่ำเสมอ ไม่แสดงอาการลุ่ม ๆ ดอน ๆ เพราะใช้กำเริบหรือใช้สงบตัวลงแต่อย่างใด

นี่คือการเรียนธรรมเพื่อความจริง ปราชญ์ท่านเรียนกันอย่างนี้ ท่านมิได้ไปปรุงแต่งเวทนาต่าง ๆ ให้เป็นไปตามความต้องการ เช่นอยากให้เป็นอย่างนั้น อยากให้เป็นอย่างนี้ตามชอบใจ ซึ่งเป็นการสั่งสมสมุทัยให้กำเริบรุนแรงยิ่งขึ้น แทนที่จะเป็นไปตามใจชอบ ท่านจงจำไว้ให้ถึงใจ พิจารณาให้ถึงอรรถถึงธรรม คือความจริงที่มีอยู่กับท่านเอง ซึ่งเป็นฐานะที่ควรรู้ได้ด้วยตนเองแต่ละราย ๆ ผมเป็นเพียงผู้แนะอุบายให้เท่านั้น ส่วนความเก่งกาจอาจหาญ หรือความล้มเหลวใด ๆ นั้นขึ้นอยู่กับผู้พิจารณาโดยเฉพาะ ผู้อื่นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับด้วย

เอานะท่าน จงทำให้สมหน้าสมตาที่เป็นลูกศิษย์มีครูสั่งสอน อย่างอนเป็นที่เช็ดเท้าให้กิเลสขึ้นย่ำยิตีแผ่ได้ จะแยะและเดือดร้อนในภายหลัง จะว่าผมไม่บอก

ท่านเล่าว่า พอท่าน (พระอาจารย์มั่น) เทศน์ให้เราแบบพายนูแถมอยู่พักใหญ่แล้วก็หนีไป เราเองรู้สึกตัวจะลอยเพราะความปิติยินดีและตื่นเต้นในโอวาทที่ฉลาดแหลมคม และออกมาจากความเมตตาท่านล้วน ๆ ไม่มีอะไรจะมีคุณค่าเสมอเหมือนได้ในเวลานั้น พอท่านไปแล้วเท่านั้น เราเองก็น้อมอุบายที่ท่านเมตตาสั่งสอนเข้าพิจารณาแก่ทุกขเวทนาที่กำลังแสดงตัวอยู่เต็มความสามารถ โดยไม่มีความย่อท้ออ่อนแอแต่อย่างใดเลย ขณะพิจารณาทุกขเวทนาหลังจากท่านไปแล้ว ราวกับท่านนั่งคอยดูและคอยให้อุบายช่วยเราอยู่ตลอดเวลา ยิ่งทำให้มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับทุกข์มากขึ้น

ขณะพิจารณานั้นได้พยายามแยกทุกข์ออกเป็นชั้น ๆ คือ แยกกายและอาการต่าง ๆ ของกาย ออกเป็นชั้นหนึ่ง แยกสัญญา ที่คอยมันหมายหลอกหลวงเรา ออกเป็นชั้นหนึ่ง แยกสังขารคือความคิดปรุงต่าง ๆ ออกเป็นชั้นหนึ่ง และ แยกจิตออกเป็นพิเศษส่วนหนึ่ง แล้วพิจารณาเทียบเคียงหาเหตุผลอันปลายของตัวทุกข์ ที่กำลังแสดงอยู่ในกายอย่างซุลมุนวุ่นวาย โดยมีได้มีกำหนดว่าทุกข์จะดับ เราจะหาย หรือทุกข์จะกำเริบ เราจะตาย แต่สิ่งที่หมายมั่นปั้นมือจะให้ออกตามความมุ่งหมายเวลานั้น คือความจริงของสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น เฉพาะที่อยากรู้มากในเวลานั้นคือ ทุกขสัจ ว่าเป็นอะไรกันแน่ ทำไมจึงมีอำนาจมากสามารถทำจิตใจของสัตว์โลก ให้สะเทือนหวั่นไหวได้ทุกตัวสัตว์ ไม่ยกเว้นว่าเป็นใครเขาเลย ทั้งเวลาทุกข์แสดงขึ้นธรรมดาเพราะความกระทบกระเทือนจากเหตุต่าง ๆ ทั้งแสดงขึ้นในวาระสุดท้ายตอนจะโยกย้ายภพภูมิไปสู่โลกใหม่ ภูมิใหม่ สัตว์ทุกถ้วนหน้ารู้สึกหวั่นเกรงกันนักหนา ไม่มีรายใดหาญสู้หน้า

กล้าเผชิญ นอกจากทนอยู่ด้วยความหมดหนทางเท่านั้น ถ้าสามารถหลบหลีกได้ก็น่าจะหลบไปอยู่คนละมุมโลกเพราะความกลัวทุกข์ตัวเดียวนี้เท่านั้น เราเองก็นับเข้าในจำนวนสัตว์โลกผู้ซัดสาดหวาดกลัวทุกข์จะปฏิบัติตัวอย่างไรกับทุกข์ที่กำลังแสดงอยู่นี้ จึงจะเป็นผู้องอาจกล้าหาญด้วยความจริงเป็นพยาน

เอาละเราต้องสู้กับทุกข์ด้วยสติปัญญาตามทางศาสนาและครูอาจารย์สั่งสอนไว้ เมื่อสักครู่นี้ ท่านอาจารย์มั่นท่านก็ได้เมตตาสั่งสอนอย่างตั้งใจ ไม่มีทางสงสัย ท่านสอนว่าให้สู้ด้วยสติปัญญา โดยแยกแยะขั้นนั้น ๆ ออกดูอย่างชัดเจน ก็เวลานี้ทุกข์เวทนาเป็นขั้นอะไร เป็นรูป เป็นสัญญา เป็นสังขาร เป็นวิญญาณและเป็นจิตได้ไหม? ถ้าเป็นไม่ได้ ทำไมเราจึงเหมาเอาทุกข์เวทนาว่าเป็นเรา เป็นเราทุกข์ เราจริง ๆ คือทุกข์เวทนาี่ละหรือ หรืออะไรกันแน่ ต้องให้ทราบความจริงกันในวันนี้ ถ้าเวทนาไม่ดับ และเราไม่รู้แจ้งทุกข์เวทนาด้วยสติปัญญาอย่างจริงใจ แม้จะตายไปกับที่นั่นภาวานี้เราก็อม แต่จะไม่ยอมลุกจากที่ ให้ทุกข์เวทนาหัวเราะเย้ยหยันเป็นอันขาด นับแต่ขณะนั้นสติปัญญาทำการแยกแยะห้าหั่นกันอย่างเอาเป็นเอาตายเข้าว่า ระหว่างสงครามของจิตกับทุกข์เวทนาต่อสู้กันอยู่เวลานั้น กินเวลาห้าชั่วโมง จึงได้รู้ความจริงจากขั้นแต่ละขั้นได้ เฉพาะอย่างยิ่ง รู้เวทนาขั้นอย่างชัดเจนด้วยปัญญา ทุกข์เวทนาดับลงในทันทีที่พิจารณารอบตัวเต็มที่

ท่านว่าท่านได้เริ่มเชื่อสัจธรรมมีทุกข์จริง เป็นต้นว่าเป็นของจริงแต่บัดนั้นมาอย่างไม่หวั่นไหวแต่นั้นมาเวลาเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยต่าง ๆ ขึ้นมา ใจมีทางต่อสู้กันกับทุกข์เวทนาเพื่อชนะทางสติปัญญา ไม่อ่อนแอปวดเปื่อย ใจมักได้กำลังในเวลาเจ็บป่วยเพราะเป็นเวลาเอาจริงเอาจัง เอาเป็นเอาตายกันจริง ๆ ธรรมที่เคยถือเป็นของเล่นโดยไม่รู้สีกตัวมาประจักษ์ตัณหาปุณณในเวลาธรรมคาไม่จนตรอก ก็แสดงความจริงให้เห็นชัดในเวลานั้น ขณะพิจารณาทุกข์เวทนาจนรอบแล้วทุกข์ดับไป ใจก็รวมลงถึงฐานของสมาธิ หหมดปัญหาต่าง ๆ ทางกายทางใจไปพักหนึ่ง จนกว่าจิตตอนขึ้นมา ซึ่งกินเวลาหลายชั่วโมง มีอะไรค่อยพิจารณากันต่อไปอีก ด้วยความองอาจหาญต่อความจริงที่เคยเห็นมาแล้ว

ท่านว่าเมื่อจิตรวมลงถึงฐานสมาธิเพราะอำนาจการพิจารณาแล้ว ไข้ได้หายไปแล้วแต่บัดนั้นไม่กลับมาเป็นอีกเลย จึงเป็นที่น่าประหลาดใจว่าเป็นไปได้อย่างไร ข้อนี้สำหรับผู้เขียนเชื่อทั้งร้อยไม่คัดค้าน เพราะเคยพิจารณาแบบเดียวกันนี้มาบ้างแล้ว ผลก็เป็นแบบเดียวกับที่ท่านพูดให้ฟังไม่มีผิดกันเลย จึงทำให้สนิทใจตลอดมาว่าธรรมโอสถสามารถรักษาโรคได้อย่างลึกลับ และประจักษ์กับท่านผู้ปฏิบัติที่มีนิสัยในทางนี้ โดยมากพระธุดงค์กรรมฐานท่านชอบพิจารณาเยียวธาตุขันธ์ของท่านเวลาเกิดโรคภัยไข้เจ็บอย่างเจ็บ ๆ โดยลำพังไม่ค่อยระบายให้ใครฟังง่าย ๆ นอกจากจะปฏิบัติด้วยกันและมีนิสัยคล้ายคลึงกัน ท่านจึงสนทนากันอย่างสนิทใจ ที่ว่าท่านบำบัดโรคด้วยวิธีภาวานานี้ มิได้หมายความว่าบำบัดได้ทุกชนิดไป แม้ท่านเองก็ไม่แน่ใจว่าโรคชนิดใดบำบัดได้ และโรคชนิดใดบำบัดไม่ได้ แต่ท่านไม่ประมาทในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวท่าน ถึงร่างกายจะตายไปเพราะโรคในกาย แต่โรคในจิตคือกิเลสอาสวะต่าง ๆ ก็ต้องให้ตายไปด้วยอำนาจธรรมโอสถท่านบ้างเหมือนกัน ฉะนั้น การพิจารณาโรคต่าง ๆ ทั้งโรคในกายและโรคในใจ

ท่านจึงมิได้คละทั้งสองทาง โดยถือว่าเป็นกิจจำเป็นระหว่างขั้น กับจิตจำต้องพิจารณาและรับผิดชอบ
กันจนวาระสุดท้าย

คราวท่านจำพรรษาที่วัดป่าบ้านโป่ง อ.สันมหาพล จ.เชียงใหม่ พรรษานั้นท่านเร่งความพากเพียร
ในท่าและอิริยาบถต่าง ๆ มากกว่าพรรษาก่อน ๆ ซึ่งเคยเข้าใจว่ามีความเพียรดี แต่พรรษานี้มีพิเศษไปกว่า
พรรษาที่แล้ว ๆ มา โดยมีอิริยาบถ 3 ด้วยการประกอบความเพียรถ่ายเดียว คือ ยืน เดิน นั่ง ทำความเพียร
ไม่ยอมนอนหากจะมีหลับบ้างก็ให้หลับในท่านั่งทำสมาธิภาวนาขณะที่ธาตุขันธ์เพียบเต็มได้ตามสภาพของ
มันที่ทนทานต่อการไม่ยอมหลับเลยไปไม่ไหว ซึ่งเป็นเวลาที่สดีอ่อนตัวลง แต่ไม่ยอมทอดธุระต่อการ
หลับนอนดังที่เคยเป็นมาในอิริยาบถ 4 ทั้งนี้เพราะเห็นผลประจักษ์ใจทั้งด้านสมาธิและด้านปัญญา ว่าใจมี
ความสงบแนบแน่น ปัญญามีความละเอียดแหลมคมและคล่องตัวกว่าความเพียรที่ดำเนินไปตามปกติ
ธรรมดา จึงทำให้มีกำลังใจในการประกอบความเพียรในท่าอิริยาบถ 3 ตลอดพรรษา โดยไม่ยอมเอนกาย
ล้มตัวลงหลับนอนเลย ถ้าจะพูดตามภาษานักต่อสู้เพื่อเอาแพ้เอาชนะกันระหว่างกิเลสตัวเห็นแก่เสื่อแก่
หมอน นอนทอดอาลัยตายอย่างแบบคนสิ้นท่า ลำตัวยาวเหยียดเหมือนงู กับศรัทธาธรรม วิริยธรรม สติ
ธรรม สมาธิธรรม ปัญญาธรรม แล้วที่ว่ากิเลสตัวดึงดูดพระลงเสื่อลงหมอน ต้องทนอดอาหาร (เมื่อพระ
อร่อยสำหรับกิเลส) ท้องเฟ้อไปสามเดือน พลธรรมทั้งห้าดังกล่าวแล้วได้โอกาสก้าวเดินตามวิถีทางของ
ศาสดา มองเห็นชัยชนะจากการต่อสู้ด้วยความเพียรในท่าอิริยาบถ 3 ไม่ห่างไกลจากตัวเลย ราวกับจะได้
จะถึงธรรมอยู่ทุกอิริยาบถ พอให้เกิดกำลังใจในความเพียรอยู่ตลอดเวลา ร่างกายก็เบา ใจก็เบา ด้วยธรรม
ประเภทต่าง ๆ ความเพียรก็เบาในการเคลื่อนไหวเพื่อต่อยุทธ์กับกิเลส ไม่สะทกสะท้านต่อความทุกข์
ความลำบากในการต่อสู้กับกิเลสที่เห็นว่าเป็นข้าศึกอย่างถึงใจ

ในคืนวันหนึ่งขณะนั่งสมาธิภาวนา จิตสงบลงอย่างละเอียดถึงฐานสมาธิและพักอยู่เป็นเวลานาน
พอสมควรแล้วลองออกมาอยู่ชั้นอุปจารสมาธิ จิตปรากฏนิมิตเป็นแผ่นดินไหวหมุนเป็นกงจักร จิตเพ่ง
พินิจเท่าไรนิมิตนั้นยิ่งหมุนเร็วราวกับฟ้าดินจะถล่มในขณะนั้น ในความรู้สึกรู้สึกปรากฏว่าตัวเหาะลอยไปตาม
แผ่นดิน โดยมีได้ก้าวเดินเลย ขณะที่ภายในนิมิตเหาะลอยอยู่นั้น คล้ายกับเหาะลอยไปมาอยู่บนทางจงกรม
ที่เจ้าของเคยเดินในเวลาปกติ เหาะลอยไปมาอยู่หลายตลบจึงหยุด และปรากฏแสงสว่างขึ้นในขณะที่กาย
หยุดเหาะลอย แสงสว่างในนิมิตนั้นปรากฏว่ามาจากบนท้องฟ้าส่องสว่างเข้าในดวงใจท่าน ทำให้มองเห็น
อวัยวะส่วนต่าง ๆ ภายในร่างกายได้อย่างชัดเจนและเพลินในการพิจารณารูปร่างกายส่วนต่าง ๆ ด้วยอสุก
กรรมฐานและไตรลักษณ์อยู่เป็นเวลานาน ใจมีความยิ้มแย้มแจ่มกระจ่างด้วยปัญญา ศรัทธา อุดสาหะอย่าง
แรงกล้า อุบายต่าง ๆ อันเป็นเครื่องถอดถอนกิเลสประเภทต่าง ๆ เกิดขึ้นโดยสมำเสมอ นับว่าในพรรษา
นั้นใจมีกำลังใจมาก รู้เห็นได้อย่างเด่นชัด ไม่มีความอับเฉาเศร้าใจเข้ารบกวन्दังที่เคยเป็นบ่อยในกาลที่แล้ว
 ๆ มา มีแต่ความมั่นคงทางสมาธิและความเยือกเย็นและคล่องตัวทางสติปัญญาเป็นคู่มิตรแห่งความเพียร
ประจำใจ ในอิริยาบถต่าง ๆ ระหว่างจิตกับสติปัญญาอันเป็นลักษณะความเพียรอดโนมัตติเริ่มปรากฏ

ตัวอย่างเด่นชัดภายในจิต อิริยาบถทั้งสี่เว้นแต่ขณะหลับ จิตอยู่ในท่าแห่งความเพียร โดยสม่ำเสมอไม่ถูก
บังคับขู่เข็ญเหมือนแต่ก่อน ซึ่งจำต้องบังคับดูแลกันเป็นประจำ ไม่งั้นกิเลสนำขึ้นเจี๊ยงชนิดตามยื้อแย่งไม่
ทันเลย เพราะระยะนั้นกิเลสคล่องตัวรวดเร็วแหลมคมกว่าธรรม มีสติธรรม ปัญญาธรรม วิริยธรรมเป็น
คันเป็นไหนด ๆ ใครจึงไม่ควรรอดตัวว่าเก่งกล้าสามารถขนาดจิตที่อยู่เพียงสมาธิความสงบเท่านั้น แม้จิต
สงบก็ยังคงอยู่ในอำนาจเพลงกล่อมของกิเลส ให้คิดในสมาธิไม่สนใจออกพิจารณาทางด้านปัญญาอัน
เป็นอุปายถอดถอนมันออกจากใจจนได้ ต่อเมื่อปัญญาเคลื่อนย้ายออกทำงาน การรบการต่อสู้กับกิเลส
ประเภทต่าง ๆ และได้ชัยชนะไปโดยลำดับ ไม่อับจนอย่างง่ายดายนั่นแล จึงจะเริ่มรู้เพลงกล่อมของกิเลส
ชนิดต่าง ๆ ได้โดยลำดับว่า ไพเราะเพราะพริ้งอ่อยอึงน่าติดจมนอยู่กับมันจริง ๆ ดังนั้นสัตว์โลกจึงไม่เบื่อ
เพลงกล่อมชนิดต่าง ๆ ของกิเลสกัน แม้จะกล่อมซ้ำซากให้รัก ให้ชัง ให้เกลียด ให้โกรธ ให้โลภมาก ให้
อยากหิวโหยและเกิดความอิดโรยและทนทุกข์ทรมานมากน้อย ก็ร้อย ก็พัน ก็หมื่น ก็แสน ก็ล้านและก็
ล้าน ๆ ครั้ง ก็ไม่เคยเบื่อหน่ายอึดพอและเห็นโทษแห่งเพลงกล่อมของมันบ้างเลย จะมีบ้างราวกับฟ้าแลบ
ก็ตอนได้รับความทุกข์ทรมานมาก จนตรอกชอกมูม จนหาทางออกไม่ได้จริง ๆ นั่นแล จากนั้นก็ถูกกล่อม
ให้เคลิ้มหลับไปอีกไม่มีวันตื่น พอเห็นโทษของมันบ้างเลย

ความเพียรขั้นนี้เริ่มเป็นความเพียรรุก ความเพียรรบ ความเพียรตีตลบ หลายสัณหลายคม เพื่อเข่น
ฆ่ากิเลสไปโดยลำดับ ไม่อับเฉาเมาหมัวมั่วสุมกับกิเลสว่าเป็นมิตรเป็นสหาย และมอบเป็นมอบตายกับมัน
เหมือนแต่ก่อนที่ธรรมาฐะ มีสติปัญญาเป็นคัน ยังไม่อาจหาญเหวี่ยงไกร ระยะนี้ธรรมาฐะทุกประเภททุก
ขนาดเริ่มเกรียงไกรฉายแสงแพรวพราวออกมาแล้ว สนุกขุดค้นหยิบยกขึ้นห้าหั่นกับกิเลสชนิดต่าง ๆ
อย่างไม้อั่น ไม่อ้อมแรง ความมุ่งมั่นต่อแดนพื้นทุกชั้นนับวันมีกำลังกล้าถึงขนาดเร่งความเพียรชนิดกล้าเป็น
กล้าตาย ใครดีใครอยู่ ใครไม่ดีจึงบรรลัย ไม่มีคำว่าเสียตายป่าช้าการเกิดตายซึ่งเป็นขวากหนามที่กิเลสปัก
เสียบไว้ ใจดวงที่กิเลสเคยเป็นเจ้าอำนาจครอบครองมานานแสนนานจะไม่ยอมปล่อยให้มันครอบครอง
อีกต่อไป ต้องเป็นวิสุทธิธรรมอันประเสริฐเลิศเลอเท่านั้นครอบครองใจ ที่จะยอมให้กิเลสวัฏจักรก็ครอง
ใจ ธรรมก็ครองใจ แต่ถูกขับไล่ให้พ่ายแพ้แก่กิเลสอยู่รำไปดังที่เป็นมาแล้วนั้นจะไม่ยอมให้มีในใจดวงนี้
ได้อีก อย่างไม่ต้องปราบวัฏจักรวัฏจิตให้บรรลัยลงจากใจภพนี้และในไม่ช้านี้ ด้วยธรรมาฐะอันทันสมัย
อย่างไม่สงสัย

พอออกพรรษาแล้วท่านก็ออกเที่ยวธุตงกรรมฐานไปตามอริยาธัย ท่านเล่าว่าท่านไปพักอยู่
หมู่บ้านป่าใน จ.เชียงใหม่ ซึ่งมีภูเขาลูกเล็กเพื่อบำเพ็ญภาวนาอยู่หลังหนึ่ง เพราะที่นั่นเคยเป็นที่พักบำเพ็ญของ
พระธุตงกรรมฐานมาก่อน เห็นว่าสงัดดีและห่างจากหมู่บ้านพอประมาณ ท่านจึงเข้าพักบำเพ็ญที่นั่น วัน
หนึ่งตอนกลางวันฝนตกหนักไม่อาจลงเดินจงกรมได้ ท่านจึงปิดประตูหน้าต่างฝาแถบ (ฝาขัดแตะ) นั่ง

ภาวนาอยู่ในภพนั้นซึ่งมีพื้นสูงพอประมาณ ขณะที่นั่งพิจารณาธรรมทั้งหลายอยู่ ปรากฏเสมือนมีท่อไฟ
แทงขึ้นมาที่ก้นท่าน ร้อนแปลบ ๆ หยุตไปแล้วก็ร้อนขึ้นมาอีกท่านจึงย้อนมาพิจารณาว่าคืออะไร พอย้อน
จิตมากำหนดจดจ่อเมื่อเอาเหตุเอาผลกับท่อไฟที่กำลังเผาทั้งท่านอยู่นั้นก็ทราบว่ ไฟนี้เป็นไฟราคะตัณหา
แสดงขึ้นมาจากใต้ถุนภพ มิได้แสดงขึ้นกับใจท่านเอง ท่านกำหนดพิจารณาทบทวนก็ทราบอยู่อย่างนั้นว่า
เป็นไฟราคะตัณหาแสดงขึ้นมาจากใต้ถุนภพ สำหรับในจิตท่านไม่มีไม่ปรากฏว่าจิตเป็นราคะตัณหาแต่
อย่างใด ขณะที่ท่านกำลังขลุมนุ่นวายอยู่กับการพิจารณาไฟชนิดนั้น ก็ไม่คิดสะดุดใจว่าไฟนี้มาจากอะไร
ที่ไหน เป็นเพียงรำพึงอยู่ภายในใจว่า ไฟราคะนี้มันติดตามเอามาได้อย่างไร เพราะเรามีได้มีความกำหนด
ยินดีกับหญิงชายใด ๆ ใจก็เป็นปกติไม่เกิดราคะ การไปบิณฑบาตในหมู่บ้านก็ไปด้วยความสำรวมระวัง มี
สติอยู่กับตัว ระวังสังเกตทุกแห่งทุกมุม บรรดาอารมณ์ที่เคยเป็นข้าศึกต่อจิตใจ ใจก็ไม่เห็นมีเรื่องราคะ
ตัณหาเป็นอารมณ์แต่อย่างใด พอเรื่องไฟสงบไม่แสดงอีก ท่านก็ลืมตาขึ้นจะออกจากภาวนาหลังจาก
ฝนหยุดแล้ว ก็พอดีมองเห็นด้านหลังผู้หญิงคนหนึ่งกำลังเดินออกไปจากใต้ถุนภพ ทำให้ท่านนำเรื่องไฟที่
เผาทั้งท่านออกพาดพิงกับหญิงที่เพิ่งออกไปจากภพท่าน หญิงคนนั้นคงคิดไม่ดีกับเรา เหตุการณ์จึงได้แสดง
ขึ้นท่านเองนี้ที่เราเองก็ไม่คาดไม่คิดว่าจะเป็นไปได้

ความจริงผู้หญิงคนนั้นอยู่ในวัยเบญจเพสยังไม่แก่อะไรเลย อาจจะเป็นสาวแก่หรือแม่เฒ่ามากกว่า
หญิงที่มีสามี แกมาเที่ยวเก็บผักหักพินหาอยู่หากินก็ไม่อาจทราบได้ ในมือถือตะกร้าใบหนึ่ง ขณะที่แก
มาถึงที่นั่นเกิดฝนตกหนักพอดี แกเลยรีบเข้ามาหลบฝนที่ใต้ถุนภพ หลวงปู่ จนฝนหยุดแล้วแกถึงได้
ออกไปจากที่นั่น เวลาท่านมองออกไปตามช่องหน้าต่างซึ่งเป็นฝาขัดแตะห่าง ๆ จึงมองเห็นหญิงนั้นได้
อย่างชัดเจน

ที่ท่านเล่าเรื่องนี้ให้พระเถระฟังตามโอกาสที่ควรนั้น ท่านมิได้เล่าด้วยการดำเนินจินตนาการ
นั้นแต่อย่างใด เป็นเพียงท่านยกหญิงนั้นขึ้นเป็นต้นเหตุให้ได้ทราบเรื่องกระแสภายในภายนอกของจิต ว่า
เป็นสิ่งละเอียดมากเกินกว่าธรรมจากรู้จะเห็นได้ นอกจากการพิจารณาทางภาวปฏิบัติจิตภาวนาจึง
สามารถทราบได้เป็นขั้น ๆ ตอน ๆ ไป ท่านว่าตอนนั้นจิตท่านละเอียดมากสมควร สติปัญญาก็ดีและ
รวดเร็วต่อเหตุการณ์เหล่านี้ ไม่ชักช้าเหมือนขั้นเริ่มต้นฝึกหัดเช่นขณะราคะภายในจิตตัวเองกระเพื่อมเย็บ
เท่านั้น สติก็ทัน แม้ปัญญาจะยังไม่สามารถตัดให้ขาดได้ในระยะนั้นแต่ต่อมาก็พื้นมือของสติปัญญาที่
ฝึกซ้อมตัวอยู่ตลอดเวลาไปไม่ได้ ต้องขาดสะบั้นไปจากใจอย่างประจักษ์ ท่านเล่าว่าตอนนั้นความเพียร
ท่านรู้สึกว่เปรียบแรงแกร่งมาก แม้เวลาทำวัตรเช้าและเย็นท่านก็ทำเพียงย่อ ๆ จิตใจรีบด่วนต่อความเพียร
ด้วยสติปัญญาอย่างมาก ส่วนการสวดมนต์สูตรต่าง ๆ ดังที่เคยสวดมาแต่เก่าก่อนท่านต้องงดทั้งสิ้น แรง
ทางด้านสติปัญญาอย่างเดียวเพื่อให้หลุดพ้นอย่างรวดเร็วทันกาลเวลา กลัวจะตายไปเสียก่อนยังไม่ถึงจุดที่
หมายอันพึงใจได้แก่พระอรหัตตธรรม

พรรษาค่อมานี้ ได้ก็หนัก ความเพียรก็เอาการ ไม่มีใครย่อหย่อนอ่อนข้อต่อใคร การใช้ก็ใช้ได้ตลอดพรรษา การพิจารณาทุกขเวทนากับกายอันเป็นเรือนรังของทุกข์ก็ไม่ลดละทอดย ไข่หนัก ทุกข์มากเท่าไรยิ่งราวกับใส่เชื้อเพลิงป้อนสติปัญญาให้แสดงลวดลายอย่างเต็มฝีมือ ใจถือเอาทุกขเวทนาที่เกิดจากไข่และกายที่เกี่ยวข้องกันกับทุกข์เป็นเวทีต่อสู้กับกิเลสชนิดไม่มีการให้น้ำในบางกาล ถ้าสติปัญญาจะมัวให้น้ำอยู่ ไข่ก็เอาตายและแพ้ราบคาบหล้า ต้องต่อสู้กันแบบสด ๆ ร้อน ๆ ไข่และทุกข์ไม่ผ่อนคลาย ความเพียรจะผ่อนคลายไม่ได้ ไม่ทันกัน ปราบกันไม่อยู่ ต้องเอาให้อยู่ในเงื้อมมือของความเพียร ขณะนั้นจะหลีกเลี่ยงไปไหนไม่ได้ ต้องสู้จนเห็นเหตุเห็นผลทำเดี๋ยวจึงจะมีชัยและภาคภูมิใจในความสามารถของตัวเอง ในพรรษานี้ นับว่าหนักและหักโหมเอาการ ทั้งทางกายและทางจิต เพราะเป็นไข่มาลาเรียตลอดพรรษา ทุกข์ทางร่างกายจึงมาก ทางใจความเพียรก็หมุนตัวเป็นเกลียวไปตามไข่และทุกขเวทนา พอออกพรรษาไข่ก็ค่อย ๆ หายไป องค์ท่านเองก็ออกเที่ยววิเวกเปลี่ยนสถานที่ไปตามอรัญญิก ไม่เยื่อใยกับสิ่งใด นอกจากความเพียรอย่างเดียว ในระยะนั้นเป็นฤดูเก็บเกี่ยวข้าว

เย็นวันหนึ่งเมื่อปิดกวาดเสร็จ ท่านออกจากที่พักไปสงรงน้ำ ได้เห็นข้าวในไร่ชาวกำลังสุกเหลืองอร่าม ทำให้เกิดปัญหาขึ้นมาในขณะนั้นว่าข้าวมันงอกขึ้นมาเพราะมีอะไรเป็นเชื้อพาให้เกิด ใจที่พาให้เกิดตายอยู่ไม่หมดก็น่าจะมีอะไรเป็นเชื้ออยู่ภายในเช่นเดียวกับเมล็ดข้าว เชื่อนั้นถ้าไม่ถูกทำลายเสียที่ใจให้สิ้นไป จะต้องพาให้เกิดตายอยู่ไม่หยุด ก็อะไรเป็นเชื้อของใจเล่า ถ้าไม่ใช่กิเลส อวิชชา ตัณหา อุปาทาน คิดทบทวนไปมาโดยถืออวิชชาเป็นเป้าหมายแห่งการวิพากษ์วิจารณ์ พิจารณาย้อนหน้าถอยหลัง อนุโลมปฏิโลมด้วยความสนใจอยากรู้ตัวจริงแห่งอวิชชา นับแต่ห้วงคำนึงไม่ลดละการพิจารณา ระหว่างอวิชชากับใจ จวนสว่างจึงตัดสินใจลงได้ด้วยปัญญา อวิชชาขาดกระเด็นออกจากใจไม่มีอะไรเหลือ การพิจารณาข้าวก็มายุติทันทีข้าวสุกหมดการงอกอีกต่อไป การพิจารณาจิตก็มายุติกันที่วิชาดับ กลายเป็นจิตสุกขึ้นมาเช่นเดียวกับข้าวสุก จิตหมดการถือกำเนิดเกิดในภพต่าง ๆ อย่างประจักษ์ใจสิ่งที่เหลือให้ชมอย่างสมใจ คือความบริสุทธิ์แห่งจิตล้วน ๆ ในกระท่อมกลางเขา มีชาวป่าเป็นผู้อุปฐากดูแล ขณะที่จิตผ่านคงหนาป่ากิเลสวัฏฏ์ไปได้แล้วเกิดความอัศจรรย์อยู่คนเดียวตอนสว่าง พระอาทิตย์ก็เริ่มสว่างบนฟ้า ใจก็เริ่มสว่างจากอวิชชาขึ้นสู่ธรรมอัศจรรย์ ถึงวิมุตติหลุดพ้นในเวลาเดียวกันกับพระอาทิตย์อุทัย ช่างเป็นฤกษ์งามยามวิเศษเอาเสียจริง ๆ

พอฤกษ์งามยามมหาอุดมมงคลผ่านไปแล้วก็ได้เวลาออกบิณฑบาต ท่านเริ่มออกจากที่มหามงคล มองดูกระท่อมเล็กที่ให้ความสุขความอัศจรรย์ และมองดูทิศทางต่าง ๆ ขณะนั้นปรากฏอะไร ๆ ก็กลายเป็นมหาอุดมมงคลไปกับใจดวงอัศจรรย์โดยสิ้นเชิง ทั้งที่สิ่งทั้งหลายก็เป็นอยู่โดยธรรมดาของตน ๆ นั้นแล ขณะไปบิณฑบาต ใจก็อัมมธรรมมองเห็นชาวป่าชาวเขาที่เคยอุปฐากดูแลท่านมาราวกับเป็นชาวฟ้ามาจากบนสวรรค์กันทั้งสิ้น จิตระลึกถึงบุญถึงคุณที่เขาเคยมีแก่ตนอย่างเหลือส้นพันที่จะพรรณนาคุณให้จบสิ้นลงได้ เกิดความเมตตาสงสารชาวป่าแดนสวรรค์เป็นประมาณ อดที่จะแผ่เมตตาจิตอุทิศส่วนกุศลแก่

เขามิได้ ตลอดสายทางที่ผ่านมาจนถึงบริเวณที่พักอันแสนสำราญ ขณะจัดอาหารที่อยู่ของชาวเขาลงในบาตรใจก็อิ่มธรรม ไม่คิดสัมผัสกับอาหารที่เคยดำรงและให้ความผาสุกแก่อัตภาพมาแต่อย่างใด แต่ก็ฉันไปตามธรรมเนียมที่ชาตูกับอาหารเคยอาศัยกันมา ท่านเล่าว่า นับแต่วันเกิดมาก็เพิ่งมาเห็นชีวิตธาตุชั้นรักกับจิตใจปรองดองสดชื่นต่อกันเหลือจะพรรณนาให้ถูกต้องกับความจริงได้ในเช้าวันนั้นเอง เป็นความอัศจรรย์และพิเศษพิศดารพิศพิศ และกลายเป็นประวัติน่าสำคัญของชีวิตอย่างประทับใจตลอดมา

นับแต่ขณะโลกธาตุไหวฟ้าดินถล่มวัฏจักรภายในจิตจมหายไปแล้ว ธาตุชั้นและจิตใจทุกส่วนต่างอันต่างเป็นอิสระไปตามธรรมชาติของตน ไม่ถูกจับจองกีดขวางจากฝ่ายใด อินทรีย์ห้าอายตนะหกทำงานตามหน้าที่ของตนจนกว่าธาตุชั้นจะหาไม่ โดยไม่มีการทะเลาะวิวาทกระทบกระทั่งกันดังที่เคยเป็นมา (การทะเลาะท้าวหมายถึงความไม่ลงรอยระหว่างสิ่งภายในกับภายนอกสัมผัสกัน ทำให้เกิดความยินดียินร้ายกลายเป็นความสุขทุกข์ขึ้นมา และเกี่ยวโยงกันไปเหมือนลูกโซ่ไม่มีเวลาจบสิ้นลงได้) คดีต่าง ๆ ภายในจิตที่มีมากและวุ่นวายยิ่งกว่าคดีใด ๆ ในโลกได้ยุติลงอย่างราบคาบ นับแต่ขณะศาลสถิตยุติธรรมได้สร้างขึ้นภายในใจโดยสมบูรณ์แล้ว เรื่องก่อวุ่นวายนานต่าง ๆ ไม่มีประมาณ ซึ่งเคยยึดจิตเป็นสนามเต็นท์และทะเลาะวิวาทบาดหมางไม่มีเวลาสงบลงได้ เพราะอวิชชาค้นหาเป็นหัวหน้าบังการบัญชางานให้โกลาหลวุ่นวายรื้อรื้อแปดพันประการนั้น ได้สงบลงอย่างราบรื่นขึ้นใจกลายเป็นโลกร้างว่างเปล่าภายในจิตที่ผลิดิชาธรรมอันบรรจบสิ้นเสวยเมืองจิตราชแทนอธรรม กิจนอกการภายในได้เป็นไปโดยธรรมชาติ สม่่าเสมอ ไม่มีอริราชศึกศัตรูมาก่อวุ่นวายตาเห็น หูได้ยิน จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสเย็นร้อน อ่อนแข็ง ใจรับทราบอารมณ์ ต่าง ๆ เป็นไปโดยธรรมชาติ ไม่อาจเอื้อมเป็นเกลียวผูกแหย่แปรรูปคดีให้ผิดเป็นถูก ผูกเป็นแก้ แยกเป็นดี ผิดเป็นคน พระเป็นเปรต เปรตกลับเป็นคนดี ดังที่เจ้าอธรรมมีอำนาจบัญชางานมาแต่เก่าก่อน นั่งอยู่สบาย แม้เป็นหรือตายก็มีความสุข นี่คือการพ้นทุกข์นิรันดร์แท้ ปราศจากเครื่องร้อยรัดโดยประการทั้งปวง ซึ่งเป็นคำท่านอุทานในใจท่านเวลานั้น

หลวงปู่ขาวก็เป็นอีกองค์หนึ่งที่เป็นลูกศิษย์ท่านอาจารย์มั่น ซึ่งเปลื้องทุกข์สิ้นภัยออกจากใจได้ ที่จังหวัดเชียงใหม่ ท่านเล่าว่าสถานที่บำเพ็ญจนถึงความสิ้นทุกข์ภายในก็ดี กระทั่งอภิญญาเล็ก ๆ พอหมกตัวทำความเพียรและพักผ่อนกายก็ดี สถานที่เดินจงกรมก็ดี สถานที่นั่งสมาธิภาวนาในกลางวันและกลางคืนก็ดี หมู่บ้านเป็นที่โคจรบิณฑบาตพอยังอัตภาพให้เป็นไปในละแวกนั้นก็ดี รู้สึกเป็นที่ซาบซึ่งประทับใจผิดที่ทั้งหลายอย่างบอกไม่ถูก และฝังใจตลอดมาจนทุกวันนี้มิได้จืดจางรางเลือนไปเลย นับแต่ขณะที่วัฏจักรได้ถูกคว่ำลงจากใจเพราะความเพียรสังหารแล้ว สถานที่นั้นได้กลายเป็นที่บรมสุขในอริยาบททั้งหลายตลอดมา เราได้เข้าเฝ้าพระศาสดาในสถานที่ตรัสรู้และที่ทรงบำเพ็ญเพียรในที่ต่าง ๆ โดยตลอดทั่วถึงฉะนั้น

หายสงสัยในพระพุทธเจ้า แม้ทรงปรินิพพานไปนานตามกาลของสมมุติ ประหนึ่งประทับอยู่บนดวงใจเราทุกขณะ มิได้ทรงจากไปตามกาลแห่งปรินิพพานเลย

หายสงสัยในพระธรรมว่า มาก น้อย ลึก ตื้น หยาบ ละเอียด ที่ประทานไว้แก่वलสัตว์ ปรากฏว่า พระธรรมเหล่านั้นสถิตอยู่ในใจดวงเดียว และใจดวงเดียวบรรจุธรรมไว้อย่างพร้อมมูลไม่มีอะไรบกพร่อง

หายสงสัยในพระสงฆ์สาวกองค์อุปถัมภ์ป็นโน ผู้บริสุทธิ์

ทั้งสามรัตนะนี้ได้เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในใจ มีความเป็นอยู่ด้วยพุทธะ ธรรมะ และสังฆะ องค์บริสุทธิ์รวมกันเป็นธรรมแท่งเดียว มีความสบายหายห่วง นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ไม่มีเครื่องกีดขวางขวางใจ อยู่ในอิริยาบถใดก็เป็นตัวของตัวไปตามอิริยาบถนั้น ๆ ไม่มีสิ่งกีดขวางหรือแอบแทรก ขอบแบ่งกั้นแบ่งใช้เหมือนแต่ก่อนที่อยู่กับนักขาทาน โดยไม่รู้สีกตัว เดียวxonนั้น เดียวxonนี้อยู่ทุกอิริยาบถ คำว่าxonนั้นxonนั้น ท่านหมายถึงกิเลสตัวบกพร่องขาดแคลนไม่มีเวลาอิมพอ ประจักษ์ของมันเมื่อมีอำนาจตั้งบ้านเรือนบนหัวใจคนและสัตว์แล้ว จึงต้องทำการบังคับหรือขอยู่ไม่ถอยซึ่งเป็นงานประจักษ์ของมัน โดยขอให้คิดอย่างนั้น ขอให้พูดอย่างนี้ ขอให้ทำอย่างโน้น ตามอำนาจของมันอยู่ไม่หยุด ถ้าไม่มีธรรมไว้คอยปิดกั้นความรั่วไหลจากการบังคับและการขอเอาอย่างคือด้านของเหล่ากิเลส จึงมักแบ่งหรือเสียให้มันเอาไปกินจนหมดตัว ไม่มีความติดตัวพอเป็นเครื่องสืบทอดชาติเป็นคนดีมีศีลธรรมต่อไปได้ เกิดภพใดชาติใดก็ล้วนแต่เกิดผิดที่ผิดฐาน ไม่มีความสำราญบานใจได้บ้าง พอควรแก่ภพกำเนิดที่อุตสาหะเกิดกับเขาทั้งชาติ

ที่ท่านเรียกว่าขาดทั้งทุนสูญทั้งคอกนั้นก็คือ ผู้ประมาทอนใจแบ่งให้แก่กิเลสเป็นเจ้าบ้านครองจิตใจ ไม่มีการป้องกันฝักใฝ่มันบ้างเลย มันจึงบังคับเอาแบ่งเอาจนไม่มีอะไรเหลือติดตัวดังกล่าวแล้ว ท่านผู้หมดหนี้สินความพะรุงพะรังทางใจแล้ว จึงอยู่เป็นสุขทุก ๆ อิริยาบถในขั้นที่กำลังครองตัวอยู่ เมื่อถึงเวลาแล้วก็ปล่อยวางภาระในขั้น เหลือแต่ความบริสุทธิ์พุทธโธเป็นสมบัติทั้งดวงนั้นแล คือความสิ้นทุกข์โดยสิ้นเชิงตลอดกาล ซึ่งเป็นความสิ้นอย่างอัศจรรย์และเป็นกาลอันมีคุณค่ามหาศาล ไม่มีสิ่งใดเสมอเหมือนในไตรภพ ผิดกับความเป็นของสมมติทั้งหลายที่ต่างปรารถนาความเกิดเป็นส่วนมากและออกหน้าออกตา มิได้สนใจในทุกข์ที่จะติดตามมาพร้อมกับความเกิดนั้น ๆ บ้างเลย

ความจริงการเกิดกับความทุกข์นั้นแยกกันไม่ออก แม้ไม่มากก็จำต้องมีจนได้ นักปราชญ์ท่านจึงกลัวความเกิดมากกว่าความตาย ผิดกับพวกเราที่กลัวความตายซึ่งเป็นผล มากกว่ากลัวความเกิดที่เป็นต้นเหตุ อันเป็นความกลัวที่ฝืนคดิธรรมคายุ่มาก ทั้งนี้เพราะไม่สนใจติดตามร่องรอยแห่งความจริง จึงฝืนและเป็นทุกข์กันอยู่ตลอดมา ถ้าปราชญ์ท่านมีกิเลสประเภทพาคนให้หัวเราะเยาะกันแล้ว ท่านคงอดไม่ได้ อาจปล่อยออกมาอย่างเต็มที่ สมใจท่านที่ได้เห็นคนแทบทั่วโลกตั้งหน้าตั้งตาฝืนความจริงกันอย่างไม่มองหน้ามองหลัง เพื่อหาหลักฐานความจริงกันบ้างเลย แต่ท่านเป็นปราชญ์สมชื่อสมนามจึงมิได้ทำแบบโลก ๆ ที่ทำกัน นอกจากท่านเมตตาสงสารและช่วยอนุเคราะห์สั่งสอน ส่วนที่สุดวิสัยก็ปล่อยไปด้วยความหมดหวังจะช่วยได้

หลวงปู่ขาวเป็นผู้ผ่านพ้นภัยพิบัติสารพัดที่เคยมีในสงสาร บัดนี้ท่านถึงสุภาพทิเสสนิพพานในสถานที่มีนามว่า “โรงขอค” แห่งอำเภอฟัวรา จังหวัดเชียงใหม่ในราวพรรษาที่ 16 หรือ 17 ผู้เขียนจำไม่ถนัด จำได้แต่เป็นฤดูเริ่มเก็บเกี่ยวตอนออกพรรษาแล้วใหม่ ๆ ท่านเล่าให้ฟังอย่างถึงใจในเวลาสนทนาธรรมกัน ซึ่งเริ่มแต่ 2 ทุ่ม ถึง 6 ทุ่มเศษ ไม่มีใครมาเกี่ยวข้องรบกวนให้เสียเวลาในขณะนั้น การสนทนาธรรมจึงเป็นไปด้วยความราบรื่นทั้งสองฝ่าย จนถึงจุดสุดท้ายแห่งธรรมซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการปฏิบัติ โดยเริ่มสนทนาแต่ต้นจากแม่ ก. ไก่ ก. กา สระอะ สระอา คือการฝึกหัดขั้นเริ่มแรกที่คละเคล้าไปด้วยทั้งความลุ่มลึกคลุกคลาน ทั้งความลุ่มความเหลว ทั้งความดีความเลวสลับปนกันไป ทั้งความดีใจเสียใจอันเป็นผลมาจากความเป็นลุ่ม ๆ ดอน ๆ ของการปฏิบัติที่เพ่งฝึกหัดในเบื้องต้น จนถึงสุดท้ายปลายแดนแห่งจิตแห่งธรรมของแต่ละฝ่าย ผลแห่งการสนทนาจากท่านเป็นที่พอใจอย่างยิ่ง เมื่อได้โอกาสจึงได้อารธนานำลงในปฏิปทาของพระอุดมกรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่น เพื่อท่านผู้อ่านที่สนใจใคร่ธรรมจะได้นำมาพิจารณาไตร่ตรองและคัดเลือกเอาเท่าที่ควรแก่จริตนิสัยของตน ๆ ผลอันพึงหวังจากการเลือกเฟ้นคงเป็นความราบรื่นดีงามตามความพยายามของแต่ละท่าน เพราะหลวงปู่ขาวท่านเป็นพระที่พร้อมจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่โลกผู้เข้าไปเกี่ยวข้องอยู่เสมอ ไม่มีความบกพร่องทั้งมารยาทการแสดงออกทางอาการ ทั้งความรู้ทางภายในที่ฝังเพชรน้ำหนึ่งไว้อย่างลึกถึลลยยากจะค้นพบได้อย่างง่ายดาย ถ้าไม่รอดตายก็ไม่อาจรู้ได้ เฉพาะองค์ท่านผู้เขียนลอบขโมยถวายนามท่านว่า “เพชรน้ำหนึ่ง” ในวงกรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่นมาเกือบ 30 ปีแล้ว โดยไม่กระดากอายคนจะหาว่าบ้าเลย เพราะเกิดจากศรัทธาของตัวเอง

พ.ศ. 2488 - 2489 พรรษานี้ท่านจำที่แม่หนองหาน อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ ในพรรษาท่านเมตตาเทศนาอบรมสั่งสอนศรัทธาพอสมควร เพราะจิตท่านพ้นคงหนาป่าทึบ ออกสู่แดนแจ้งว่างกว้างขวางหาประมาณไม่ได้ จิตเป็นอวกาศจิต ธรรมเป็นอวกาศธรรม กลมกลืนเป็นอันเดียวกันโดยสมบูรณ์แล้ว ไม่มีอะไรมาทิดขวางดวงใจเหมือนแต่ก่อน อิริยาบถทั้งสี่เพื่อชาติเพื่อขันธ์ เพื่อวิหารธรรมในทฤษฎีธรรมของจิตเป็นความอยู่สบาย

พอออกพรรษาแล้ว ทำให้ท่านระลึกถึงความหลังก่อนที่จะออกแสวงธรรมเพื่อมรรคผลนิพพานด้วยอุดมกรรมฐานอยู่เสมอ ความหลังปรากฏขึ้นเตือนใจอยู่บ่อย ๆ ความปณิธานที่ตั้งไว้ตอนบวชครั้งแรกว่าจะออกแสดงธรรมเพื่อมรรคผลนิพพานถ่ายเดียว เมื่อถูกประชาชน ครูอาจารย์ทั้งหลายคัดค้านด้านทาน จึงได้ประกาศความจริงใจออกมาให้ทราบทั่ว เมื่อออกไปแล้วถ้ากระผมและอาตมาไม่รู้เห็นธรรมคือมรรคผลนิพพานเต็มดวงใจแล้ว จะไม่ยอมกลับมาให้ท่านทั้งหลายชี้หน้าตราความลุ่มเหลวใส่หน้าผากอย่างเด็ดขาด การกลับมาจึงมีธรรมดังกล่าวนี้นี้เป็นเครื่องประกันตัวเต็มอยู่ภายในใจโดยฝ่ายเดียว ขอให้ท่านทั้งหลายได้ทราบไว้แต่บัดนี้ นานไปจะหลงลืมไปเสีย เวลาเห็นหน้ากลับมา เมื่อคิดตกลงใจเรียบร้อยแล้ว จึงได้รำลึาศรัทธาทั้งหลายซึ่งต่างมีความอาลัยเสียดายไม่อยากให้ท่านจากไป แต่ความจำเป็นจำใจบังคับตามกฎอนิจจัง ที่ต้องมีการพลัดพรากจากกันทั้งเป็นทั้งตาย จึงจำยอมไปตามกฎแห่งคติธรรมคา ท่านจึงมา

ชวนหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ เป็นเพื่อนเดินทางกลับอีสานด้วยกัน เพื่อเยี่ยมถิ่นฐานบ้านเดิมและวงศาคณาญาติที่ได้จากกันไปเป็นเวลา 20 กว่าปีนับว่าเป็นเวลานานพอประมาณ หากชีวิตไม่ทนทานทั้งเขาทั้งเราก็อาจตายไปเสียก่อนไม่ได้พบเห็นกันอีก และเป็นโอกาสอันเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะได้ไปกราบเยี่ยมท่านหลวงปู่มั่น ฐิตัตถเถระในเวลาเดียวกัน ซึ่งระยะนั้นท่านกำลังพักจำพรรษาอยู่บ้านหนองผือ นาใน อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร ซึ่งมีพระพุทธรูปประธานจำพรรษาและห้อมล้อมอยู่แถวบริเวณใกล้เคียงกับที่ท่านพักจำพรรษาอยู่เป็นจำนวนมาก แต่หลวงปู่แหวนท่านบอกว่าท่านยังไม่กลับ

ถ้ายังไม่บรรลุหรือทำตามความมุ่งหวังอย่างเต็มหัวใจเสียเมื่อไร ต้องอยู่บำเพ็ญให้ถึงอรหัตตก่อน ถึงจะไปไหนมาไหน จากเชียงใหม่ถ้าอยากไป ถ้าไม่อยากไปก็จะอยู่เชียงใหม่ต่อไปจนตาย ท่านเองถ้าได้บรรลุหรือหัดแล้วจะนำธรรมะไปแจกพระแจกชาวบ้าน ผมก็ขอโมทนา แต่อย่านำกิเลสหรือธรรมมาไปแจกเขานะ เพราะกิเลสและธรรมเรามีเคลื่อนแผ่นดินถิ่นที่สัตว์โลกอยู่อาศัย ไม่เคยมีวันบกพร่องขาดแคลน มีธรรมเท่านั้นบกพร่องขาดแคลนในหัวใจสัตว์โลกทุกวันนี้โลกจึงเดือดร้อนวุ่นวายหาความสุขเย็นกายเย็นใจไม่ได้ ไปที่ไหนมีแต่คนบ่นว่าทุกข์ว่าลำบากยากเย็นเจ็บใจให้ฟัง แม้ในบ้านในเมืองที่นิยมกันว่าเจริญ ก็ไม่พ้นที่จะได้ยินคำบ่นทุกข์บ่นยากกัน เวลาท่านไปทางภาคอีสานจึงนิมนต์นำธรรมสมบัติ ธรรมไม่บกพร่องขาดแคลน ธรรมสงบเย็นปากเย็นใจ ไม่บ่น ไม่เดือดร้อนนอนกรางไปแจกเขาบ้าง เขาจะได้โมทนาในการไปเยี่ยมเยียนญาติของท่าน ผมเวลานี้กำลังต่อสู้กับธรรมมา ยังไม่สร้าง ยังไม่หายเมา นั่งอยู่ก็เมา ยืนอยู่ก็เมา เดินอยู่ก็เมา นอนอยู่ก็เมา นั่งสมาธิ เดินจงกรมภาวนาอยู่ก็เมา กิเลสตัวพาให้ประมาทมัวเมา มันยังไม่ยอมลงจากบนบ่า บนหลัง บนคอ บนหัวใจ เคลื่อนไหวไปมาในที่ใดมีแต่ธรรมมาเหล่านี้ออกทำงานเพ่นพ่านเต็มกาย เต็มวาจา เต็มหัวใจ เมื่อไรจะหายเมายังไม่รู้ได้ ท่านไปภาคอีสาน นิมนต์นำ มทนิมุตโน ธรรมยังความเมาให้สร้าง วัฏฏุปจฺเจ โท ธรรมตัดวัฏจิด ตณฺหุขโย ธรรมสิ้นตัณหา วิราโค ธรรมสิ้นราคะความกำหนัดยินดี นิโรโธ ธรรมดับกิเลสทั้งปวง นิพพาน ความดับสนิทแห่งกิเลสสมมติทั้งหมด ไปแจกชาววัดและชาวบ้าน เขาจะได้ดีใจ โมทนาสาธุการ สมกับท่านจากเขาไปนาน

นี่ท่านหลวงปู่แหวนสั่งหลวงปู่ขาวเวลาท่านหลวงปู่ขาวจะกลับไปทางภาคอีสาน สำหรับองค์หลวงปู่แหวนเองท่านไม่ไป ท่านจะอยู่บำเพ็ญให้ได้อรหัตตเสียก่อน อยากไปไหนท่านจึงจะไปหลังจากสมหวังตั้งใจหมายแล้ว ท่านจึงนิมนต์หลวงปู่ชอบ หลวงปู่บุตรไปด้วย

ทั้งสามองค์เดินทางจากเสียงใหม่มุ่งหน้าไปภาคอีสานและเดินทางไปกราบนมัสการหลวงปู่มั่นที่วัดบ้านหนองผือ นาใน โดยพักค้างคืนหนึ่งคืน ระหว่างทาง บำเพ็ญจิต บำเพ็ญธรรมเพื่อบูชาพระคุณหลวงปู่มั่นท่าน ขณะทำความเพียรก็รำพึงในใจว่า ป่านนี้หลวงปู่มั่น คงนั่งภาวนามองดูดับไตไส้พุงของพวกเขาทะเลอุปฺรุโปรงไปหมดแล้วก่อนที่จะเราจะไปถึงท่าน เครื่องในในตัวเราคงไม่มีอะไรเหลือ ท่านหลวงปู่มั่นคงขี้ขำด้วยญาณท่านหมดแล้ว

เป็นที่น่าอัศจรรย์ที่เป็นความจริงตามที่คิดไว้ พอไปถึงท่านก็เทศนาทันทีเลยเถาะว่า

กลัวแต่คนอื่นจะเห็นดับ ใต้ใต้ฟุ้งของตัว แต่ตัวเองไม่สนใจดับ ใต้ใต้ฟุ้งและจิตใจของตัวว่ามีอะไรอยู่ข้างในนั้น มัวเพลิดคู้ เพลิดคั่น เพลิดคิดแต่ภายนอกไม่สนใจคิดเข้าภายในภายในจิตของตัวบ้าง จะหาความฉลาดรู้อะไรมาจกไหน นักปฏิบัติเรา ผู้ปฏิบัติเพื่อรู้หลักความจริงต้องดูตัวดูใจอันเป็นมหาเหตุ ก่อเรื่องต่าง ๆ มากกว่าดูสิ่งภายนอกหรือสิ่งอื่นใด และแสดงวิธีรักษาปฏิบัติตัว ปฏิบัติใจ ด้วยความระมัดระวังในอิริยาบถต่าง ๆ ด้วยความมีสติและปัญญา ระลึกรู้ไตร่ตรองในเหตุการณ์ที่มาเกี่ยวข้องกับตน ด้วยความไม่ประมาทและชินชากับสิ่งใดในแดนสมมุติซึ่งล้วนเป็นแดนแห่งทุกข์และความเกิด-ตายของสัตว์โลกทั้งมวล

เมื่อพักผ่อน ฟังธรรมเครื่องรื่นเริงจากหลวงปู่มั่นพอสมควร จึงเข้ากราบลาหลวงปู่มั่น ออกเที่ยววิเวกกรรมฐานแถวบริเวณใกล้เคียงหลวงปู่มั่นพักอยู่ เช่นบ้าน โคมะนาว บ้านกุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร บำเพ็ญเพียรอยู่แถว ๆ นั้นเป็นเวลาหลายเดือน จึงเริ่มพาพระเณรออกเดินทางกลับไปเยี่ยมบ้านเดิม

เมื่อท่านกลับไปถึงปัฏุมิ คือสถานที่เกิดที่อยู่เดิมของท่าน ประชาชนญาติพี่น้องพอทราบว่าท่านกลับมาเยี่ยม ต่างก็พากันดีใจราวกับจะเหาะจะบินไปตาม ๆ กัน และพร้อมกันอาราธนาให้ท่านโปรดเมตตาจำพรรษาที่นั่น ท่านก็รับนิมนต์และสร้างที่พักขึ้นจำพรรษาที่บ้านบ่อชะเนงเป็นบ้านของท่านเอง หนึ่งพรรษา พอออกพรรษาแล้วก็ลาญาติโยมกลับมาจังหวัดสกลนครตามเดิม และท่องเที่ยวไปตามอำเภอต่าง ๆ ที่มีป่ามีเขาเหมาะกับการบำเพ็ญสมณธรรม เช่นเที่ยวตามชายเขาภูพาน ภูเหล็ก อ.สว่างแดนดิน เป็นต้น จำพรรษาที่บ้านหนองหลวงบ้าง ที่ถ้ำเป็ดบ้าง ที่บ้านห้วยสะนอยบ้าง ที่บ้านชุมพลบ้าง ในเขตอำเภอสว่างแดนดิน จ.สกลนคร ตามอัธยาศัย มีพระเณรติดตามพอประมาณ เพราะท่านห้ามไม่ให้ติดตามไปมาก ไม่สะดวกแก่การพักบำเพ็ญและการโคจรบิณฑบาต เนื่องจากท่านชอบไปพักตามหมู่บ้านเล็ก ๆ ราว 5-6-7 หลังคาเรือนเท่านั้นเพราะสะดวกแก่สมณธรรม ไม่วุ่นวายด้วยฝูงชนพระเณรเข้า ๆ ออก ๆ ดังหมู่บ้านและวัดใหญ่ ๆ ที่เคยผ่านมา

หลวงปู่ขาวท่านชอบรักษาใช้ด้วยธรรมโอสถตลอดมา ครั้งหนึ่งท่านพักอยู่ภูเขาดงจังหวัดสกลนครซึ่งเป็นที่ชุกชุมด้วยไข้มาลาเรีย หลังจากฉันเสร็จวันนั้นก็เริ่มไข้จับสั่นขึ้นในทันทีทันใด ผ้าห่มก็ผืนก็มีแต่หนักตัวเปล่า ๆ หาความอบอุ่นไม่มีเลย ท่านจึงสั่งให้จัดการบำบัดหนาวทางภายนอก จะบำบัดทางภายในด้วยธรรมดังที่เคยได้ผลมาแล้วและสั่งให้พระหลีกจากท่านไปให้หมด ให้รอนจนกว่ามองเห็นบานประตูกระต๊อบกุฏิเล็ก ๆ เปิดเมื่อไรค่อยมาหาท่าน เมื่อพระไปกันหมดแล้ว ท่านก็เริ่มภาวนาพิจารณาทุกขเวทนา ดังที่เคยพิจารณามา ทราบว่า เริ่มแต่เก้านาฬิกา คือสามโมงเช้า จนถึงบ่ายสามโมงจึงลงกันได้ ใช้ก็สร้างและหายไปแต่บัดนั้น จิตก็รวมลงถึงฐานและพักอยู่ราวสองชั่วโมงเศษจนร่วมหกโมงเย็นจึงออก

จากที่สมาธิภาวนาด้วยความเบากายเบาใจไม่มีอะไรมารบกวนอีกเลย ใจก็หายขาด จิตก็ปราศปรองดอง
เลื่องในองค์ท่าน และอยู่ด้วยวิหัตธรรมเรื่อยมาจนปัจจุบัน

ท่านเป็นพระที่อาจหาญเหินขาดทางความเพียรมาก ยากจะหาผู้เสมอได้องค์หนึ่ง แม้อายุจะก้าว
เข้าวัยชราภาพแล้ว แต่การทำความเพียรยังเก่งกล้าสามารถเสมอมาได้ตลอด เจริญกรรมแต่ละครั้งตั้งทำ
หกล ชั่วโมงจึงหยุดพัก แม้แต่พระหนุ่ม ๆ ยังสู้ท่านไม่ได้ นี่แลความเพียรของปราชญ์ท่านต่างกับพวกเราอยู่
มาก ซึ่งคอยแต่จะคว้าหาหมอนเอาทำเดียว ประหนึ่งหมอนเป็นสิ่งประเสริฐเลิศกว่ามรรคผลนิพพานเป็น
ไหน ๆ คิดดูแล้วน่าอัปยศตัวเองที่เก่งในทางไม่เป็นสาระ

การจำพรรษาบางปีท่านจำที่ภูเขาค้อเดียว โดยอาศัยชาวไร่เพียงสองสามครอบครัวเป็นที่โคจร
บิณฑบาต ท่านว่าเป็นความผาสุกเย็นใจอย่างยิ่งในชีวิตของนักบวชเพื่อปฏิบัติธรรม วันคืนหนึ่ง ๆ เต็มไป
ด้วยความเพียร ไม่มีภารกิจใด ๆ เป็นเครื่องกังวล เวลาเป็นของตัว ความเพียรเป็นของตัวทุก ๆ
อิริยาบถ จิตใจกับธรรมเป็นของตัวในอิริยาบถทั้งปวง ไม่มีอะไรมาแบ่งสันปันส่วนพอให้เบาบางลงไป
จากปกติเดิม วันคืนเดือนปีของนักบวชผู้มีราตรีเดียวไม่ยุ่งเกี่ยวกับอะไรนี้ เป็นสิ่งที่มิคุณค่ามากจนหา
อะไรเทียบมิได้

ท่านว่าตอนท่านจำพรรษาองค์เดียวที่ภูเขาค้อแห่งหนึ่งเขตจังหวัดสกลนครกับกาฬสินธุ์ต่อกัน ซึ่งอยู่
ห่างจากหมู่บ้านราวสามสี่ร้อยเส้น ที่นั่นมีสัตว์ป่าชุกชุมมาก เช่น เสือ ช้าง กระทิง วัวแดง อีเก้ง หมู กวาง
ต่าง ๆ เวลากลางคืนจะได้ยินเสียงสัตว์เหล่านี้ร้องกังวานป่า และเที่ยวหากินมาใกล้ ๆ บริเวณที่ท่านพักอยู่
แทบทุกคืน บางครั้งแทบมองเห็นตัวมันเพราะมาใกล้ ๆ ที่อยู่ท่านมาก ท่านเองรู้สึกเพลิดเพลินไปกับสัตว์
เหล่านี้ด้วยความเมตตาสงสารเขา

ปีท่านเข้าไปจำพรรษาอยู่องค์เดียวในภูเขาค้อนี้ แต่ว่าไม่แน่ว่าเป็น พ.ศ. เท่าไร จำได้แต่เพียงว่า
ท่านจำพรรษาที่นั่นหลังจากท่านอาจารย์มั่นมรณภาพแล้วไม่นานนัก ท่านว่าในพรรษานั้น เวลาทำสมาธิ
ภาวนา ปรากฏว่าท่านอาจารย์มั่นมาเยี่ยมและแสดงสัมโมทนิยธรรมให้ฟังเสมอ ตลอดพรรษา การทำข้อ
วัตรในบริเวณถ้าที่พักจำพรรษาดูดการจักระบริหารต่าง ๆ ไม่ถูกต้องประการใด ท่านได้ดัดเตือนอยู่เสมอ
พรรษานั้นจึงเป็นเหมือนอยู่กับองค์ท่านอาจารย์มั่นตลอดเวลา

ท่านมาแสดงประเพณีของพระธุดงค์ผู้มุ่งต่อความหลุดพ้นให้ฟังว่า ธุดงค์วัตรต่าง ๆ ควรรักษาให้
ถูกต้องตามที่พระพุทธองค์ประทานไว้อย่าให้เคลื่อนคลาด และยกธุดงค์วัตรสมัยที่ท่านพาหมู่คณะปฏิบัติ
เวลามีชีวิตอยู่ขึ้นแสดงซ้ำอีก เพื่อความแน่ใจว่า

ที่ผมพาหมู่คณะดำเนินตลอดวันสิ้นอายุขัยของผม ก็เป็นธุดงค์วัตรที่แน่ใจอยู่แล้วไม่มีสงสัย จึงควร
เป็นที่ลงใจและปฏิบัติตามด้วยความเอาใจใส่ และอย่าพึงเข้าใจว่าศาสนาเป็นสมบัติของพระพุทธเจ้าและ
เป็นสมบัติของพระสาวกองค์หนึ่งองค์ใด แต่เป็นสมบัติของผู้รักใคร่สนใจปฏิบัติทุก ๆ คนที่มุ่งประโยชน์

จากศาสนา พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย ท่านไม่ทรงมีส่วนอะไรกับศาสนาที่ประทุษร้ายสำหรับโลกเลย อย่าไปเข้าใจว่าพระองค์และสาวกทั้งหลายจะพลอยมีส่วนดีและมัวหมองไปด้วย จะปฏิบัติผิดหรือถูกประการใดก็เป็นเรื่องของเราเป็นราย ๆ ไป มิได้เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลาย

ท่านมาปฏิบัติอยู่ที่นี่ ก็เป็นความมุ่งหมายของท่าน โดยเฉพาะ การปฏิบัติผิดหรือถูกจึงเป็นเรื่องของท่านเอง โดยเฉพาะเช่นกัน ฉะนั้น จึงทำความระมัดระวังการปฏิบัติ เพื่อความอยู่สบายในทิฏฐธรรม

ท่านเองที่กำลังจะเป็นอาจารย์ของคนจำนวนมาก จึงควรทำเครื่องหมายที่ถูกต้องงดงามไว้ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่กุลบุตรสุดท้ายภายหลัง ผู้ดำเนินตามจะไม่ผิดพลาด ความเป็นอาจารย์คนนั้นสำคัญมาก จึงควรพิจารณาด้วยดี อาจารย์คิดเพียงคนเดียวอาจพาให้คนอื่น ๆ ผิดไปด้วยเป็นจำนวนมากมาย อาจารย์ทำถูกเพียงคนเดียว ก็สามารถนำผู้อื่นให้ถูกด้วยไม่มีประมาณเช่นเดียวกัน ท่านควรพิจารณาเกี่ยวกับความเป็นอาจารย์ของคนจำนวนมากให้รอบคอบ เพื่อคนอื่นจะมีทางเดินโดยสะดวกราบรื่น ไม่ผิดพลาด เพราะความยึดเราเป็นอาจารย์สั่งสอน

คำว่า “อาจารย์” ก็คือผู้ฝึกสอน หรืออบรม กิริยาความเคลื่อนไหวที่แสดงออกแต่ละอาการ ควรให้ผู้อาศัยยึดเป็นหลักดำเนินได้ ไม่เป็นกิริยาที่แสดงออกจากความผิดพลาด เพราะขาดการพิจารณาไตร่ตรองก่อนแสดงออกมา พระพุทธเจ้าที่ว่าทรงเป็นศาสดาสอนโลกนั้น มิได้เป็นศาสดาเพียงเวลาแสดงธรรมให้พุทธบริษัทฟังเท่านั้น แต่ทรงเป็นศาสดาของโลกอยู่ทุกอิริยาบถ ทรงสืบทอดสายสัจธรรมอันอนันตขันธ์ขางวาก็ดี ประทับนั่งก็ดี ประทับยืนก็ดี เสด็จไปในที่ต่าง ๆ แม้ที่สุดเสด็จภายในวัดก็ดี ล้วนเป็นศาสดาประจำพระอาการอยู่ทุก ๆ อิริยาบถ พระองค์ไม่ทรงทำให้ผิดพลาดจากความเป็นศาสดาเลย

ผู้มีสติปัญญาชอบวินิจฉัยไตร่ตรองอยู่แล้ว ย่อมยึดเป็นคติตัวอย่างเครื่องพรัสอนตนได้ ทุก ๆ พระอาการที่ทรงเคลื่อนไหว อย่าเข้าใจว่าพระองค์จะทรงปล่อยปละมรรยาทเหมือนโลกทั้งหลายที่ชอบทำกิริยาต่าง ๆ จากคน ๆ เดียวในสถานที่ต่าง ๆ อยู่ที่หนึ่งประพฤติตัวอย่างหนึ่ง ไปอยู่ที่หนึ่งประพฤติตัวอย่างหนึ่ง ไปอยู่ในที่อีกแห่งหนึ่ง แสดงกิริยาอาการอย่างหนึ่ง เป็นลักษณะปรตผี ทั้งเป็นคนดี ทั้งเป็นคนชั่วทั่วทุกทิศ ไม่มีประมาณ ให้พอยึดเป็นหลักได้ ทั้งตัวเองและผู้อื่น

ส่วนพระพุทธเจ้ามิได้เป็นอย่างโลกดังกล่าวมา แต่ทรงเป็นศาสดาอยู่ทุกพระอิริยาบถ ตลอดวันนิพพาน แต่ละพระอาการที่แสดงออกทรงมีศาสดาประจำมิได้บกพร่องเลย ใครจะยึดเป็นสรณะคือหลักพึ่งพิงเพื่อดำเนินตามเมื่อไรก็ได้เมื่อนั้น โดยไม่เลือกว่าเป็นพระอิริยาบถหรือพระอาการใด จึงสมพระนามว่าเป็นศาสดาของโลกทั้งสาม แม้ขณะจะเสด็จนิพพานก็ทรงสืบทอดสายสัจธรรมนิพพาน มิได้นอนทิ้งเนื้อทิ้งตัวกลัวความตายร้ายมนต์บ่นเพื่อไปต่าง ๆ ดังที่โลกเป็นกันมาประจำแผ่นดิน แต่ทรงสืบทอดสายสัจธรรมนิพพาน ส่วนพระทัยก็ทรงทำหน้าที่นิพพานอย่างองอาจกล้าหาญ ราวกับจะทรงพระชนม์อยู่กับโลกตั้งกัปตั้งกัลป์ ความจริงคือทรงประกาศความเป็นศาสดาของโลกในวาระสุดท้าย ด้วยการเข้าฌานและนิโรธสมาบัติ

ทรงถอยเข้าถอยออกจนควรแก่กาลแล้ว จึงเสด็จปรินิพพานไปแบบศาสดาโดยสมบูรณ์ ไม่ทรงเหยียดโยกับสิ่งใด ๆ ในสามภพ นั้นแลศาสดาของโลกทั้งสาม

ท่านทรงทำตัวอย่างเป็นแบบฉบับของโลกตลอดมา แต่ขณะตรัสรู้จนวันเสด็จปรินิพพาน ไม่ทรงลดละพระอาการใด ๆ จากความเป็นศาสดาให้เป็นกิจอย่างคนสามัญธรรมดาทำกัน ทรงปฏิบัติหน้าที่โดยสมบูรณ์จนวาระสุดท้ายจึงควรน้อมนำตัวอย่างของศาสดามาปฏิบัติดำเนิน แม้ไม่สมบูรณ์ตามแบบศาสดาทุก ๆ กระเบียด แต่ก็ยังอยู่ในเกณฑ์ของลูกศิษย์ที่มีครูสั่งสอนบ้าง ไม่แคว้งคว้างเหมือนเรือที่ลอยลำอยู่กลางทะเลซึ่งมีพายุจัด ไม่ได้ทอดสมอ การปฏิบัติของนักบวชที่ไม่มีหลักยึดอย่างถูกต้องตายตัวนั้น ย่อมไม่มีจุดหมายว่าจะถึงฝั่งแห่งความปลอดภัยหรือจะเป็นอันตรายด้วยภัยต่าง ๆ ไม่มีอะไรเป็นเครื่องตัดสินใจได้เช่นเดียวกับเรือไม่มีหางเสือบังคับ ย่อมไม่สามารถแล่นไปถึงที่หมายได้ และยังอาจลอยไปตามกระแสน้ำและเป็นอันตรายได้อย่างง่ายดายฉะนั้น

หลักธรรมวินัยมีรุดงควัตรเป็นต้น คือทางเลี้ยวของการปฏิบัติเพื่อให้ถึงที่ปลอดภัย จงยึดให้มั่นคงอย่าโยกคลอนหวั่นไหว (เพราะ) ผู้คอยดำเนินตามซึ่งมีจำนวนมาก ที่ยึดเราเป็นเยี่ยงอย่าง จะเหลวไหลไปตาม รุดงควัตรคือปฏิบัติตรงแน่วไปสู่จุดหมาย โดยไม่มีปฏิบัติใดเสมอเหมือน ขอแต่ผู้ปฏิบัติจงใช้สติปัญญา ศรัทธา ความเพียรพยายามดำเนินตามเถิด ธรรมที่มุ่งหวังย่อมอยู่ในวิสัยของรุดงคฺที่ประทุกันไว้ จะพาให้เข้าถึงอย่างไม่มีปัญหาอุปสรรคใด ๆ ก็คงจะได้เพราะรุดงควัตรเป็นทางเดียวที่พาให้พ้นทุกข์ไม่เป็นอย่างอื่น จึงไม่ควรทำความเคลือบแคลงสงสัย และธรรมนี้เป็นที่รวมปฏิบัติเครื่องดำเนินเข้าสู่ความดับทุกข์ทั้งหลายด้วย พระที่มีความรักชอบในรุดงควัตรคือผู้มีความรักชอบและจงรักภักดีต่อพระศาสดาผู้เป็นบรมครู

พระผู้มีรุดงควัตรเป็นเครื่องดำเนินคือผู้มีฝั่งมีฝ้า มีศาสดาเป็นสรณะในอิริยาบถทั้งปวง อยู่ที่ใดไป ที่ใดมีธรรมคอยคุ้มครองรักษาแทนศาสดา ไม่ว่าแห้วเร่ร้อนคลอนแคลน มีหลักใจเป็นหลักธรรม มีหลักธรรมเป็นดวงใจ หายใจเข้าหายใจออกเป็นธรรม และกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับใจ ผู้นี้คือผู้มีราตรีเดียวอยู่กับธรรมไม่หวั่นไหวเอนเอียง สำหรับท่านเองไม่มีอะไรวิตกกังวล แต่ผู้เกี่ยวเนื่องกับท่านมีมากมาย จึงควรเป็นห่วงหวั่นหวั่นและประชาชนที่คอยเดินตามหลังบ้าง เขาจะได้มีความอบอุ่นในปฏิบัติที่ยึดจากท่านไปเป็นเครื่องดำเนินว่าเป็นความถูกต้องแม่นยำไม่มีผิดพลาดดังนี้ ท่านสอนผม

ท่านเล่าว่า เพียงนอนตื่นผิเวลาบ้างเล็กน้อย ท่านพระอาจารย์มันยังมาเตือนว่า

อย่าเชื่อตัวเองยิ่งกว่าธรรมตัวเองคือวัฏฏะ ชาติขันธ์เป็นผลของวัฏฏะมาดั้งเดิม ควรอนุโลมให้เขาเท่าที่อนุโลมได้ อย่าปล่อยตามจันทรจันกันไป ผิดวิสัยของพระที่เป็นเพศไม่นิ่งนอนใจ การหลับนอนของ

นักปราชญ์ ท่านเพียงเพื่อบรรเทาทุกข์ไปชั่วระยะเท่านั้น ไม่ได้หวังความสุขความสำราญอะไร จากการระงับความอ่อนเพลียทางธาตุขันธ์นั้นเลย พระนอนตามแบบพระจริง ๆ ต้องระวังตัวเพื่อจะตื่นเหมือนแม่เนื้อนอน ซึ่งมีสติระวังตัวดีกว่าปกติเวลาเที่ยวหากิน

คำว่าจำวัด ก็คือความระงับตั้งสติหมายใจจะถูกลูกตามเวลาที่กำหนดไว้ต่อนอนนอน มิได้สอนแบบขายทอดตลาด ดังสินค้าที่หมดราคาแล้ว ตามแต่ลูกค้าจะให้ในราคาเท่าไร ตามความพอใจของตน พระที่นอนปล่อยตัวตามใจชอบ มิใช่พระศากยบุตรพุทธบริษัท ผู้รักษาศาสนาให้เจริญในตนและผู้อื่น แต่เป็นพระประเภทขายทอดตลาด ตามยถากรรม จะตีราคาเอาเอง

การจำวัดของพระที่มีศีลวัตร ธรรมวัตรต้องมีกำหนดกฎเกณฑ์บังคับตัว ในเวลาก่อนหลับ และระวังตัวอยู่ตามวิสัยของพระผู้กำลังจำวัดคือหลับนอน พอรู้สึกตัวต้องรีบลุกขึ้นทันที ไม่ช้าชากอนเป็นลักษณะคนขี้เกียจนอนตื่นสาย และตายจมอยู่ในความประมาทไม่มีวันรู้สึกตัว การนอนแบบนี้ เป็นลัทธิของสัตว์ตัวไม่มีความหมายในชีวิตของตัว และเป็นนิสัยของคนเกียจคร้านผลาญสมบัติ ไม่มีมืองเงยขึ้นมาได้ ไม่ใช่ทางของศาสนา จึงไม่ควรส่งเสริม จะกลายเป็นกาฝากขึ้นมาในวงศาสนาและพระรูดงค์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นเรื่องทำลายตัวเอง ดังกาฝากทำลายต้นไม้ที่มันอาศัยนั้นแล

ท่านควรขบคิดคำว่า จำวัด กับคำว่า นอน ซึ่งเป็นคำทั่ว ๆ ไปเทียบกันดู จะเห็นว่าผิดกันและมี ความหมายต่างกันอยู่มาก ระหว่างคำว่า จำวัด ของพระศากยบุตร กับคำว่านอน ของคนและสัตว์ทั่วไป ดังนั้นความรู้สึกของพระศากยบุตรที่จะปลงใจจำวัดแต่ละครั้งจึงควรมีความสำคัญติดตัวในขณะนั้นและเวลาอื่น ๆ จะสมชื่อว่าผู้ประครองสติ ผู้มีปัญญาคิดอ่านไตร่ตรองในทุกกรณี ไม่สักว่าคิด สักว่าพูด สักว่าทำ สักว่านอน สักว่าตื่น สักว่าฉัน สักว่าอิม สักว่ายิม สักว่าเดิน สักว่านั่ง สักว่าเป็นอาการปล่อยตัวเกินเพศ เกินภูมิของพระศากยบุตรที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง

ในวงปฏิบัติโดยมากมักเข้าใจกันว่า พระพุทธเจ้าและสาวกอรหันต์ทั้งหลายนิพพานไปแล้ว สาบสูญไปแล้ว ไม่มีความหมายอะไรเกี่ยวกับท่านและตนเองเสียแล้ว ก็พระธรรมอันเป็นฝ่ายเหตุที่สอนกันให้ปฏิบัติอยู่เวลานี้ เป็นธรรมของท่านผู้ใดขุดค้นขึ้นมาให้โลกได้เห็น และได้ปฏิบัติตามเล่า? และพระธรรมตั้งตัวอยู่ได้อย่างไร ทำไมจึงไม่สาบสูญไปด้วยเล่า? ความจริง พุทธะ กับสังฆะก็คือ ใจดวงบริสุทธิ์ที่พ้นวิสัยแห่งความตายและความสาบสูญอยู่แล้วโดยธรรมชาติ จะให้ตายให้สาบสูญให้หมดความหมายไปได้อย่างไร เมื่อธรรมชาตินั้นมิได้เป็นไปกับสมมติ มิได้อยู่ได้อำนาจแห่งความตาย มิได้อยู่ได้อำนาจแห่งความสาบสูญ มิได้อยู่ได้อำนาจแห่งการหมดความหมายใด ๆ พุทธะจึงคือพุทธะอยู่โดยดี ัมมะจึงคือ ัมมะอยู่โดยดี และสังฆะจึงคือสังฆะอยู่โดยดี มิได้สิ้นสะเทือนไปกับความสำคัญใด ๆ แห่งสมมุติที่เสกสรรทำลายให้เป็นไปตามอำนาจของตนฉะนั้น การปฏิบัติด้วยธัมมานุธัมมะจึงเป็นเหมือนเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ อยู่ตลอดเวลาที่มีธัมมานุธัมมะภายในใจ เพราะการรู้พุทธะ ัมมะ

สังฆะ โดยหลักธรรมชาติจำต้องรู้ขึ้นที่ใจ ซึ่งเป็นที่สถิตแห่งธรรมอย่างเหมาะสมสุดส่วนไม่มีภาชนะใด
ยิ่งไปกว่าดังนี้

นี่เป็นโอวาทที่ท่านอาจารย์มั่นมาเตือนท่านในสมาธิภาวนา ในเวลาท่านเห็นว่าหลวงปู่ขาวอาจทำ
อะไรผิดพลาดไปบ้าง เช่นการปฏิบัติธุดงค์วัตรไม่ถูกไม่สนิทกับธรรมเป็นบางข้อหรือบางประการ และ
การจำวัดตื่นผิดเวลา ความจริงท่านว่า ท่านอาจารย์มั่นมิได้เตือนด้วยความมั่นใจว่า ท่านทำผิดโดย
ถ้อยเดียว แต่ท่านเตือนโดยเห็นว่า หลวงปู่ขาวจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับหมู่คณะ ทั้งพระเณรและประชาชน
จำนวนมากในวาระต่อไป ท่านจึงเตือนไว้เพื่อหลวงปู่ขาวจะได้ตระหนักในข้อวัตรต่าง ๆ ต่อไปด้วยความ
เข้มแข็ง เพื่อถ่ายทอดแก่บรรดาประชาชนพระเณร ที่มาอาศัยพึ่งร่มเงา จะได้ของดีไปประดับตัว ดังองค์
ท่านอาจารย์มั่นเคยพาหมู่คณะดำเนินมาแล้ว

ท่านว่า การวางบริขาร เช่น บาตร กาน้ำ สบง จีวรหรือบริขารอื่น ๆ ที่ใช้ในสำนัก ต้องวางหรือเก็บ
ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เช่นผ้าเช็ดเท้าเป็นต้น ถ้าเห็นไม่สะอาดควรแก่การใช้สอย ต้องเก็บไปซักฟอกให้
สะอาดจึงนำมาใช้อีก หลังจากใช้แล้วต้องพับเก็บไว้เป็นที่เป็นฐานไม่ทิ้งระเกะระกะ ถ้าวันใดเกิดเปลือ
ขึ้นมาเพราะธุระอย่างอื่นมาแทรก พอตกกกลางคืน เวลาทำสมาธิภาวนา จะปรากฏเห็นท่านอาจารย์มั่นมา
เตือนและแสดงธรรมให้ฟังจนได้

ท่านพักอยู่ถ้ำดังกล่าวในพรรษานั้นเพียงองค์เดียว กลางคืนจะปรากฏท่านอาจารย์มั่นมาเยี่ยมเสมอ
โดยทางนิมิตภาวนา แม้กลางวันเจียบ ๆ เวลานั้นภาวนาในบางวันยังเห็นท่านมาเยี่ยมเช่นเดียวกับกลางคืน
ท่านว่าท่านสนุก เรียนถามปัญหาต่าง ๆ กับท่านจนเป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้ง เพราะท่านอธิบายแก้ปัญหาได้
คล่องแคล่วว่องไวมากและได้ความชัดเจนหายสงสัยทุก ๆ ข้อไป ปัญหาบางอย่างเพียงแต่รำพึงสงสัยตาม
กำลังโดยมิได้นึกถึงท่านเลย พอตกกกลางคืนเข้าที่ภาวนา ท่านก็มาอธิบายให้ฟังเสียแล้วโดยยกข้อที่เรา
สงสัยขึ้นอธิบายให้เราฟังราวกับได้เรียนท่านไว้แล้ว ท่านว่าแปลกและอัศจรรย์มาก แต่พูดให้ใครฟังไม่ได้
เดี่ยวเขาหาว่าเป็น grunnan บ้า

แต่ธรรมเครื่องแก้กิเลสชนิดต่าง ๆ โดยมาก ย่อมเกิดจากทางสมาธิภาวนาโดยลำพัง และเกิดจาก
ทางนิมิต มีท่านอาจารย์มั่นเป็นต้นมาเตือนให้อุบายและแสดงธรรมสั่งสอนโดยสม่ำเสมอ อันเป็นการ
ส่งเสริมสติปัญญาให้คิดอ่านไตร่ตรองมิให้ประมาท

ท่านว่าพรรษาที่จำอยู่ในถ้ำแห่งดงหนาป่าเปลี่ยวนี้ทำให้เกิดอุบายต่าง ๆ ที่แสดงขึ้นทั้งภายใน
ภายนอกมากมายตลอดเวลา ทั้งกลางวันกลางคืน ผิดที่ทั้งหลายอยู่มาก เป็นผู้มีราตรีเดียวด้วยความรื่นเริง
อยู่กับธรรมในอิริยาบถต่าง ๆ ยืน เดิน นั่ง นอน เต็มไปด้วยธรรมปฏิบัติ ระหว่างสันติธรรมที่มีเป็นฐานเดิม
ประจำ ความบริสุทธิ์ใจ และธรรมประเภทต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาสัมผัสกับใจ แล้วแสดงความหมายไปในแง่

ต่าง ๆ กัน ทำให้กายและจิตชุ่มชื้นรื่นเริงเหมือนต้นไม้ที่ได้รับการหล่อเลี้ยงด้วยปุ๋ยและน้ำ มีอากาศเป็นที่เหมาะสมคอยขโลมให้ลำต้นกิ่งก้านสาขาคอกใบของมันสดชื่นอยู่ตลอดเวลาจะนั้น

ท่านว่าคนเราเมื่อจิตมีราตรีเดียวกับธรรมชาติความสงบเย็น ไม่ว่าวุ่นวุ่นมัวมัวสุขกับสิ่งใดแล้ว ก็มีความสุขอยู่ในโลกแห่งชั้นนี้เอง ไม่จำเป็นต้องค้นหาความสุขในที่อื่น ภพอื่น ซึ่งเป็นการวาดภาพหลอกตัวเอง ให้เกิดความทะเยอทะยาน เสริมค้นหาสมุทัยอันเป็นเชื้อแห่งทุกข์เข้ามาเผาผลาญตัวเอง ให้เกิดความทุกข์ลำบากไปเปล่า ๆ เพราะความสุขที่รู้อยู่ เห็นอยู่ เป็นอยู่ กับใจนั้นเป็นความสุขที่พอกับตัวแล้ว โลกนี้ทั้งโลกและโลกอื่น ๆ ไม่มีประมาณในสงสารราวกับไม่มีอยู่ สิ่งที่มีและเด่นชัดประจักษ์ก็คือใจกับธรรมที่ปรากฏครอบโลกชาติ ไม่มีขอบเขตเหตุผลพอจะนำมาเทียบมาวัดได้ เพราะจิตกับอสังขารธรรมที่ครองกันอยู่มิใช่สมมติ จึงไม่เป็นฐานะจะนำมาเทียบกัน

พอออกพรรษาแล้วคณะศรัทธาญาติโยมที่เคยอุปฐากรักษาท่านก็พากันไปอาราธนาฉันนาคท่านลงมา และอาราธนาท่านให้โปรดเมตตาสั่งสอนตามหมู่บ้านแถบอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ท่านจำต้องลงมาทั้งที่อาลัยเสียดายสถานที่แห่งนั้น ไม่คิดจะจากไปไหนง่าย ๆ

เมื่อลงมาอบรมสั่งสอนชาวบ้านพอสมควรแล้ว ได้โอกาสท่านก็ออกเที่ยวรุดงคกรรมฐานไปตามอรัญญิก โดยข้ามไปทางฝั่งแม่น้ำโขงของประเทศลาวบ้าง ข้ามมาฝั่งไทยเราบ้าง แล้วเที่ยวบำเพ็ญอยู่แถบอำเภอบึงกาฬ อำเภอโพนพิสัย ซึ่งมีป่ามีเขามาก ที่นั่นเรียกว่าดงหม้อทอง และมีทำเลดีเหมาะกับการบำเพ็ญอยู่หลายแห่ง มีหมู่บ้านที่ไปตั้งใหม่อยู่ไม่กี่หลังคาเรือน เขาอาราธนาท่านให้อยู่จำพรรษาเพื่อโปรดเขา ซึ่งเป็นสถานที่สงบกับอรัญญิก ท่านจึงตกลงจำพรรษาที่นั่น ตอนท่านพักบำเพ็ญธรรมอยู่ในภูเขาเขตอำเภอโพนพิสัยนั้น ท่านว่าท่านเพลิดเพลินรื่นเริงไปกับสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ ด้วยความเมตตาเขามาก มีไก่ป่า ไก่ฟ้า นกนานาชนิด มินกเงือก นกยูง เป็นต้น และเม่น อีเห็น อีเก้ง หมู กวาง ลิง ค่าง บ่าง ชะนี หมาป่า เสือโคร่ง เสือดาว ช้าง กระทิง วัวแดง ซึ่งแต่ละชนิดมีมากมายผุดกับที่ทั้งหลาย เทียวมาเป็นฝูง ๆ โขลง ๆ ทั้งกลางวันกลางคืนจะได้ยินเสียงสัตว์เหล่านั้นส่งเสียงร้องลั่นสนั่นป่า ตามวาระของเขายู่เสมอ บางวันเวลาออกไปบิณฑบาต ก็ยังพบเสือโคร่งใหญ่ เดินจากหน้าท่านไป อย่างสวยงามน่าดู โดยไม่ห่างไกลท่านเลย ด้วยความองอาจและสง่าผ่าเผย ตามนิสัยของมัน ท่านว่าขณะที่มันเดินจากหน้าท่านไป ซึ่งเป็นที่โล่งพอสมควร ดูการก้าวเดินของมันรู้สึกสวยงามมาก ขณะที่พบกันที่แรก มันชำเลื่องดูท่านนิดเดียวก็เดินต่อไป โดยไม่มองกลับมาดูท่านอีกเลย คุณลักษณะท่าทางมันก็ไม่กลัวท่านนัก แต่อาจจะวังตัวอยู่ภายในตามนิสัยของสัตว์ที่มีสติ และมีคามระวังตัวไม่ค่อยพลั้งเผลอให้กับอะไรง่าย ๆ เฉพาะท่านเองก็ไม่นึกกลัวมัน เพราะเคยได้เห็นมันมาบ้าง และเคยได้ยินเสียงมันอยู่เสมอจนชินชาไปเสียแล้วเวลาพักอยู่ในที่ต่าง ๆ เรื่อยมา ซึ่งโดยมากมักมีสัตว์พรรณนี้ประจำอยู่เสมอในที่บำเพ็ญนั้น ๆ จึงไม่นึกกลัว

คืนวันหนึ่งท่านกำลังนั่งอบรมกรรมฐานแก่พระที่จำพรรษาด้วยกันราวสามลือองค์ ท่านว่าได้ยินเสียงนักเลงโตสามตัว ลายพาดกลอนดังกระหึ่ม ๆ ขึ้นข้าง ๆ บริเวณที่พักแห่งละตัว จากนั้นก็ได้ยินเสียงคำรามขู่เชิญกันบ้าง เสียงกักกันบ้างแล้วก็เงียบหายไป เดียวก็ได้ยินเสียงขู่เชิญและกักกันขึ้นอีกข้าง ๆ ที่พักนั้นแล ที่แรกได้ยินเสียงมันเล่นและกักกันอยู่ข้างนอกบริเวณที่พัก นึกว่าจะพากันหนีไปที่อื่นหายเงียบไปแล้ว เพราะเสียงสงบเงียบไปพักหนึ่ง แต่ที่ไหนได้จากการหายเงียบไปได้พักหนึ่งเท่านั้น ประมาณสามทุ่มก็ชักชวนกันเข้ามาอยู่ใต้ถุนบรรณศาลาเล็ก ๆ ที่พระกำลังนั่งสมาธิฟังการอบรมธรรมอยู่ ซึ่งสูงประมาณเมตรกว่านิคหน้อยเท่านั้น และส่งเสียงกระหึ่มคำรามและกักกันอยู่ใต้ถุนศาลาเล็ก ๆ นั้น จนท่านต้องตะโกนบอกว่า เฮ้ย ! สามสหาย อย่าพากันส่งเสียงอื้ออึงนักซิ พระท่านกำลังเทศน์และฟังธรรมกัน เดียวเป็นบาปตกนรกหลุมนิบหายกันหมดคนะ จะว่าไม่บอก เพราะที่นี้ไม่ใช่ที่เอ็ดตะโร โสเฮกันนี่นา จงพากันไปเที่ยวร้องครางที่อื่น ที่นี้เป็นวัดของพระที่ท่านชอบความสงบ ไม่เหมือนพวกแก ไปเสีย พวกกันไปร้องที่อื่นตามสบาย ไม่มีใคร ไปยุ่งกับพวกแกหรอก ที่นี้เป็นที่พระท่านอยู่บำเพ็ญธรรม ท่านจึงห้ามไม่ให้พวกแกส่งเสียงอื้ออึงนัก

พอได้ยินเสียงพระท่านร้องบอกก็พากันสงบอารมณ์ไปพักหนึ่ง แต่ยังพอได้ยินเสียงเกี้ยวพาราสีกันซุบซิบอื้ออึงเบา ๆ อยู่ใต้ถุนศาลา อันเป็นลักษณะบอกกันว่า พวกเรายังส่งเสียงดังกันนักซิ พระท่านรำคาญและร้องบอกมานั้นไกลละ ทำเสียงเบา ๆ หน้อยเถอะเพื่อน เดียวเป็นบาปจักลากขึ้นห้วนนะ แล้วก็หยุดไปพักหนึ่ง ต่อไปก็มีเสียงครวญครางและกักกันขึ้นอีก ไม่ยอมหนีไปที่อื่นตามคำท่านบอก และพากันเหมาใต้ถุนบรรณศาลาเป็นที่เล่นสนุกกันตั้งแต่หัวค่ำจนสองยาม พระที่นั่งทำสมาธิภาวนากันบนศาลา หลังจากฟังการอบรมธรรมแล้ว ก็ทำด้วยความไม่สนิทใจ เพราะกลัวเสือจะพากันโอดขึ้นมากาวนาด้วย เนื่องจากขณะนั้นเสือโคร่งใหญ่สามตัวก็ยังส่งเสียงขู่เชิญคำรามและกักกันอยู่ใต้ถุนศาลานั้นด้วย จนถึงหกทุ่มจึงเลิกจากกันไป พระก็ลงไปที่พักของตน เสือกก็เข้าป่าไป

คืนนั้นเป็นความประหลาดเป็นพิเศษนับแต่ที่वरุคดงกรรมฐานมาหลายปีและเคยเที่ยวไปสถานที่ต่าง ๆ หลายแห่งหนตำบลหมู่บ้านและป่าเขาต่าง ๆ มากต่อมาก แต่ไม่เคยมีสัตว์เสือมาตีสนิทมิตรรักกับพระ ราวกับเคยเป็นเพื่อนสนิทมิตรสหายผู้ฝากเป็นฝากตายกันมานาน เพิ่งมาพบในคืนวันนั้นเอง

ตามปกติเสือเป็นสัตว์กลัวคนตามสัญชาตญาณ แม้จะเป็นสัตว์ที่มีอำนาจ ทำให้คนขยาดครั่นคร้ามอยู่บ้างกว่าสัตว์อื่น ๆ แต่เสื่อย่อมกลัวและหลบซ่อนคนมากกว่า คนจะกลัวเสือและหาที่หลบซ่อน แต่เสือสามตัวนี้นอกจากไม่กลัวคนแล้ว ยังพากันมาแอบยัดเอาไว้ใต้ถุนศาลาหลังเล็กที่พระยังชุมนุมกันอยู่ข้างบน เป็นที่เล่นสนุกโดยไม่คิดกลัวพระซึ่งเป็นคนเหมือนมนุษย์ทั้งหลายเลย จึงเป็นเรื่องอัศจรรย์ที่สัตว์ไม่เคยรู้เรื่องกับศีลธรรมเหมือนมนุษย์ทั้งหลาย แต่กิริยาที่เขามาตีสนิทสนมกับพระนั้น ราวกับเขาก็เป็นผู้หนึ่งที่ทราบศีลธรรมดี และปฏิบัติศีลธรรมเช่นเดียวกับมนุษย์ทั้งหลายด้วย จึงไม่แสดงท่าทางให้พระท่านกลัว นอกจากเขาแสดงต่อพวกเขาเอง ซึ่งก็ทราบกิริยาท่าทางของกันและกันอยู่แล้ว ท่านว่า

ฟังท่านเล่าแล้วขลุ่ย กลัวว่าอยู่คนเดียวทั้งที่เรื่องก็ผ่านไปนานแล้ว เรื่องของคนไม่เป็นท่าก็เป็นอย่างนี้เอง แม้ท่านแสดงเรื่องต่าง ๆ อันเป็นคติธรรมให้ฟังก็ตาม แต่คนไม่เป็นท่ายอมไม่ยอมฟังเพื่อยึดเป็นคติได้เลย แต่จะดันไปเฉพาะเส้นทางสายไม่เป็นท่าของตนนั้นและ ดังผู้เขียนแสดงความกลัวที่น่าอับอายต่อหน้าท่าน ในเวลาฟังคำบอกเล่านั้นแล นอกจากนั้นยังมาประกาศขายความจีจืดของตัวในหนังสือให้ท่านผู้อ่านหัวเราะเขาอีก ซึ่งนับว่าเลวพอใช้ อ่านแล้วกรุณาระวังอย่าให้เรื่องท่านองนี้แทรกถึงเข้าไปสู่จิตใจได้ จะกลายเป็นคนจีจืดไม่เป็นท่าไปอีกหลายคน

ท่านเล่าว่า คืนวันนั้นพระที่นั่งฟังการอบรมและทำสมาธิภาวนาต่อไปหลังจากการอบรมแล้ว ต่างมีความตื่นเต้นตกใจและตาตั้งหูกางไปตาม ๆ กันที่ได้ยินอาจารย์ใหญ่ทั้งสามตัวมาให้การอบรม ช่วยท่านอาจารย์อยู่ที่ใต้ถุน ในลักษณะแสดงฤทธิ์เกี่ยวกับความสนุกของเขา ทำเอาพระนั่งภาวนากลั้วตัวแข็งไปตาม ๆ กัน จิตไม่อาจส่งไปนอกถื่นนอกทางได้ เพราะกลัวอาจารย์ใหญ่ทั้งสามจะพากันโคดขึ้นมาให้โอวาทบนศาลาเล็กด้วยท่าทางต่าง ๆ แต่ก็ดีและน่าชมสัตว์สามตัวที่ไม่แสดงโฉมเกินกว่าเหตุ อุตรโคดขึ้นบนศาลาในเวลานั้น ยังรู้จักฐานะของตัวของท่านบ้าง ไม่ก้าวก่ายหน้าทีอันควรแก่ภาวะของตน แสดงเพียงเบาะ ๆ พอหอมปากหอมคอแล้วก็เลิกรากันไป นับแต่วันนั้นผ่านไปแล้วก็ไม่เห็นเขากลับมาอีกเลย

ส่วนสถานที่และบริเวณที่พระอาศัยอยู่นั้น ก็คือทำเลที่ขงสัตว์จำพวกนี้และสัตว์อื่น ๆ เราดี ๆ นี้เอง ไม่เว้นแต่ละคืนต้องมีจำพวกใดจำพวกหนึ่งเข้ามาจนได้ เพราะที่นั่นเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าทุกจำพวก เนื่องจากป่าและเขาแถบนั้นกว้างขวางมาก คนเดินผ่านเป็นวัน ๆ ก็ไม่พิน สัตว์ชนิดต่าง ๆ ดังที่เขียนผ่านมามีมาก พวกช้างเป็นโขลง ๆ หมูป่าเป็นฝูง ๆ ซึ่งแต่ละโขลง ละฝูง มีจำนวนมากมายและไม่สู้จะกลัวผู้อื่นมากนัก

ปีท่านจำพรรษาที่นั่น อุบายต่าง ๆ เกิดขึ้นโดยสมำเสมอ และต้องคอยเตือนพระเสมอไม่ให้ประมาทในการรักษารูตงดวัตร เพราะอยู่ในท่ามกลางสิ่งที่ควรระวังหลายอย่างต่าง ๆ กัน โดยอาศัยรูตงดวัตรเป็นเส้นชีวิตจิตใจ มีธรรมวินัยเป็นที่ฝากเป็นฝากตาย ใจจึงอยู่เป็นสุข ไม่หวาดเสียวสะดุ้งกลัวต่าง ๆ การขบฉันก็น้อยเพียงเยียวยาธาตุขันธุ์ไปวัน ๆ เท่านั้น เพราะศรัทธาญาติโยมมีน้อยและเป็นบ้านเพิ่งตั้งใหม่มีไม่กี่หลังคาเรือน ยังไม่เป็นหลักฐานมั่นคง และเป็นความมุ่งหมายของท่านผู้หนักแน่นในธรรมะ จึงพึงฝึกฝนอดทนเพื่อธรรมความอยู่สบายทางภายใน จึงไม่กังวลที่อยู่อาศัย อาหารบิณฑบาตให้มากไป อันจะเป็นอุปสรรคต่อความเพียร

ยาแก้ไข้ก็คือความอดทน ต่อสู้ด้วยความเพียรทางสมาธิภาวนา โดยถือเอาสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ เป็นเพื่อน และสักขีพยานว่าเขาก็มิได้เกิดมากับทุกข์ยากชนิดต่าง ๆ และตลอดที่โรงพยาบาลมีหมอและนางพยาบาลคอยรักษาผดุงครรภ์ แต่เขายังเป็นสัตว์ชนิดต่าง ๆ สืบต่อกันมาได้เต็มป่าเต็มเขา โดยไม่แสดงความโศกเศร้าเสียใจ ว่าตนขาดการบำรุงรักษาด้วยหมอ ด้วยยา และนางพยาบาลตลอดเครื่องบำรุงต่าง ๆ

ส่วนพระเป็นมณูษย์ชาติและเป็นศากยบุตรพุทธชาติศาสดาคองค์คือพระนามสะท้อนทั่วไตรภพว่า เป็นผู้ทรงเรียนจบคัมภีร์ไตรภูมิ ด้วยพระขันติวิริยะ พระปัญญาปรีชาสามารถในทุกทาง ไม่มีคำว่าจน ครอบงำแต่ที่อดอย แต่พระเราจะมาอดยหลังหลังน้ำตา เพราะความทุกข์ลำบาก เพียงการเจ็บไข้ได้ป่วย อันเป็นของธรรมดาแห่งขันธเท่านี้ ก็ต้องเป็นผู้ขาดทุนล้มจมจะนำตนและศาสนาไปไม่ตลอด นอกจาก ต้องเป็นผู้อาจหาญ อดทนต่อสภาพความเป็น ความสัมผัสทั้งหลายด้วยสติปัญญาหยั่งทราบไปตาม เหตุการณ์ที่มาเกี่ยวข้องกับท่านั้น ไม่มีทางเพื่อเอาตัวรอดหวังรอดในที่ปลอดภัยได้

จิตเมื่อได้รับการอบรมในทางที่ถูกย่อมมีความรื่นเริงในธรรม พอใจประกอบตนไปตามวิถีแห่ง มรรคและผลไม่มีการปลีกแยะ ไม่สร้างความอับจนไว้ทับถมตัวเอง ปฏิปทาที่สม่ำเสมอไม่ทอดย่น้อยใจ ว่าตนขาดที่พึ่งทั้งภายนอกภายใน มีใจกับธรรมเป็นเครื่องขโมยหล่อเลี้ยงให้เกิดความอบอุ่นเย็นใจ อยู่ที่ใดไปที่ใด ก็เป็นสุขโต แบบลูกศิษย์ตถาคต ไม่แสดงความอดอยากขาดแคลนในทางใจ พระอรุณค ธรรมฐานที่มุ่งต่อธรรม ท่านไปและอยู่โดยอาการอย่างนี้ ท่านจึงอยู่ได้ไปได้ ยอมอดยอมทนความลำบาก หิวโหยได้อย่างสบายหายห่วงกับสิ่งทั้งปวง มีธรรมเป็นอารมณ์ของใจ

เรื่องสัตว์ต่าง ๆ ที่ชอบมาอาศัยพระ ท่านผู้อ่านกรุณาคิดว่าจะเป็นความจริงได้เพียงไรบ้าง แต่ก่อน คิดเรื่องสัตว์ป่ากรณาคิดเรื่องสัตว์บ้านก่อน ที่ชอบเข้าไปอาศัยอยู่ในบ้านของท่านผู้มีเมตตาจิต และเข้าไป อาศัยวัดพออยู่รอดปลอดภัยไปในวันหนึ่ง ๆ สุนัขและนกเป็นต้นที่ชอบเข้าไปอาศัยวัดบางวัด จนแทบไม่มีที่และต้นไม้ให้สัตว์เหล่านี้อาศัย เพราะมีมากด้วยกัน อันคืบต่อไปค่อยคิดไปถึงสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ ที่ มักเข้าไปเที่ยวป่วนเปื้อนและอาศัยอยู่ตามสถานที่และวัดที่พระอรุณคท่านพักอยู่ ดังที่เขียนผ่านมามาก พอรู้ ทั้งประวัติท่านอาจารย์มั่นและปฏิปทาพระอรุณคสายของท่านอาจารย์มั่น ซึ่งมีเรื่องสัตว์มาอาศัยพระ ลงแผงมาเสมอ ๆ ตามประสบการณ์ที่ได้รับทราบมาเป็นความจริง จึงเป็นเรื่องน่าคิดในแง่ธรรมอันเป็น หลักธรรมชาติให้ความร่มเย็นและเป็นธรรมแก่สัตว์โลกทุกชาติทุกภาษา โดยที่สัตว์ทุก ๆ จำพวกไม่ จำเป็นต้องทราบว่าธรรมคืออะไรก็ตาม แต่สิ่งที่แสดงออกให้สัตว์ยินดีรับกันทั่วโลกไม่มีใครรังเกียจนั้น คือธรรมโดยธรรมชาติ ธรรมนั้นแสดงอาการความสุขสบาย ความร่มเย็น ความไว้วางใจ ความมีแก้ไข ความเมตตา ความเอ็นดูสงสาร ความมาเถิดอยู่เถิดไม่เป็นภัยแน่นอนเป็นต้น

การแสดงออกแห่งกระแสธรรมเพียงเท่านี้ สัตว์ทุกจำพวกชอบและยอมรับกันทันที โดยไม่ต้องมี โรงเรียนไรสอนเขาเลย เพราะจิตใจกับกระแสธรรมเป็นของคู่ควรกันยิ่งกว่าอำนาจราชศักดิ์ใด ๆ ซึ่งเป็น สิ่งปรุงแต่งและเสริมกันขึ้น ย่อมสลายไปตามเหตุการณ์ไม่แน่นอน ดังนั้นสัตว์แม้จะไม่เคยทราบว่า ธรรมคืออะไรก็ตาม แต่สิ่งที่ชอบและยอมรับโดยธรรมชาติสัตว์ย่อมแสวงหาเอง ดังสุนัขเข้าไปอาศัยวัด สัตว์ป่าเข้าไปอาศัยพระอรุณค เพราะธรรมคือความเย็น ความไว้วางใจเป็นต้น ที่สัตว์เข้าใจว่ามีอยู่ในที่นั้น จึงแสวงหาไปตามประสา แม้แต่ผู้ไม่เคยสนใจกับธรรมเลย ยังรู้จักสถานที่ที่ไม่มีภัย และชอบไป เที่ยวสนุกเฮฮาในที่เช่นนั้นแต่โบราณกาลมาถึงปัจจุบัน เพราะไปทำที่อื่นไม่ปลอดภัยเหมือนที่เช่นนั้น

เพียงเท่านี้ก็พอทราบได้ว่า ธรรมและสถานที่ผู้บำเพ็ญธรรมเป็นที่ไว้ใจแก่สัตว์และมนุษย์ทั่วไป จึงไม่ค่อยระแวงระวังกัน และบางรายบางพวกไม่ระวังเสียจนปล่อยตัวเลยเถิดโดยไม่คิดถึงหัวใจมนุษย์ด้วยกันและพระศาสนาซึ่งเป็นสมบัติของประเทศบ้างเลย แม้ผู้ปฏิบัติธรรมเหล่านั้น ก็ย่อมทราบความดี ความชั่ว คนดีคนชั่ว สัตว์ดีสัตว์ชั่วได้เช่นมนุษย์ทั่วไป จึงควรคิดและเห็นใจผู้อื่นที่รักสงวนสมบัติของตนบ้าง ไม่ปล่อยร้อยเปอร์เซ็นต์ไปเสียทีเดียวในที่ทุกสถาน ยังจะพอมิเชตแดนแห่งมนุษย์และสัตว์เป็นที่อยู่อาศัยคนละวรรคละตอนบ้าง ไม่ละละเล้ากันไปเสียหมด จนไม่อาจทราบไม่ว่าใครเป็นใคร เพราะอะไร ๆ ก็แบบเดียวกันเสียสิ้น

หลวงปู่ขาวชอบเที่ยวหาที่วิเวกและเปลี่ยนที่ทำความเพียรอยู่เสมอ ปกติก็ชอบเที่ยวรุกข์ไปตามป่าตามเขาอยู่แล้ว แล้วยังชอบเที่ยวเปลี่ยนที่ทำความเพียรอยู่เรื่อย ๆ เช่น ไปพักอยู่ที่นั่นเป็นปกติแล้ว แต่เวลาเข้าไปทำความเพียรกลับไปอยู่ที่หนึ่ง ตอนบ่าย ๆ หรือเย็นก็เปลี่ยนไปทำอีกแห่งหนึ่ง กลางคืนก็เที่ยวไปทำความเพียรอยู่อีกแห่งหนึ่งในแถบที่ท่านพักอยู่นั้นแล เปลี่ยนทิศทางบ้าง ไปใกล้บ้าง ไกลบ้าง ไปอยู่ในถ้ำอื่นจากถ้ำเดิมบ้าง ขึ้นไปอยู่บนหลังเขาบ้าง ตามหินผาบ้าง ดึก ๆ จึงกลับมาที่พัก ท่านให้เหตุผลสำหรับนิสัยท่านว่า เวลากำลังขุลงมุ่นวุ่นวายกับการแก้กิเลส การเปลี่ยนอุบายต่าง ๆ เช่นนั้น ปัญญามักเกิดขึ้นเสมอ กิเลสทั้งตัวไม่ติด เพราะถูกอุบายของสติปัญญาดีด้อนในท่าต่าง ๆ ให้หลุดลอยไปเป็นพัก ๆ ถ้าอยู่ในที่แห่งเดียวทำให้ชินต่อสถานที่ แต่กิเลสมิได้ชินกับเรา มันสั่งสมตัวขึ้นเสมอ ไม่ว่าเราจะชินกับอะไรหรือไม่ก็ตาม เราจำต้องพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงอุบายและสถานที่ เพื่อปลุกสติปัญญาอยู่เสมอ ให้ทันกับกลมาชาของกิเลสที่ปกคลุมสั่งสมตัวเอง และต่อสู้กับเรา ไม่มีเวลาพักผ่อนตัวตลอดเวลา ถ้าวันบ้างก็เพียงเวลาหลับสนิทเท่านั้น นอกนั้นเป็นเวลาทำงานของมันเสียสิ้น ดังนั้นการทำความเพียรจะลดหย่อนอ่อนข้อและผัดเพี้ยนเลื่อนเวลาอยู่ จึงทำให้กิเลสตัวขยันหัวเราะเอา การเปลี่ยนสถานที่และอุบายอยู่เสมอ จึงพอมองเห็นความแพ้ความชนะกับกิเลสบ้าง ไม่ปล่อยให้มันรับเหมาเป็นเจ้าของแต่ผู้เดียวดังนี้ เหตุผลของท่านก็น่าฟังและเป็นคติได้ดีสำหรับผู้ไม่นอนใจให้กิเลสขึ้นเหยียบย่ำทำลายเอาทุก ๆ กรณีที่จิตไหวตัว

ท่านชอบเที่ยวไปทางภูสิงห์ภูว้าว ภูลังกาและดงหม้อทอง เขตอำเภอเชกกา อำเภอโพธิ์พิสัย อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย และอำเภอบ้างแพง จังหวัดนครพนม แถบนั้นมีเขามาก เช่น ภูสิงห์ภูว้าวและภูลังกาซึ่งล้วนเป็นทำเลดี ๆ เหมาะแก่การบำเพ็ญธรรมอย่างยิ่ง แต่ห่างไกลหมู่บ้านมาก บิณฑบาตไม่ถึง ต้องมีคนผลัดเปลี่ยนกันขึ้นส่งอาหาร ที่ดังกล่าวเหล่านี้ เป็นที่ชุมนุมของสัตว์ป่านานาชนิดมีเสือ ช้าง กระตัง วัวแดง เป็นต้น พอดกบ่าย ๆ และเย็นจะได้ยินเสียงสัตว์เหล่านี้ร้องสนั่นหวั่นไหวไปทั่วทั้งป่า ผู้ไม่สละตายจริง ๆ ยากจะอยู่ได้ เพราะเสือชุมมากเป็นพิเศษและไม่ค่อยกลัวคนด้วย บางคืนพระท่านเดินจงกรมทำความเพียรไปมาอยู่ มันยังแอบมาหมอบดูท่านได้โดยไม่กลัวท่านเลย แต่ไม่ทำอะไร มันอาจสงสัยแล้วแอบค้อมเข้ามาดูก็ได้ พอท่านได้ยินเสียงผัดสังเกต นึกประหลาดใจ ส่องไฟฉายไปดู ยังเห็นเสือ

โครงใหญ่ โคคออกไปต่อหน้าต่อตาก็ยังมี แม้เช่นนั้นท่านก็ยังเดินจงกรมทำความเพียรต่อไปได้ ไม่คิดกลัวว่าเสือจะโคมาคาบเอาไปกินเลย ทั้งนี้เพราะความเชื่อธรรมมากกว่าความกลัวเสือ จึงพอดทนทำความเพียรต่อไปได้ บางวันพอดกเย็น พระท่านก็ขึ้นบนไหล่เขา แล้วมองลงไปดูโขลงช้างใหญ่ ซึ่งกำลังพากันออกเที่ยว ตามหินดานอันกว้างยาวเป็นกิโล ๆ สามารถมองเห็นช้างทั้งโขลงได้อย่างชัดเจน ทั้งตัวเล็ก ๆ และตัวใหญ่ซึ่งกำลังเริ่มจะพากันออกเที่ยวหากิน ท่านว่าเวลาดูช้างทั้งโขลงใหญ่ ๆ ที่กำลังหยอกเล่นกันอย่างเพลิดเพลินเช่นนั้นทำให้เพลินจนจนคำไม่รู้ตัวก็มี เพราะสัตว์พรรณนี้ชอบหยอกเล่นกันเหมือนมนุษย์เรานี่เอง

หลวงปู่ขาวท่านมีความคิดเดี๋ยวมามากดังที่เขียนผ่านมาแล้ว การนั่งภาวนาตลอดส่ว ท่านทำได้สบายไม่มีอะไรเป็นอุปสรรค ก็การนั่งภาวนาแต่หัวค่ำยันสว่างนั้นมิใช่เป็นงานเล็กน้อย ถ้าไม่เป็นผู้มีใจกล้าหาญกตเล็กกตเพชรจริง ๆ จะทำไม่ได้ จึงขอชมเชยอนุโมทนาท่านอย่างถึงใจ ดังนั้นท่านจึงสามารถเป็นอาจารย์สั่งสอนคณะสาธุศิษย์ให้ได้รับความร่มเย็นเรื่อยมาจนปัจจุบันนี้ ท่านเป็นที่แน่ใจในองค์ท่านเองร้อยเปอร์เซ็นต์ เป็นผู้สิ้นภพสิ้นชาติอย่างประจักษ์ใจทั้งนี้ยังครองขันธอยู่ ปลอยขันธเมื่อไรก็เป็น ประม์ สุข ล้วน ๆ เมื่อนั้น หมคความรับผิดชอบกังวลโดยสิ้นเชิง

ปี พ.ศ. 2501 หลวงปู่เที่ยววิเวกจากที่จำพรรษาปีที่แล้ว คือ วัดป่าแก้วชุมพล อ.สว่างแดนดิน จ.สกลนคร มาทางอุดรธานี เที่ยววิเวกไปแล้ว อ.หนองบัวลำภู และวัดถ้ำกลองเพล ซึ่งเป็นป่าเป็นเขาอันรกร้างในสมัยนั้น ท่านเห็นว่าเหมาะกับอริยาศัยในการอยู่และบำเพ็ญสมณธรรม จึงพักบำเพ็ญอยู่ที่นั่นเรื่อยมาจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิตท่าน

ที่มีชื่อว่า “ถ้ำกลองเพล” ดังเดิมก่อนจะเป็นวัดถ้ำกลองเพลขึ้นให้ทราบกันทั่วไปอย่างกว้างขวางนั้น ในถ้ำนั้นเคยมีกลองเพลใหญ่อยู่ประจำถ้ำหนึ่งลูก มีขนาดใหญ่โตมาก ส่วนจะมีมาแต่สมัยใดนั้นไม่มีใครทราบ และบอกกล่าวกันมาบ้างเลย คงจะมีมานานเป็นร้อยปีขึ้นไป จนกลองเพลนั้นมีความคร่ำคร่า ผุพัง แตกกระจัดกระจายเป็นชิ้นใหญ่ชิ้นเล็กไปเองโดยไม่มีใครทำลาย จำพวกนายพรานเที่ยวหาล่าเนื้อเวลามาพักนอนในถ้ำยังได้เอาเศษไม้ที่แตกกระจัดกระจายออกจากกลองเพล มาหุงต้มอาหารรับประทานกัน ชาวบ้านใกล้เคียงแถบนั้นจึงพากันให้ชื่อให้นามถ้ำนั้นว่าถ้ำกลองเพล ครั้นต่อมา มีพระธุดงค์กรรมฐานไปเที่ยวบำเพ็ญธรรมและพักในถ้ำนั้นบ่อย ๆ จนถ้ำนั้นกลายเป็นวัด คือที่อยู่ของพระจีนมา จึงพากันให้นามว่า “วัดถ้ำกลองเพล” เรื่อยมาจนปัจจุบันนี้

แต่ดั้งเดิมมาในถ้ำกลองเพลนี้มีพระพุทธรูปขนาดต่าง ๆ กันมากมาย ทั้งซ้อนไว้ในที่ลับตาคน ทั้งประดิษฐานไว้ในถ้ำอย่างเปิดเผย แต่ดั้งเดิมที่คนนำพระพุทธรูปมาประดิษฐานรวมไว้ในถ้ำนี้มีมากมายไม่อาจคณนนับได้ แม้พระพุทธรูปทองคำ เงิน นาก ทองสัมฤทธิ์ก็มีไม่น้อย แต่ถูกมารศาสนาเอาไปกินกันเรียบวรุ่ ไม่มีเหลือมานานแล้ว เหลือแต่พระพุทธรูปธรรมดาตามที่เห็นกันอยู่ที่นี่เท่านั้น

สิ่งที่ชาวพุทธเราควรทราบอย่างยิ่งคือ วัดเป็นสถานที่สำคัญในวงพุทธศาสนาและพุทธบริษัท ซึ่งน่าจะอดคิดเป็นสิริมงคลอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาภายในใจไม่ได้ ขณะที่เดินเข้าวัดหรือเดินผ่านวัด เพราะคำว่า “วัด” เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มาแต่โบราณกาล โดยไม่นิยมว่าเป็นวัดบ้านหรือวัดป่า เนื่องจากวัดเป็นที่รวมจิตใจ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ตลอดจนเจตนาดีสูงส่งของพุทธบริษัทไม่มีประมาณ ไว้โดยไม่มีทางรั่วไหล แม้วัดจะชำรุดทรุดโทรม หรือสวยงามเพียงไร ใจท่านผู้นับถือพระพุทธศาสนาทั่ว ๆ ไป ย่อมมีความเคารพอยู่อย่างสม่ำเสมอ ด้วยเหตุนี้ชาวพุทธผู้ก้าวเข้าไปในวัดใด จะเป็นกรณีใดก็ตาม จึงควรระวังสำรวมอินทรีย์ด้วยดี ให้อยู่ในความดีงามพอสมควร ตลอดจนการนุ่งห่มต่าง ๆ ควรสนใจเป็นพิเศษ สมกับเราเป็นลูกชาวพุทธ ก้าวเข้าไปในสถานที่อันสูงศักดิ์ที่ได้รับสถาปนายอภิมหาจากพระพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาแห่งโลกทั้งสาม เฉพาะวัดป่าต่าง ๆ พระท่านเป็นเหมือนพระลิงพระค่าง ไม่ค่อยมีโอกาสดูศาสนาได้เห็น ได้ชม บ้านเมืองที่เจริญแล้ว ด้วยวัตถุและวัฒนธรรมทันสมัย เมื่อเห็นท่านผู้นำยุค แต่งตัวทันสมัย เข้าไปในวัด ท่านรู้สึกหวาดเสียวใจพิกล คล้ายจะเวียนศีรษะและเป็นไข้ในเวลานั้น ทั้งนี้อาจเป็นความตกใจที่ไม่เคยพบเห็น เพราะความเป็นป่า ก็สันนิษฐานยาก เพราะปกติท่านก็เป็นป่าอยู่แล้ว แต่พอมาเจอสิ่งแปลกตาละครร่มเข้าจึงแสดงความวิปริตจิตแปรปรวนชวนให้สลดสังเวชขึ้นมา โดยมากพระธุดงค์ป่า ๆ ท่านพูดในทำนองเดียวกัน ซึ่งน่าเห็นใจสงสาร แม้จะมีผู้อธิบายเรื่องความเจริญของบ้านเมือง ทั้งด้านวัตถุและวัฒนธรรมให้ท่านฟังว่า เป็นสิ่งเจริญทัดเทียมกันหมดเวลานี้ ทั้งนอกและในประเทศ ทั้งในเมืองและบ้านนอก ทั้งวัดบ้านและวัดป่าทั้งในที่ธรรมดาและในป่าในเขา แต่ท่านไม่ยอมเชื่อ มีแต่ความขยะแขยงและหวาดกลัวสลดสังเวชเอาเท่าเดียว จนผู้ชี้แจงให้ฟังหมดปัญญา ไม่มีทางทำให้ท่านหายตกใจ หวาดเสียวได้ จึงน่าสงสาร ที่ท่านเป็นป่าเถื่อนและห่างความเจริญเอาเสียจริง ๆ

วัดหลวงปู่ท่านอยู่ในป่าในภูเขา เป็นทำเลบำเพ็ญภาวนาดีมาก เต็มไปด้วยหินผาป่าไม้ร่มรื่นร่มเย็น ทราบว่าท่านพยายามหลบหลีกบรรดาสิ่งดังกล่าวมาก ถ้าจะว่าท่านเป็นป่าเถื่อนเหมือนพระธุดงค์ทั้งหลายก็ไม่อาจดำหนิได้ลงคอ เพราะท่านมีคุณธรรมสูงมาก พันทางที่น่าดำหนิเสียแล้วในความรู้ลึกของผู้เขียน จึงเพียงสันนิษฐานว่า ท่านอาจมีนิสัยระวังตัวกลัวภัยในป่าติดตัวมา แม้มีคุณธรรมสูงสุดแล้วยังละนิสัสนั้นไม่ขาด อาจเป็นตามธรรมชาติที่ท่านแสดงไว้ว่า นิสัสดั้งเดิมพระสาวกทั้งหลายละไม่ขาด นอกจากพระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียวที่ทรงละพระนิสัสร่วมกับवासนาได้โดยเด็ดขาดสิ้นเชิง หลวงปู่ชาวันนี้เวลามีคนเข้าไปพลุกพล่านไม่เข้าเรื่องเข้าราวมาก ๆ ท่านจะปลีกตัวหนีไปอยู่ตามป่า ตามซอกหินบนภูเขาโน้น จนกว่าเรื่องสงบลง ตอนเย็น ๆ หรือค่ำมืดจึงจะกลับลงมาที่พัก เมื่อถูกถามว่าทำไมท่านจึงหลบหลีกปลีกตัวออกไปอยู่ที่เช่นนั้นเล่า? ท่านก็ให้เหตุผลว่า ธรรมเรามีน้อยสู้กำลังของโลกที่เขี้ยวจัดไม่ไหว จำต้องหลบหลีกไป ซินอยู่ต่อไปธรรมต้องแตกทลาย ที่ไหนจะพอประคองตัวได้ ก็ควรคิดเพื่อตัวเอง แม้ไม่มีवासนาพอจะเพื่อผู้อื่นได้ดังนี้ แต่เท่าที่ทราบมาท่านมีความเมตตาอนุเคราะห์ประชาชนอยู่มาก ตามปกตินิสัย ที่ท่านปลีกตัวหลบหลีกไปในบางกรณีนั้น น่าจะเหลืออดเหลือทนดังท่านว่า ที่ฝ่ายทำลาย

โดยไม่มีเจตนา หรือมีก็ไม่อาจทราบได้ ซึ่งมีจำนวนมากและโดนอยู่เสมอ แต่ฝ่ายพยายามประคองรักษาศิลธรรมความดีงามไว้มีจำนวนน้อย ด้านทานน้ำหนักรับไม่ไหว ก็จำต้องได้รับความลำบากเป็นธรรมดา ส่วนมากประชาชนเป็นฝ่ายสังเกตพระ มากกว่าจะสังเกตตัวเอง เวลาเข้าไปในสถานที่ควรเคารพนับถือ จึงมักสะดุดหูสะดุดตา นึกคิดสำหรับท่านผู้มีความสังเกต เกี่ยวกับการปล่อยตัวไม่สำรวมที่เคยเป็นนิสัยมา โดยมีได้สนใจว่าใครจะสังเกตหรือมีอะไรกับคนบ้าง จึงลำบาก

เรื่องคนหน้าด้านสันดานสัตว์

ตามธรรมดาพระพุทธรูปทั้งมวลย่อมเป็นที่กราบไหว้บูชาของชาวพุทธทั่วดินแดนไทยและต่างประเทศ ไม่มีใครถือเป็นคนของเสนียดจัญไรให้โทษให้ทุกข์แต่อย่างใด แม้จะเป็นคนดีคนชั่วขนาดไหน เมื่อมาเจอพระพุทธรูปเข้าจิตใจย่อมอ่อนโยน เคารพกราบไหว้บูชา ไม่ถือเป็นเรื่องผิดแต่อย่างใด พระพุทธรูปที่อยู่ในถ้ำกลองเพลก็เช่นเดียวกัน พวกนายพรานที่มาพักค้างคืนที่ถ้ำนั้น ย่อมกราบไหว้บูชา และขอขมาลาโทษกัน บางรายที่พิสดารแปลกเพื่อนฝูงอยู่บ้าง แต่ไม่ถึงกับเป็นแบบมนุษย์สันดานสัตว์ ดังที่เขียนไว้ข้างบนนั้น ยังอธิษฐานขอให้หลวงพ่พระพุทธรูป ช่วยบันดาลให้สัตว์ให้เนื้อ ที่จะเป็อาหาร เช่น อีเก้ง กวาง เป็นต้น จงเดินชมชานตาฝ่าตาฟาง ไม่มีสติสังขาร ระมัดระวังตัว เดินงุ่มง่าม ค้าวมเตี้ยมแบบสัตว์ตาย มาแถวบริเวณที่นายพรานจ้องคอยที่อยู่ และยิงเอา ๆ จนหาบหามไปไม่หวาดไหวโน่นเถิด ดังนี้ก็มี มนุษย์เรานั้นหลายแบบ

แต่นายพรานพิสดารที่กล่าวถึงข้างต้นนี้กลับคิดและทำแบบมนุษย์ทั้งหลายไม่คิดและทำกันเลย เขาชื่อนายพรานบุญหนา ที่พ่อแม่ญาติวงศ์ตั้งให้แต่วันเริ่มแรกเกิด (ที่ถูก เขาควรจะได้รับการเปลี่ยนชื่อเสียใหม่ ให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่เขาทำในปัจจุบันว่า นายบาปหนา จะเหมาะสม) วันนั้นเขาไปเที่ยวล่าเนื้อที่ไหน ๆ ไม่มีอะไรติดมือมาเลย จึงเข้ามาแวะพักที่ถ้ำกลองเพลด้วยความอ่อนกายอ่อนใจ แม้แต่ก่อน ๆ ที่เขามาเที่ยวล่าเนื้อแล้วนั้น เขาก็เคยมาแวะพักที่ถ้ำนั้นเหมือนกัน เป็นแต่เขาไม่คิดพิสดารเหมือนครั้งนั้น มาเที่ยวนี้ บวกกับความเสียใจที่ไม่มีเนื้อชนิดใดผ่านสายตาและยังได้ติดมือมาบ้างเลย เขาจึงเริ่มแสดงความพิสดารขึ้นในท่ามกลางเพื่อน ๆ นายพรานด้วยกัน โดยไปจับเอาพระพุทธรูปที่ตั้งเรียงรายกันอยู่ในป่า มาตั้งเป็นแถวยาวเหยียด หลายแถวด้วยกัน พร้อมกับพูดขึ้นด้วยเสียงอันดังว่า วันนี้หาเนื้อทั้งป่าก็ไม่ได้เนื้อสักตัวเดียวติดต่อมา ต้องเป็นเพราะพระพุทธรูปเหล่านี้เอง ร่ายมนต์ไล่เนื้อให้หนีห่างไกลจากอันตราย คือนายพรานที่มาเที่ยวล่ายิงเขาตามบริเวณนี้ เราต้องเอาพระพุทธรูปเหล่านี้มาขึ้นเป็นแถวเหมือนทหาร และฝึกหัดพระพุทธรูปเหล่านี้แบบทหาร และสั่งสอนเสียบ้าง จะได้รู้กฎระเบียบของนายพราน พระเหล่านี้จึงจะเข็ดหลาบไม่ร่ายมนต์ไล่เนื้อให้หนีไกลอีกต่อไป ในมือถือไม้คอยตี คอยหวดหลัง

พระพุทธรูปองค์ที่ไม่ทำตามคำสั่ง และทำการฝึกหัดพระพุทธรูปที่ตั้งเป็นแถวเรียงรายกันอยู่นั้น เช่นเดียวกับเขาฝึกหัดทหาร ว่าขวาหันบ้าง ซ้ายหันบ้าง กลับหลังหันบ้าง หน้าเดินบ้าง พร้อมกับเอาไม้ที่ถืออยู่ในมือ ตีด้านหลังพระพุทธรูปบ้าง หวดลงด้านบนเศียรพระบ้าง หาวว่าไม่ทำตามคำสั่งของนายทหาร (คือนายพรานบ้านนั้น) พระพุทธรูปที่ถูกตีตกออกไปนอกแถว ก็จับขึ้นมาตั้งในแถว แล้วสั่งประกาศว่า ขวาทัน ซ้ายหันไปเรื่อย หวดพระพุทธรูปตกกระจัดกระจาย และเที่ยวจับขึ้นมาไว้ในแถว แล้วสั่งงานและ หวดคะไปทำนองนั้น จนหมดฤทธิ์บ้าแล้วจึงหยุด

บรรดานายพรานที่ไปด้วยกัน ต่างก็ได้ห้ามปราม ตั้งแต่ขึ้นเริ่มแรก ที่เห็นอาการไม่ดีของเขา แสดงออก โดยให้เหตุผลต่าง ๆ ที่ไม่ควรทำต่อท่าน จะเป็นบาปหนักและตกรกทั้งเป็นก็ได้ ถ้าขึ้นทำ เพราะพระพุทธรูปแต่ละองค์นั้น คือองค์แทนพระพุทธรเจ้า การทำลายพระพุทธรูป โลกถือว่าเป็นทาง ทำลายพระพุทธรเจ้าด้วย ซึ่งเป็นบาปหนักมาก ไม่ควรทำลายอย่างยิ่ง เนื่องจากพระพุทธรเจ้าแลพระพุทธรูป คือหัวใจชาวพุทธ ทั้งมนุษย์ ทั้งเทวบุตร เทวดา อินทร์ พรหม ยม ยักษ์ นาค ครุฑ เปรต ผีทั้งมวล แต่นาย บาปหนาไม่ยอมฟังเสียง มีแต่จะทำและทำเท่าเดียว พวกนายพรานเมื่อเห็นว่าไม่ได้การ จึงต่างคนต่างแผ่น หนีไปคนละทิศละทาง และวิ่งกลับบ้าน เล่าเรื่องบ้าหนักบาปหนาของคิตาลังนรคนเป็นให้ชาวบ้านฟัง ต่างเกิดความสลดสังเวชไปตาม ๆ กัน เพราะเป็นสิ่งที่ไม่มีเคยมี เรื่องไม่เคยปรากฏ

ก่อนที่แกพูดว่า จะจับพระพุทธรูปมาตั้งเรียงแถวและฝึกวิชาทหารให้มัน ดู ๆ แกก็มีสติดีอยู่ เหมือนคนธรรมดาทั่วไป พูดอะไรก็รู้เรื่องกันอยู่ในขณะนั้น จะว่าแกเป็นบ้าก็ไม่สนิทใจ เป็นแต่มีอาการ โทสะให้เห็นชัด อันเนื่องมาจากแกไม่ได้พบเนื้อ ยิงเนื้อและได้เนื้ออะไรในวันนั้น ดังที่แกพูดโมโหให้ พระพุทธรูปว่า ร่ายมนต์ไล่เนื้อหนีไปที่อื่น ๆ หมด แกจึงโกรธให้ท่านและจับมาทุบตียำไปตามอารมณ์ เท่านั้น ก็ไม่เห็นอารมณ์บ้าจริง ๆ ในเวลานั้น

อันพระพุทธรูปทั้งหลายทั่วแดนไทยชาวพุทธเรา ใครก็ทราบอยู่แล้วอย่างเต็มใจว่า ท่านมิใช่ทหาร ท่านมิใช่วัวควายพอจะจับท่านมาฝึกหัด แบบตำรวจทหาร และจับมาใส่คราด ใส่ไถ ใส่ล้อ ใส่เกวียน ทำไมแกจึงกล้าไปจับท่านมาทำอย่างนั้นได้ลงคอ ถ้าไม่ใช่บ้าจนเกินข้ามมนุษย์ในโลกเรา นี่ก็น่าคิดถ้าจะ คิด ถ้าไม่คิดก็เบาสมอง ไม่เป็นบ้าอีกแง่หนึ่งไปตามแก ผู้เปิดทางบ้าไว้ให้คนตีพลอยเป็นบ้าย่อย ๆ ไปด้วย

เมื่อหมดฤทธิ์บ้านรกแตกแล้ว เวลาแกกลับไปถึงบ้าน แกก็เป็นคนดีมีสติอยู่เหมือนคนธรรมดา เป็นแต่อาการฉุนเฉียวยังมีอยู่ในอาการของแก ขณะนั้นใคร ๆ ก็ไม่กล้าทักทายไต่ถามแกเลย เพราะต่างก็ ทราบการกระทำอันเลวทรามจนหาที่เปรียบเทียบกับของแกไม่ได้อยู่แล้ว ต่างคนจึงเก็บตัวสงบอาการ แสดงออกใด ๆ ทั้งสิ้น กระทั่งคนในบ้านแกเอง เป็นเพียงคอยสังเกตความเคลื่อนไหวไปมาของแกอยู่ เท่านั้น แกเองก็มีอาการเคร่งขรึมไม่พูดอะไร ซึ่งเป็นเรื่องน่ากลัว ไม่น่าไว้วางใจอยู่แล้ว จึงไม่มีใครกล้าแสดง กิริยาอาการใด ๆ ให้แสดงหูแสดงตาและแสดงใจแก

เป็นที่น่าประหลาดและอัศจรรย์

พอตกกลางคืนมา ได้ยินเสียงแกลพูด แกลบ่น ว่าคันตามร่างกาย ในลักษณะของคนมีสติทั่ว ๆ ไป คนในครอบครัวได้โอกาสนี้มาได้ถามเรื่องราวกับแกล แกลก็เปิดอวัยวะส่วนต่าง ๆ ให้ดู พร้อมกับบอกว่าเจ็บปวดแสบร้อนและคันมากจนแทบทนไม่ไหว อยากร้องครางให้คนมาช่วย ขณะที่แกลเปิดร่างกายส่วนต่าง ๆ ให้ดูทั้งในและนอกร่มผ้า ปรากฏว่าเป็นผื่นและพองไปทั่วตัว และเป็นขึ้นมาอย่างรวดเร็วผิดปกติ ทั้งการเจ็บปวดแสบร้อนก็ตาม ๆ กันมาอย่างรวดเร็วเช่นกันจนทนไม่ไหว แกลร้องให้คนช่วยและร้องให้ร่ากับเด็ก ๆ ในเวลานั้น จนเรื่องกระเทือนไปทั่วทั้งหมู่บ้าน ต่างคนซึ่งคอยฟัง คอยทราบเหตุการณ์อันลามกจากเปรตของแกล ที่ทำต่อพระพุทธรูปอยู่แล้ว ต่างก็วิ่งกระหืดกระหอบมาในทันทีทันใด และเห็นเหตุการณ์อย่างประจักษ์ตาประจักษ์ใจ แต่ยังไม่มีการกล่าวหาความจริง ที่แกลทำต่อพระพุทธรูปออกมาอย่างเปิดเผยเกรงว่าจะเกิดเรื่องราวใหญ่โตเพิ่มขึ้นอีกในเวลานั้น เป็นเพียงคนแก่ผู้ฉลาด ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน หาอุบายพูดเปรียบเปรยให้แกลฟังโดยทำนอง เรื่องพรรคนี้นั่นไม่ใช่เรื่องธรรมดาที่เคยเป็น ๆ กัน แต่น่าจะเป็นเรื่องเคราะห์ี่เจ็ดเวรภัยเรื่องอุบัติเหตุมากกว่า ขอให้แกลคิดทบทวนดูว่า ในระหว่างนี้ได้ทำอะไรที่ไม่ดีไม่งามมาบ้าง ลองคิดทบทวนดู บางทีอาจมีได้ ดูเหตุการณ์ที่กำลังเป็นอยู่เวลานี้มันผิดธรรมดาสามัญอยู่มาก การคัน การเจ็บปวดแสบร้อนในร่างกายใคร ๆ ก็เคยเห็นเคยเป็น แต่ไม่เป็นอย่างผิดสังเกตมาก ดังที่แกลกำลังเป็นอยู่เวลานี้ นี่ดูร่างกายทุกส่วนมันลุกลามไปอย่างรวดเร็วเหมือนไฟลามทุ่งยังงี้พิกุล ร่างกายก็เป็นผื่นและพองขึ้น ๆ รวดเร็วผิดธรรมดา มันน่าจะมีอะไรบันดาลให้เป็นไปไม่ใช่ธรรมดาพาให้เป็นไป ถ้าพูดตามภาษาชาวบ้าน ก็ว่ากรรมบันดาล กรรมพาให้เป็นไปนั่นเอง ลองพิจารณาทบทวนดูความเคลื่อนไหวไปมา และการกระทำของตนดูให้ดี คนเราย่อมมีความพลั้งเผลอและหลวมตัวได้เป็นธรรมดา ถ้ามองไปพลาง พยายามรักษากันไปพลาง ดูอาการดีและชั่วของคนเจ็บไปพลาง ถ้ามองเลียบ ๆ เคียง ๆ ไปพลาง ถ้ามองคนเดียวไปพลาง ผลัดเปลี่ยนกันถามทีละคน ๆ ไปพลาง เว้นแต่พวกนายพรานที่เห็นเหตุการณ์ของแกล ไม่ยอมมาเยี่ยมบ้านแกลเลยก็มี เพราะสะเทือนใจจากการกระทำไม่ดีของแกลเป็นอย่างมาก เกินกว่าจะมาได้ถาม อันเป็นการประจานหน้าแก่ต่อธารกำนัล แม้นายพรานที่มาก็ก็ด้อม ๆ มอง ๆ ไม่ยอมให้แกลเห็นหน้าเลย กลัวจะเกิดเรื่องราวไม่ดีขึ้นอีก เมื่อเล่าเรื่องดีเรื่องชั่วต่าง ๆ และชักไปถามมาหลายครั้งหลายหนจากหลายผู้หลายคน ด้วยอาการเลียบ ๆ เคียง ๆ ทางบุญทางบาป ตลอดจนรศวรรค์ไม่หยุดหย่อน ทำให้แกลระลึกรู้ ดี-ชั่ว-บุญ-บาปได้ และพูดให้คนทั้งหลายฟัง ตามเหตุการณ์ที่แกลไปทำกับพระพุทธรูปในถ้ำกลองเพลมา ด้วยความมีสติสดตั้ง ระลึกรู้บุญบาปเหมือนคนธรรมดาทั่ว ๆ ไป ไม่มีวิกลจริตผิดธรรมดาแฝงออกมาแต่อย่างใดเลย

เมื่อเห็นเป็นช่องโอกาสอันดี คนแก่ที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านและเป็นที่เคารพนับถือของตัวเองแกลเอง ก็พูดเป็นเชิงตักใจกลัวบาปและตคนรกทั้งเป็นให้แกลฟังโดยประการต่าง ๆ เช่นพูดว่า พระพุทธรูปทั้งหลายเป็นองค์แทนพระศาสดา องค์บรมครูของโลก และเป็นจุดรวมแห่งดวงใจชาวพุทธ

ทั้งหลาย ท้าวดินแดนที่มีพระพุทธศาสนาประดิษฐานอยู่ ตลอดเทวบุตร เทวดา อินทร์ พรหม ยม ยักษ์ นาค ครุฑ เปรต ผี ไม่มีประมาณ ล้วนเคารพนับถือและรักสงวนกันมาก พร้อมทั้งการอารักขาไม่ให้ใครมาแตะต้องทำลายสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นได้ พระพุทธรูปแต่ละองค์นั้นมีเทวดา นาค ครุฑทั้งหลายรักษาท่านอยู่เป็นประจำ ใครจะไปทำสุ่มสี่สุ่มห้า ไม่ได้ จะถูกเทวดาที่อารักขาทั้งหลายทำโทษเอาด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามแต่ฤทธาศักดานุภาพของเทวดานั้น ๆ จะแสดงตามความเห็นควรของตน และตามกรรมหนักเบาของผู้ไปรุกรานนั้น ๆ

ถ้าเป็นดังที่กล่าวมานี้ ตัวพ่อเองและชาวพุทธทั้งหลายก็ไม่อาจสงสัย ที่ร่างกายของแกกำลังเป็นไฟเผาทั้งตัวอยู่เวลานี้ ต้องเป็นเพราะเกิดไม่ดี ทำไม่ดี ต่อพระพุทธรูปเหล่านั้นแน่นอน เอาละไม่เป็นไร เมื่อทราบต้นสายปลายเหตุแจ่มแจ้งอย่างนี้แล้ว ย่อมเป็นสิ่งที่ควรแก้ไขและบรรเทาเหตุการณ์นี้ให้เบาบางและหายไปได้ไม่สุดวิสัยพอจะพาถูกขอมาโทษต่อพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ท่านให้อดโทษแก่หลานได้หายจากโรคอุบาทว์ในไม่ช้านี้แม้ตัวนายพรานบุญหนา (บาปหนา) นั้นก็เชื่อตามคำที่คนแก่ชี้แจงให้ฟังทุกอย่างไม่ขัดใจและยิ้มแย้มแจ่มใส หน้าตาสดชื่นขึ้นในเวลานั้นอย่างเห็นได้ชัดในสายตาคนทั่วไป

ปัญหาที่ยังไม่ลงต้นได้สนิทในเวลานั้นมียู่ว่า คนป่วยแสดงความท้อใจที่จะไปขอมาโทษต่อพระพุทธรูปที่ถ้ำกลองเพลในเวลานั้นว่า จนใจจะทำอย่างไร เวลานี้กำลังเจ็บมาก คันมาก ออกร้อนมากอยู่ยังไม่สามารถไปได้ จะให้ทำอย่างไร คนแก่พูดปลอบโยนในทันทีทันใดว่า ไม่เป็นไร แม้จะยังไม่ได้ในเวลานี้ พวกเราก็สามารถขอมาโทษท่านได้อย่างไม่มีปัญหา คือพวกเราเชิญพระพุทธรูปซึ่งเป็นองค์แทนของพระพุทธเจ้ามาตั้งประดิษฐานไว้ตรงหน้านี้ แล้วหาดอกไม้ธูปเทียนมากราบคารวะขอโทษท่านที่นี้ก่อน เมื่อหายจากป่วยแล้ว ค่อยไปคารวะท่านที่ถ้ำกลองเพลทีหลัง ผลยังได้พอ ๆ กันไม่ต้องเสียใจ ว่าแล้วก็สั่งให้คนอัญเชิญพระพุทธรูปมาตั้งประดิษฐานไว้ตรงหน้าคนเจ็บ แล้วนำคนป่วยกล่าวคำขอมาโทษพระพุทธรูปนั้น เสร็จลงด้วยความเบากายโล่งใจทั้งของฝ่าย งานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยทุกอย่างท่ามกลางหมู่ชนจำนวนเป็นร้อย ๆ ซึ่งล้วนเป็นไทยมุง แดกตื่นแห่แห่นกันมาดูเหตุการณ์ในเวลานั้นราวกับฟ้าดินถล่มและเป็นประวัติดีการณ

นำอัสจรรย บาบมี บุญมี นรกมี สวรรค์มี ได้แสดงขึ้นอย่างเห็นประจักษ์ตา ประจักษ์ชัดแก่คนทั้งหลาย ที่ทราบเหตุการณ์ของนายพรานบุญหนาได้ดี โรคพิษดารเกินคนของนายพรานบุญหนาได้เริ่มสงบลงโดยลำดับ นับแต่การเห็นโทษและขอมาโทษพระพุทธรูปผ่านไป แล้วหายป่วยอย่างสนิทในเวลาอันรวดเร็วพิศดารมดา นายพรานได้รับการชุบชีวิตใหม่ หลังจากได้เจอ และต่อกร กับอาจารย์ชั้นเยี่ยม คือพระพุทธรูปที่ถ้ำกลองเพลมาแล้ว เขาเจ็ดหลาบคาบหญา ปฏิญาณตนต่อหน้าพระพุทธรูปว่าจะไม่ล่วงเกินท่านด้วยกิริยาอาการใด ๆ อีกเป็นอันขาดตลอดวันตาย เพราะได้ประจักษ์กับตัวเองชนิดไม่มีวันหลงลืมแล้ว

พอเรื่องผ่านไปไม่กี่วัน โรคหายเป็นปกติแล้ว เขาก็เตรียมดอกไม้รูปเทียน ไปขอขมาโทษ พระพุทธรูปที่ถ้ำกลองเพล ซึ่งเขาเคยถือว่าท่านเป็นทหารฝึกหัดของเขา กราบแล้วกราบเล่า พร้อมกับคำขอขมาลาโทษและคำอธิษฐานจะไม่เป็นคนสันดานหยาบซ้ำลามก ดังที่เคยเป็นมาแล้วอีกต่อไป แม้ที่เคยเป็นนายพรานก็จะหมดอย่างเด็ดขาด ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปจนกระทั่งวันตาย ด้วยความตั้งใจว่า บาปมี บุญมี นรกมี สวรรค์มี ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่สงสัย เรื่องของนายพรานจึงจบลง

ดังนั้นคำว่า กิเลส ตัวเศร้าหมองมีดมนที่จอมปราษฎ์ทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้นทรงดำนิสาปแช่งมาตลอดกาลนั้น มันเป็นภัยต่อหัวใจของสัตว์โลกอย่างแท้จริงดังที่ทรงดำนิ เพราะเป็นตัวปฏิเสธลบล้างธรรมที่แสดงไว้ตามความสัจความจริง ว่าไม่จริง ว่าไม่มี ไม่เป็นมาตลอด ไม่เคยยอมรับความจริงทั้งหลายเมื่อน้อย พอให้ได้ชมบ้างว่า เอ้อ กิเลสก็มีธรรม และให้ความเป็นธรรมแก่สัตว์โลกที่มันครอบครองเหมือนกัน เช่น ยอมรับว่า บาปมี บุญมี นรกมี สวรรค์มี เป็นต้น แม้จะปฏิเสธว่านิพพานไม่มีก็ตาม ก็ยังนับว่ากิเลสยังมีส่วนดี และเป็นพยานแห่งกรรมที่แสดงไว้ ไม่ปฏิเสธลบล้างเสียจนหมดสิ้น สัตว์โลกที่อยู่ได้อำนาจของมันยังมีช่องทางได้เชื่อบุญ เชื่อบาป เชื่อนรก เชื่อสวรรค์ และพยายามละบาปบำเพ็ญบุญเพื่อไปสวรรค์กันบ้าง ไม่จมอยู่ในความมืดบอดและกองทุกข์น้อยใหญ่ เพราะกลหลอกลวงและการปิดบังของมัน โดยถ่ายเดียว

แต่ขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้วไม่ว่าชนิดใด มันเป็นโคตรแช่งของจอมหลอกลวงตมต้นสัตว์โลกให้มีมืดมิดปิดทวารและนอนจมอยู่ได้อำนาจของมันทั้งสิ้น ดังนายพรานบุญหนา (นายพรานบาปหนา) เป็นตัวอย่างสด ๆ ร้อน ๆ ในสมัยปัจจุบัน ซึ่งถูกกิเลสขโมยก่อไฟไว้ แล้วก็มาหลอกให้นายพรานเข้ากองไฟ ด้วยความกึกคะนอง จีบพระพุทธรูปอันเป็นสิ่งวิเศษศักดิ์สิทธิ์โดยธรรม มาฝึกทหารและเมียชนิดี้ ด้วยประการต่าง ๆ จนกระทั่งเจอดีคือร่างกายเกิดพุพองหนองไหลขึ้นสด ๆ ร้อน ๆ ต่อหน้าต่อตา จะเป็นແ່ລ่ จะตายແ່ລ่ เตรียมลงนรกทั้งเป็นทั้งตายขณะนั้น จึงมีเทวบุตรมาโปรดให้เห็นโทษแห่งการกระทำของตน และได้กลับตัวมาทางธรรม ยอมรับความจริงว่า บาปมี บุญมี จึงรอดพ้นภัยพิบัติไปในเวลานั้น ไม่ถูกกิเลสตัวพาให้มีมืดบอด ลากลงนรกทั้งเป็นเสียทีเดียว ชนิดจมไปเลยไม่มีวันโผล่

เราชาวพุทธทั้งหลายจึงควรพิจารณาไตร่ตรองด้วยดีในหลักความจริงแห่งธรรมที่จอมปราษฎ์แสดงไว้ และความจอมปลอมของกิเลส ที่คอยกระซิบหลอกลวงอยู่ภายในใจตลอดเวลา อย่าเห็นแก่ได้ แก่กิน แก่คด แก่โกง อย่าเห็นแก่ตัวจัด อันเป็นสายทางให้ลบล้างทำลายทรัพย์สินสมบัติและจิตใจผู้อื่น ซึ่งเป็นเรื่องก่อไฟนรกเผาตัวทั้งมวล ธรรมของปราษฎ์ท่านสอนให้กลัว ในสิ่งที่ควรกลัวโดยธรรม เช่นบาป เป็นต้น และสอนให้กล้า ในสิ่งที่ควรกล้า เช่นบุญ เป็นต้น ซึ่งเป็นคำสั่งสอนที่ถูกต้องต่อความจริงโดยถ่ายเดียว ไม่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนลอยเหมือนกลวงของกิเลสทุกประเภท ใครเชื่อมั่นจมทั้งสิ้น ไม่มีคำว่าพินทุพเหมือนความเชื่อธรรม

คำว่า กิเลส ๆ ปราษณฺ์ทั้งหลายขะแยงกันทั้งนั้น. ไม่มีท่านผู้ใดรักสนิทติดงอมกับมัน นอกจากผู้
เชื่อกิเลส กลลวงของกิเลสที่เลี่ยมสอนให้เกลียดกรรมและลบล้างกรรม ผลก็คือไฟเผาตัวเท่านั้น ส่วน
กิเลสตัวหลอกลวงมันไม่ยอมมารับเคราะห์กรรมกับพวกเรา นอกจากหลอกให้จมร่าไปเท่านั้น จึงกรุณา
พิจารณาด้วยดีสมกับเราเป็นมนุษย์ผู้ฉลาด และเป็นชาวพุทธ เป็นบุตรธิดาของพระพุทธเจ้าผู้เป็นจอม
ปราชญ์ ฉลาดแหลมคมเหนือกิเลสทุกประเภท ไม่ยอมหลงกลใด ๆ ของมันเลย พวกเราชาวพุทธจง
พยายามเดินตามครู ด้วยความระมัดระวังทุกด้าน ทุกอาการ และทุกสิ่งทุกอย่างที่เข้ามาเกี่ยวข้องสัมผัสกับ
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่ายอมให้กิเลสจับโยนลงเหวลงบ่อได้ จะเสียหายที่เกิดมาเป็นมนุษย์ทั้งคน ของดี
ไม่ได้ชม ปล่อยตัวให้จมไปทั้งชาติ ไม่สมควรอย่างยิ่งกับเราทั้งหลาย ที่มีธรรมตะโกนช่วยเหลืออยู่
ตลอดเวลา ตามครูอาจารย์ตามสถานที่ต่าง ๆ และตามคัมภีร์ที่ท่านจารึกไว้ ไม่อด ไม่อั้น ไม่ตีบ ไม่ตัน ทน
กับกิเลสตลอดไป ไม่มีคำว่าธรรมคือความจนตรอกจนมุม ธรรมหมุนได้รอบตัวรอบด้าน ด้านทานได้ทุก
แง่ทุกมุม ที่นำมาใช้ มาช่วยตัวเอง จงอย่าเกรงกรรมที่นำไปสู่ทางดี แต่จงกลัวกิเลสที่จะนำไปสู่ทางชั่ว มั่ว
กับกองทุกข์ สุขไม่มีวันเจอ แบบคนหมดหวัง ทั้งที่ยังมีชีวิตลมหายใจอยู่ ไม่สมควรแก่เราอย่างยิ่ง จงอย่า
นิ่งนอนใจ อย่าเห็นภัยว่าเป็นคุณ อย่าเห็นบุญว่าเป็นบาป จงเช็ดหลาบกับความชั่วแถมกองทุกข์ทั้งมวลเสีย
แต่บัดนี้ จะเป็นคนดี สุกโตเป็นที่ไป ไม่สงสัยในตัวเราเอง สมกับธรรมท่านสอนไว้ว่า พระธรรมย่อม
รักษาผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมไม่ให้ตกไปในที่ชั่วดังนี้

นับแต่เรื่องนายพรานบุญหนา กระฉ่อนออกสู่ประชาชน ทั้งบริเวณใกล้เคียง และกว้างขวาง ได้
ทราบทั่วถึงกันแล้ว ต่างก็กลัวกัน ไม่กล้ามาทำปู้ยี่ปู้ยำเหมือนแต่ก่อน บริเวณถ้ำและแถบนั้นจึงเป็น
สถานที่สงัดวิเวก ควรแก่การบำเพ็ญสมณธรรมของพระพุทธรูปทั้งหลาย เพราะชาวบ้านแถบนั้น
ถือเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ ไม่กล้าไปทำอะไรตามใจชอบดังแต่ก่อน

หลวงปู่ขาวท่านพาคณะลูกศิษย์ไปเที่ยวธุดงค์กรรมฐานและปักบำเพ็ญเพียรที่ถ้ำถ้ำกลองเพลนั้น
เห็นว่าที่นั่นสะดวกสบายทางร่างกายและจิตใจ ตลอดการบำเพ็ญสมณธรรมก็อานวยอวยพรในความ
ละเอียดแยกคายดี ท่านจึงปลงใจอยู่สถานที่นั้นเรื่อยมาจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชั้น ท่านได้ปลดปล่อยธาตุ
ชั้นลงที่วัดถ้ำกลองเพลตามวันเดือน ปี ดังที่ทราบกัน

เวลาท่านครองชั้นและปกครองพระเณรอยู่วัดถ้ำกลองเพล ท่านเมตตาให้โอวาทแก่พระเณรเถระ
โดยสม่ำเสมอไม่ลดละปล่อยวางเรื่อยมา ธรรมที่ท่านมักยกขึ้นแสดงในชั้นเริ่มต้นแห่งการอบรมเสมอนั้น
คือ จตุปาริสุทธิศีล คือ

1. อินทริยสังวรศีล ได้แก่การสำรวมระวังอินทริย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้เกิดความยินดี
ยินร้าย เกิดความรักความชัง ความเกลียด ความโกรธ ความโลภอยากได้ในสิ่งสัมผัสนั้น ๆ ไม่อึดพอ
เพราะอายตนะภายใน 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กับอายตนะภายนอก 6 คือ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่อง

ถูกต้องสัมผัสและธรรมารมณ์จากสิ่งที่เข้ามาสัมผัส 6 นั้น ๆ เพราะอายตนะภายในและอายตนะภายนอก ดังกล่าวนี้นี้เป็นคู่ปรับกันที่จะยังเรื่องต่าง ๆ เข้าสู่ใจได้อย่างง่ายดาย แต่แก้ไขถอดถอนยาก ขณะที่ทั้งสองอายตนะ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งหมดเข้าสัมผัสกัน ท่านจึงสอนให้ระมัดระวังอยู่ตลอดเวลาสำหรับนักบวชผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์โดยประการทั้งปวง ไม่ปล่อยให้อายตนะภายในมี ตา เป็นต้น สัมผัสกับอายตนะภายนอก มีรูปเป็นต้นด้วยความไม่มีสติประจักษ์ ผู้ตั้งใจสำรวมระวังตามที่ท่านสอนไว้ เชื่อว่าผู้บำเพ็ญตนเพื่อชำระกิเลสโดยลำดับ และไม่ชักช้าต่อทางดำเนิน จะถึงฝั่งแห่งความปลอดภัยไม่เนิ่นนาน เท่าที่ผู้ปฏิบัติทั้งหลายไปไม่ตลอดมักจถจจมมทุกข์ไปเสีย ปล่อยให้อยักษ์โยยักษิณี คว่ำไปกินเสียในระหว่างทาง (ระหว่างที่ปฏิบัติธรรมอยู่) ก็เพราะขาดความสำรวมระวังหรือไม่สนใจระวัง สติปัญญาที่มีน้อย แต่ชอบสนุกก่อนห้ามและออกสู่สังคัมยัคฆ์ (สนามแห่งอารมณ์ อันเป็นภัยร่อยเปดพันแก่นับไม่จบ) การสำรวมระวังก็แจ้ง สติปัญญาหายเข้าป่าไปหมด ปล่อยให้คนเก่งสู้เสือมือเปล่า สุดท้ายก็ขึ้นเงียงให้กิเลสราคะตันทาสับย่ำเป็น อาหารของมันเป็นอย่างเอร์คอร้อย สิ่งที่เคยในตัวก็มีแต่ “สิ้นท่า”

ดังนั้นการสำรวมในอินทรี 6 จึงเป็นงานจำเป็นของนักบวชนักปฏิบัติอยู่มาก ผู้เคยปฏิบัติงานนี้ก็รู้เองโดยไม่มีใครบอก ไม่มีงานใด ๆ หนักเทียบเท่าเสมอได้ หนักก็หนัก ลำบากก็ลำบาก เพราะตั้งทำสำรวมระวังใจ อันเป็นด้วยการใหญ่อยู่ตลอดเวลา ในอิริยาบถต่าง ๆ ทั้งตั้งทำสู ตั้งทำถอดถอนกิเลสที่เป็นลูกศรแทงอยู่ภายใน ทั้งตั้งทำต่อสู้กิเลสซึ่งกำลังหลั่งไหลมาทางอายตนะภายใน 6 ทั้งตั้งทำชำระถอดถอนกิเลสที่มีอยู่ภายใน ซึ่งกำลังก่อเรื่องวุ่นวายอยู่ภายใน ไม่มีงานใดหนักมากยิ่งกว่างานฆ่ากิเลส งานชำระกิเลส งานถอดถอนกิเลส ตัวเป็นพินเป็นไฟ ที่เผาไหม้คุกรุ่นอยู่ภายในใจตลอดเวลา นี้ ปราชญ์ทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ท่านถือเป็นงานระดับไตรภพ ใครเรียนจบคนนั้นวิเศษ โดยไม่ต้องหาใครมาเสกสรรปั้นยอ ว่าดีว่าวิเศษ แต่ดีเอง วิเศษเองโดยหลักธรรมชาติของธรรม ที่ผู้เข้าถึง พึงทราบเองโดยสันติภูมิลึก ไม่สงสัยไม่เป็นอื่น

งานสำรวมอินทรี 6 นี้ ครั้งพุทธกาลยังนำมาเป็นคู่แข่งกันได้ ทั้งนี้เพราะใครรักษาอายตนะใด ก็ยากราวกับไม่มีอายตนะใดและใคร รักษายากลำบากเท่าอายตนะที่ตนรักษาอยู่ เช่น ปัญจกิกขุ ภิกขุ 5 รูป ต่างรักษาคณะอายตนะ รูปหนึ่งรักษาดตา เกี่ยวกับเวลาเห็นรูปโดยเฉพาะ องค์หนึ่งรักษานู เกี่ยวกับเวลาฟังเสียงโดยเฉพาะ องค์หนึ่งรักษามูก เกี่ยวกับเวลาดมกลิ่น โดยเฉพาะ องค์หนึ่งรักษาลิ้น เกี่ยวกับเวลาลิ้มรส โดยเฉพาะ องค์หนึ่งรักษากาย เกี่ยวกับเวลาถูกต้องสัมผัสกับสิ่งเย็นร้อนอ่อนแข็งต่าง ๆ โดยเฉพาะ ๆ ไม่ทั่วไปกับอายตนะทั้งหลาย เวลามาสันทนา กัน ต่างก็คุยอวดว่าอายตนะที่ตนกำลังรักษายู่นนั้นยากลำบากกว่าการรักษาอายตนะอื่น ๆ จนเกิดการทะเลาะวิวาทกันขึ้น เพราะไม่มีใครยอมรับของใครว่ายาก เหมือนอายตนะที่ตนรักษาอยู่ และไม่ยอมให้ความเสมอภาคในการรักษาอายตนะของกันและกัน จนพระพุทธเจ้าทรงตัดสินให้และประทานพระโอวาทว่า ไม่ว่าอายตนะใดมันรักษายากด้วยกันนั้นแหละ เพราะตาก็ยากเห็นรูปสวย ๆ งาม ๆ ที่พึงตาพึงใจ หูก็ยากฟังเสียงอันไพเราะเพราะพริ้ง จมูกก็ยากสูดดมกลิ่นที่

หอมหวานชวนให้รื่นเริง ลิ่นก็อยากลิ้มรสอันโอชา กายก็อยากสัมผัสสัมผัสกับสิ่งสัมผัสอันอ่อนนุ่มนวลชวนให้เพลิดเพลินตลอดเวลา ไม่มีความอึดพอ ทั้งนี้เพราะใจเป็นสำคัญของอายตนะนั้น ๆ ใจเป็นตัวกีดตัวคนองอยู่ตลอดเวลา ไม่สนใจมองความผิด-ถูก ชั่ว-ดีประการใด ขอให้ได้อย่างใจที่อยาก ที่ต้องการ ก็เป็นพอ จึงทำให้อายตนะทั้งหลาย คือ ตา หู จมูก ลิ่น กาย เป็นกัณฑ์หมุนไปตามอารมณ์ใจ (อารมณ์ก็เลสบีบบังคับใจให้คืนรน)

การรักษาแต่ละอายตนะ ต้องรักษาใจไปในขณะเดียวกัน เพราะใจเป็นตัวยุทธให้อายุยืน ยากได้ยืน ยากสูดกลิ่น ลิ้มรส สัมผัส ไม่มีเวลาสิ้นสุดยุติ ใจเป็นตัวอยาก ตัวหิวโหย ตัวเสาะแสวง ใจจึงใช้เครื่องมือ คือ ตา หู จมูก ลิ่น กาย เป็นทางเดินออกหาอารมณ์ต่าง ๆ (หาอาหารแต่ส่วนมากเป็นยาพิษ) จำต้องรักษาใจด้วยสติ พินิจพิจารณาด้วยปัญญา อย่าให้ออกเพ่นพ่านเกี่ยวเกาะในสิ่งเป็นภัย ใช้สติควบคุมใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองอารมณ์ที่เกิดจากการสัมผัส รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ให้รู้เห็นตามความจริงของสิ่งนั้น ๆ ใจจะไม่ไยยินดียินร้าย รัก ชัง เกลียด โกรธ ใจจะยื้อเข้าสู่ความสงบเย็น ไม่เป็นภาระกัณฑ์กับสิ่งใด ๆ ภายนอก เมื่อจิตอึดในตัวในความสงบแล้ว ก็ออกพิจารณาอายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ่น กาย ซึ่งเป็นเพียงเครื่องมือของใจเท่านั้น และพิจารณาอารมณ์กับใจที่กลมกลืนกันอยู่อย่างแนบสนิทราวกับเป็นอันเดียวกัน .

การพิจารณาร่างกายตามแต่ถนัดทางอสุภะอสุภัง หรือ อนิจจัง ทุกขัง อนตตา แยกเป็นชาติ เป็นขันธ ตามความสะดวกและถนัดใจ การพิจารณาอารมณ์ของใจในเบื้องต้นมักประสานกับสิ่งภายนอก เช่น รูป เป็นต้น แยกแยะคลบตบทวน จนเข้าใจทั้งอารมณ์ว่าเป็นสิ่งที่แฝงหรือแทรกซึม มิใช่อันเดียวกันกับใจ พิจารณาจนเป็นที่เข้าใจในงานของตน โดยถืออายตนะภายนอก กับอายตนะภายใน เป็นที่ทำงานทางสติปัญญา ศรัทธา ความเพียร ไม่ลดละทอดย เมื่อพิจารณาจบแล้ว ส่วนที่ปลอมจะหลุดลอยออกไปจากใจ ส่วนที่จริงจะเป็นคู่เคียงของใจ และสนับสนุนใจให้ดำเนินงาน ด้วยความสะดวกคล่องตัวต่อไป จนถึงจุดหมายปลายทาง ไม่มีอะไรมาเป็นอุปสรรคได้

เมื่อประธานพระโอวาทเกี่ยวกับการรักษาอายตนะสิ้นสุดลง พระทั้งห้าองค์นั้นได้สำเร็จรหัตถภูมิ ต่อพระพักตร์ของพระศาสดา ลิ่นภาระกัณฑ์กับการระวังรักษาอินทรีย์แบบนักโทษในเรือนจำแต่บัดนั้น พร้อมทั้งการยุติข้อทะเลาะวิวาทกัน

ดังนั้นการรักษาอินทรีย์เกี่ยวกับอายตนะทั้ง 6 จึงเป็นสิ่งที่รักษายากมากเหมือนกัน ไม่มีอะไรยิ่งหย่อนกว่ากัน เพราะเป็นทางผลักดันของกิเลสตัวมหาอำนาจด้วยกัน กิเลสออกทางใดถ้าไม่มีสติระวังตั้งตัว มีปัญญาถ่วงถ่วงด้วยดีแล้ว ต้องลุ่มทั้งหางยกันทั้งนั้น ไม่มีใครกล้ามาคุยอวดว่าเก่งกล้าสามารถและบริสุทธิ์พุทธะได้ เพราะการปล่อยตัว ปล่อยใจเลยดังนั้น จตุปาริสุทธิศีล จึงเป็นธรรมจำเป็น และสำคัญมากในวงชาวพุทธ และนักปฏิบัติทั้งหลายนั่นเอง สำหรับผู้เขียนแล้วไม่อาจเอื้อมกับกิเลสทุกชนิด ทั้งที่ไม่

มีกรรมเหล่านี้เป็นเครื่องมือต่อสู้กับมัน หาญสู้ก็จบ ไม่มีทางชนะมันได้เลย เพราะท่านผู้หลุดพ้นจากกิเลส เป็นบุคคลพิเศษขึ้นมาให้โลกกราบไหว้บูชา เป็นขวัญตาขวัญใจอยู่เวลานี้ ล้วนเป็นผู้เหนียวแน่นแก่น นักรบ จบพรหมจรรย์ด้วยกรรมเหล่านี้ทั้งนั้น

2. ปาฏิโมกข์สังวรศีล ตำรวมระวัง พร้อมกับการรักษาดนด้วยศีล ในพระปาฏิโมกข์ ไม่ล่วงเกินฝ่าฝืนสิกขาบทน้อยใหญ่ อันเป็นมรรยาตและทางดำเนินอันดีงามของนักบวช ศีลในพระปาฏิโมกข์มี 227 ข้อ อนุบัญญัติที่ทรงบัญญัติในลำดับต่อ ๆ มามีมาก ถ้าเทียบแล้ว ที่มาในพระปาฏิโมกข์มีเพียงนิดเดียว ที่มานอกปาฏิโมกข์มีมากมายหลายร้อยหลายพันข้อ ผู้เป็นลูกศิษย์ที่ดี เดินตามครู คือศาสดา ย่อมเคารพในศีลอันเป็นฝ่ายพระวินัยซึ่งเป็นองค์แทนศาสดา

3. อาชีวาปาริสุทธิศีล เลี้ยงชีพแบบพระ แบบลูกศิษย์พระตถาคต เช่นเที่ยวบิณฑบาตด้วยกำลังปลีแข้งมาบริโภคมขบฉัน ไม่แสวงหาด้วยกลมารยาปลิ้นปล้อนหลอกลวง ปัจจยสี่ได้มาด้วยความบริสุทธิ์ ผู้ใหญ่ก็ให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ผู้รับก็รับด้วยความบริสุทธิ์ในการแสวงหา และการรับไม่มีเล่ห์กลแฝงอยู่แบบโลกที่เป็นกัน แสวงหาแบบพระ ฉันแบบพระ อยู่แบบพระ ใช้สอยปัจจยสี่แบบพระล้วน ๆ ไม่ฟุ้งเฟ้อเห่อคะนอง ตั้งอยู่ในธรรมสันโดษ มกน้อย อันเป็นพื้นฐานของความเป็นอยู่และการดำเนินของพระผู้มีอาชีวาปาริสุทธิศีลเป็นเครื่องประดับเพศ จะอดหรืออิม กังดงามในเพศ ไม่ข้ามเขตข้ามแดนแห่งความสวยงามของพระ ธรรมข้อนี้เป็นเครื่องประดับปาก ประดับท้อง และประดับเพศของพระให้สวยงาม ไม่มีวันจืดจางตลอดอวสาน

4. ปัจจยสันนิสิตศีล ตำรวมระวังเพื่อความบริสุทธิ์ในปัจจยสี่ที่ตนอาศัย ไม่โลเลในอาหารปัจจยต่าง ๆ อันเป็นทางไหลมาแห่งมลทิน ความไม่ดีทั้งหลาย ปัจจยเครื่องอาศัยของสมณะนั้นมี 4 คือ

จีวร เครื่องนุ่งห่มตามเพศของพระ มีขนาดความสั้นยาวพอดีกับเจ้าตัวผู้ครอง สีย้อมด้วยน้ำฝาด ที่ท่านเรียกว่า ฝ้ากาสาเว ฝ้าที่ย้อมด้วยน้ำฝาด ที่ต้องมีประจำองค์พระขาดไม่ได้มีอยู่ 3 ผืน คือ จีวร สังฆาฏิ อันตราสก-ฝ้านุ่ง นอกนั้นก็ฝ้าอังสะ ฝ้าอาบน้าฝน และฝ้าบริหารเครื่องใช้สอยเล็ก ๆ น้อย ๆ

บิณฑบาต คือก้อนข้าว คืออาหารพื้นที่โลกอาศัยรับประทานกันเป็นอาชีพตลอดมา อาหารหวานคาวที่ไม่ผิดพระวินัยจัดเข้าในบิณฑบาตด้วยกัน ที่พระผู้บวชแล้วต้องอาศัยเช่นโลกทั่วไป

เสนาสนะ ที่อยู่อาศัยหลับนอนและบำเพ็ญสมณธรรมตามอิริยาบถอัธยาศัยของผู้ไม่เคลื่อนกล่น รุนวาย เช่น รุกขมูลร่มไม้ ตามถ้ำ เถื่อนผา ในป่า ในเขาหลังเขา ใต้เขา ชายเขา ป่าช้า ป่าช้าและกระต๊อบเล็ก ๆ พอหมกตัวหลับนอนและบำเพ็ญธรรมในวันคืนหนึ่ง ๆ เหล่านี้ท่านเรียกว่า เสนาสนะ คือที่อยู่อาศัยอันเหมาะสมสำหรับพระผู้บวชและปฏิบัติเพื่ออรรถ เพื่อธรรม เพื่อมรรคผลนิพพาน เพื่อความหลุดพ้นจริง ๆ เสนาสนะเหล่านี้เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในการอยู่บำเพ็ญได้เป็นอย่างดี ถ้านำออกประกวอดังโลกเขาประกวอดัตถุต่าง ๆ กัน โดยพระพุทธรเจ้าทรงนำออกประกวอดด้วยพระองค์เอง มิใช่คลังกิเลสหนา

ออกประกวด ก็น่าจะได้คะแนนนำตามหลักศาสนธรรม มีน่าเป็นชนิดหู ๗ หรา ๗ แน่นหนามั่นคง สวยงาม หลายชั้นหลายเชิงหลายห้องหลายหับ ราคาแพง ๗ จะเป็นคะแนนนำ เสนาสนะที่เป็นคะแนนนำ ในครั้งพุทธกาลท่านนิยมและสนใจกันมาอย่างนั้น นับแต่พระบรมศาสดาเป็นลำดับมาถึงสาวกทั้งหลาย มิได้ก้าวถ่วงกันถึงกับประกาศไว้ในธรรมทั้งหลายอย่างเปิดเผย กุลบุตรทั้งหลายได้อ่าน ได้ศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติตามสืบทอดกันมาจนถึงสมัยปัจจุบันนี้

ส่วนมากต่อมาก สรรณะของโลกชาวพุทธเรา ท่านมักอุปถัมภ์ขึ้นตามเสนาสนะ อันอุดมสมบูรณ์ ด้วย คุณสมบัติที่ส่งเสริมอรรถธรรมโดยถ่ายเดียว ดังกล่าวนี้นี้แทบทั้งนั้น เพราะเป็นสถานที่ให้ความสะดวกแก่ การอยู่ การบำเพ็ญ การพักผ่อนหลับนอนตามอัธยาศัยของผู้เห็นภัยในวัฏสงสารด้วยใจจริง พุทธะ ธรรมะ สังฆะ มักเกิดขึ้นในที่เหล่านั้นและเกิดได้ง่ายกว่าที่เคลื่อนกล่นวุ่นวาย ซึ่งร้อยทั้งร้อยมักเป็นที่เพาะและ บำรุงส่งเสริมกิเลสวัฏ เพื่อกรรมวัฏ วิปากวัฏ เป็นกงล้อจักร หมุนไปเวียนมาเป็นวงกลม หาทางออก ไม่ได้ ราวกับมดแดงไต่ขอบดิ่งฉะนั้น

สรุปความแล้ว เสนาสนะดังที่ธรรมแสดงไว้แล้วมีรุกขมุลเสนาสนะเป็นต้น เหล่านั้นแล เป็น เสนาสนะที่ทันสมัยและหนุนความเพียรเพื่อขับไล่กิเลสให้จมนตรอกจนมูม และพังทลายออกจากใจได้ไม่ เนิ่นนาน

ดังนั้นผู้ที่เริ่มบวชใหม่ พระอุปัชฌาย์จำต้องบอกสอนเสนาสนะที่เหมาะสมทันสมัยให้ทุก ๗ รูป เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ไม่มีคำว่า รุกขมุลเสนาสน์ จะล้าสมัย ถ้าไม่ใช่ตัวผู้บวช ถูกกิเลสจุลลาคบิบบังคับ ให้ล้าสมัยในธรรมเหล่านี้เสียเอง จึงไม่มีที่คัดค้านสาวกขาตรธรรมที่ตรัสไว้ชอบแล้วได้เรื่อยมา เพราะผู้มุ่ง รู้เห็นธรรมภายในใจด้วยการปฏิบัติจิตภาวนาตามทางศาสดาทรงดำเนินและสอนไว้ กับความรักชอบรุกรม ร่มไม้ในถ้ำ เจริญผา ป่าช้า ป่าชุก ย่อมกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะเป็นสถานที่เหมาะสม และสนับสนุนทางความเพียรได้ดีกว่าที่ทั้งหลาย แม้โลกนิยมว่าดีมีราคามากเช่น ที่ย่านชุมนุมชน ที่สร้าง ตลาดร้านค้า ทำเลดี ๗ ราคาแพง ๗ เนื่องจากธรรมและผู้แสวงธรรมไม่เหมือนโลกแม้อยู่ด้วยกัน เพราะ ความความเห็นความคิดอ่านไตร่ตรองต่างกัน การอยู่และการเสาะแสวงจึงต่างกัน ฉะนั้น สถานที่ธรรม นิยมดังกล่าวจึงเป็นสถานที่ที่เหมาะสมกับการบำเพ็ญธรรมอยู่โดยสม่ำเสมอ ไม่มีคำว่า ครี ล้าสมัยแต่เป็น ชัยสมรภูมิที่ทันกับการต่อการต่อกรกับกิเลสประเภทต่าง ๗ เสมอไปตราบเท่าฟ้าดินสลาย (ศาสนธรรม หมดจากความนับถือของหมู่ชน) นั่นแล

กิลานเภสัช คือยาแก้โรคภัยต่าง ๗ ที่ควรนำมาเยียวรักษาเช่น โลกทั้งหลาย เพราะธาตุชั้นแรกของ นักบวช กับธาตุชั้นแรกของโลกทั่วไปย่อมเหมือน ๗ กันในความเป็นอยู่ และการรักษาด้วยอาหารและ ทยูกยาต่าง ๗ แต่ครั้งพุทธกาลรู้สึกจะมีทยูกยาน้อยผิดกับสมัยนี้อยู่มาก แม้โรคก็น่าจะไม่พิสดารเหนือเมฆ ดังสมัยนี้ เพราะยังขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศและสิ่งแวดล้อม ตลอดเครื่องส่งเสริมอยู่บ้าง ในอนุศาสน์จึงมี

เพียงฉันทาคองด้วยน้ำปัสสาวะหรือสมุนไพรร้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่มากจนกลายเป็นสินค้าในตลาดดั่งสมัยปัจจุบันนี้ สมัยนี้คนก็มาก โรคก็มาก หมอ也多 ยา也多 คนล้มตายเพราะโรคชนิดต่าง ๆ ที่ยาและหมอตามไม่ทันก็มาก สมัยก่อน ๆ คนมีน้อย โรคน้อย หมอยาก็มีน้อย การตายเพราะโรคพิสดารเกินคาดก็มีน้อย ใคร ๆ จึงไม่กระตือรือร้นกับหยูกยาและหมอเหมือนสมัยปัจจุบัน

พระครั้งพุทธกาลตามตำราที่จารึกไว้ ท่านไม่ค่อยแสดงความกังวลและหนักใจกับโรคร้ายไข้เจ็บอะไรมากนัก คำว่านายาคิดตัวนั้นน่าจะไม่มี ถ้าจะมีก็เพียงมะขามป้อม สมอ เพื่อแก้ความอ่อนเพลียเป็นบางเวลาของธาตุขันธ์เท่านั้น แต่สิ่งที่ท่านถือเป็นข้อหนักแน่นกว่าสิ่งใดนั้น น่าจะได้แก่มรรคผลนิพพาน จิตท่านหมุนไปทางด้านอรรถด้านธรรมเพื่อความหลุดพ้น มากกว่าจะหมุนมาหาความกลัวโรคร้ายไข้เจ็บ ความล้มความตาย และหยูกยา ความกลัวตายมีน้อย แต่ความกลัวจะไม่หลุดพ้นจากกิเลสแฉกของทุกข์นั้นมีมาก วันคืนและอิริยาบถหนึ่ง ๆ จิตท่านหมุนอยู่กับธรรมทั้งหลาย คือศรัทธาธรรม วิริยธรรม สติธรรม สมาธิธรรม ปัญญาธรรม ตลอดเวลา หากเกิดโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ขึ้นมา ท่านมักพิจารณาลงในสังขารธรรม กลายเป็นเรื่องเยียวยาทั้งโรค ฆ่าทั้งกิเลสไปในขณะเดียวกัน ไม่อ่อนเปลี้ยเรียกหายาและหมอมารับเป็นผู้ชีวิตจิตใจ คู่พึงเป็น พึ่งตาย จนเกินกว่าความพอดีของพระผู้เชื่อบุญธรรม เชื่อกรรมและเชื่อสังขารธรรม ซึ่งเป็นของจริงอันตายตัว เวลาปกติท่านก็สงบงามตา เวลาเจ็บไข้ได้ทุกข์ท่านก็ไม่แสดงอาการทรมานทรมายระล่ำระสาย ทั้งเนื้อทั้งตัว ทั้งกิริยามรรยาทอันดีงามของสมณะ มีสติประคองตัวไม่โสกเศร้าเหงาหงอย ไม่ลืมมรรคสี่มรรคประจำใจ

แม้พระพุทธรูปธรรมฐานในสมัยปัจจุบัน ท่านก็ปฏิบัติต่อตัวท่านเอง ในเวลาเจ็บไข้ได้ทุกข์ต่าง ๆ เช่นเดียวกับพระที่กล่าวมาในครั้งพุทธกาล ท่านไม่วิตกกังวลกับไข้ ว่าจะหายหรือไม่หาย จะเป็นหรือจะตาย มากไปกว่าการพิจารณาเป็นสังขารธรรมเพื่อรู้เท่าทันกายและทุกขเวทนา สัญญา สังขารอันเป็นเครื่องหลอกจิตในเวลานั้น ซึ่งเป็นการทำลายกิเลสไปในขณะเดียวกัน การที่โรคจะหายหรือไม่นั้น ท่านมอบไว้กับความจริงของโรคของทุกข์ที่ปรากฏอยู่ในเวลานั้น แต่กลมารยาของใจ อันถูกผลักดันออกมาจากกำลังของกิเลส นั้น ท่านถือเป็นสำคัญมาก สติปัญญาต้องจดจ่อต่อเนื่องกันกับทุกข์ กับกาย และกับใจ ที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อความรู้แจ้งเห็นชัดตามความจริงที่มีอยู่ แสดงอยู่ด้วยปัญญา และปล่อยวางกันตามลำดับที่สติปัญญาหยั่งทราบความจริง การรักษาด้วยยา ท่านก็รักษา การรักษาด้วยธรรมโอสธ ท่านก็รักษา ซึ่งเป็นการเช่นฆ่ากิเลสไปในขณะเดียวกัน ท่านไม่นั่งนอนเฝ้าทุกข์ให้หายด้วยยาอย่างเดียว ด้วยใจอ่อนเปลี้ยเรียกหาแต่คนมาช่วยแบบนั้น แต่ท่านเรียกหา ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา มาช่วยบำบัดรักษาไข้และฆ่ากิเลสด้วยในประโยคแห่งความเพียรอันเดียวกัน ผลที่ได้รับ โรคก็ทราบว่าเป็นโรค เกิดในกายแต่ไม่อาจเสียดแทงจิตใจท่านได้ ใจก็อาจหาญ เชื้อต่อสังขารธรรมประจักษ์ตัว สติปัญญาก็คล่องตัวไม่กลัวทุกข์ ไม่กลัวตาย อยู่อย่างสบายหายห่วง นี่คือการรักษาโรคด้วยธรรมโอสธของพระพุทธรูปธรรมฐานในสมัยปัจจุบัน ซึ่งท่านทำกันเป็นประจำในวงสังขารธรรม

(จบจุฬาริสุทธิศีล)

หลวงปู่ขาวท่านมีลูกศิษย์มากมาย ทั้งพระเถระและฆราวาสจากภาคต่าง ๆ ของเมืองไทย มาศึกษาอบรมศีลธรรมกับท่านเสมอมิได้ขาด แต่เมื่อชราภาพลงท่านพยายามรักษาความสงบเฉพาะองค์ท่านมากกว่าปกติที่เคยเป็นมา เพื่อวิบากขั้นจะจะได้สืบต่อกันไปเท่าที่ควร และเพื่อทำประโยชน์แก่โลกที่ควรได้รับซึ่งมีอยู่มากมาย

ปกติหลังจากฉันเสร็จแล้วท่านเริ่มเข้าทางจงกรมทำความเพียรราวหนึ่งถึงสองชั่วโมง แล้วออกจากทางจงกรมเข้าห้องพักและทำภาวนาต่อไปจนถึงบ่ายสองโมง ถ้าไม่มีธุระอื่น ๆ ก็เข้าทางจงกรมทำความเพียรต่อไป จนถึงเวลาปิดกวาดลานวัด ท่านถึงจะออกมาจากที่ทำความเพียร หลังจากสรงน้ำเสร็จก็เข้าทางจงกรม และเดินจงกรมทำความเพียรต่อไปถึงสี่หรือห้าทุ่มจึงหยุด แล้วเข้าที่สวดมนต์ภาวนาต่อไป จนถึงเวลาจำวัดแล้วพักผ่อนร่างกาย ราวสามนาฬิกา คือเก้าทุ่มเป็นเวลาตื่นจากจำวัด และทำความเพียรต่อไปจนถึงเวลาโคจรบิณฑบาต จึงออกบิณฑบาตมานั่ง เพื่อบำบัดกาย ตามวิบากที่ยังครองอยู่

นี่เป็นกิจวัตรประจำวันที่ท่านจำต้องทำให้ขาดได้ นอกจากมีธุระจำเป็นอย่างอื่น เช่น ถูกนิมนต์ไปในที่ต่าง ๆ ก็มีขาดไปบ้าง ท่านผู้มีคุณธรรมสูงขนาดนี้แล้ว ท่านไม่หวังความสุขรื่นเริงจากอะไร ยิ่งกว่าความสุขรื่นเริงในธรรมภายในใจโดยเฉพาะ ท่านมีความเป็นอยู่กันสมบูรณ์ด้วยธรรมภายใน อยู่ในท่าอิริยาบถใดก็มีความสุขเสมอตัว ไม่เจริญขึ้นและเสื่อมลง อันเป็นลักษณะของโลกที่มีความเจริญกับความเสื่อมเป็นของคู่กัน ทั้งนี้เพราะท่านมีใจดวงเดียวที่บริสุทธิ์สุดส่วน มีธรรมแห่งเดียวเป็นเอกภาพ ไม่มีสองกับอะไรพอจะเป็นคู่แข่งดีแข่งเด่น จึงเป็นความสงบสุขที่หาอะไรเปรียบมิได้

จิตที่มีความบริสุทธิ์เต็มภูมิ เป็นจิตที่มีความสงบสุขอย่างพอตัว ไม่ต้องการอะไรมาเพิ่มเติม ส่งเสริมให้เป็นความกระเพื่อมกังวลเปล่า ๆ ไม่เกิดประโยชน์แก่จิตดวงนั้นเลยแม้แต่น้อย ท่านที่ครองจิตดวงนี้จึงชอบอยู่คนเดียว ไม่ชอบความเคลื่อนไหววุ่นวาย เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องรบกวนความสงบสุขในหลักธรรมชาติที่เป็นอยู่อย่างพอตัว ให้กระเพื่อมรับทราบทางทวารต่าง ๆ ท่านจึงชอบปลีกเร้นอยู่ตามอรัญวาสี ซึ่งเป็นการเหมาะกับจริตนิสัยที่สุด

แต่ผู้ไม่เข้าใจตามความจริงของท่านก็มักคิดไปต่าง ๆ ว่าท่านไม่ต้อนรับแขกบ้าง ท่านรังเกียจผู้คนบ้าง ท่านหลบหลีกเอาตัวรอดแต่ผู้เดียว ไม่สนใจอบรมสั่งสอนประชาชนบ้าง ความจริงก็เป็นดังที่เรียนมานั่นเอง การอบรมสั่งสอนคน จะหาใครที่อบรมด้วยความบริสุทธิ์ใจและเต็มไปด้วยความเมตตา ไม่สนใจกับอามิสหรือสิ่งตอบแทนใด ๆ เหมือนท่านรู้สึกจะหายากมาก เพราะการอบรมสั่งสอนคนทุกชั้นทุกเพศทุกวัย ท่านสอนด้วยความรู้จริงเห็นจริง จริง ๆ และมุ่งประโยชน์แก่ผู้รับด้วยความเมตตาหาที่ตำหนิมิได้ นอกจากที่ไปรบกวนท่านแบบนอกกลุ่มนอกทาง จึงไม่อาจต้อนรับและสั่งสอนได้ทุกรายไป เพราะสุดวิสัย

ของพระ จะทำไปนอกที่นอกทาง ตามคำขอร้องเสียทุกอย่าง ของผู้ไม่มีขอบเขตความพอดี ท่านเองก็พลอยได้รับความลำบาก และเสียหายไปด้วย ที่น่าสงสาร

เวลาท่านยังมีชีวิตอยู่ ได้ให้ความเมตตาอบอุ่น แก่พระเถระจำนวนมาก ตลอดประชาชนในภาคต่างๆ แห่งประเทศไทย พวกกันไปกราบไหว้บูชา ฟังการอบรมกับท่านเสมอมิได้ขาด ทางวัดเห็นความลำบาก ในองค์ท่าน เพราะเข้าวัยชราแล้ว จำต้องจัดให้มีกาลเวลาที่คณะเข้ากราบเยี่ยม รับการอบรม และเวลาพักผ่อนพอสมควรเพื่อทำประโยชน์แก่โลกไปนาน ไม่หักขาดสะบั้นลง ในระหว่างที่อายุยังไม่ถึงกาลที่ควรจะเป็น

โดยมากการต้อนรับขับสู้กันระหว่างพระผู้เป็นครูอาจารย์ กับประชาชนจำนวนมากที่มาจากที่ต่างๆ ประกอบนานาจิตตังด้วยแล้ว พระอาจารย์องค์นั้น ๆ มักจะเป็นฝ่ายบอบช้ำอยู่เสมอ ทุกเวลานาทีที่มีผู้ไปเกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนมากก็หวังให้ได้อย่างใจของตัว ไม่คำนึงถึงความลำบากและหน้าที่การงานของท่าน ที่ทำประจำวันเวลาบ้างเลย จึงมักถูกรบกวนยิ่งกว่าน้ำบึงน้ำบ่อเสียอีก หากไม่สนใจหวังบ้างก็ทำให้เกิดความขุ่นมัวภายในว่า ท่านรังเกียจถือตัว ไม่ให้การต้อนรับขับสู้สมกับเพศที่บวชมาเพื่อชำระกิเลส ประเภทถือตัวและขัดใจคน นอกจากนั้นก็ตั้งข้อรังเกียจขึ้นภายใน และระบายออกในที่ต่าง ๆ อันเป็นทางให้เกิดความเสื่อมเสียตาม ๆ กันมาไม่มีสิ้นสุด พระที่ควรเคารพเลื่อมใส และเป็นประโยชน์แก่ประชาชน ก็อาจกลายเป็นพระที่มีคติติดตัว โดยไม่มีศาลโลกกล้าตัดสินลงได้

ความจริงพระบวชมา ก็เพื่อทำประโยชน์แก่ตน และแก่โลก เต็มความสามารถไม่นั่งนอนใจ เวลาหนึ่งทำงานอย่างหนึ่ง อีกเวลาหนึ่งทำงานอย่างหนึ่ง ไม่ค่อยมีเวลาว่างในวันคืนหนึ่ง ๆ ทั้งจะเจียดเวลาไว้สำหรับโลก ทั้งจะเจียดไว้สำหรับพระเถระในปกครอง และทั่วไปที่มาเกี่ยวข้อง ทั้งจะเจียดไว้สำหรับธาตุขันธ์และจิตใจให้จริงไปนานเพื่อทำประโยชน์แก่โลกสืบไป วันคืนหนึ่ง ๆ กายกับใจหมุ่นตัวเป็นกงจักร ไม่มีเวลาพักผ่อนหย่อนกายหย่อนใจบ้างเลย คิดดูแล้วแม้แต่เครื่องใช้สอยต่าง ๆ เช่นรถยนต์เป็นต้นยังมีเวลาพักเครื่องหรือเข้าโรงซ่อมแก้ไขส่วนบกพร่องให้สมบูรณ์เพื่อทำประโยชน์ต่อไป ไม่เช่นนั้นก็ฉิบหายบรรลัยไปในไม่ช้า พระก็มีใช้พระอิฐพระปูนที่ต้องถูกโยนขึ้นบนตึกนั้นร้านนี้เพื่อการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนต่าง ๆ สุดแต่นายช่างเห็นสมควรจะโยนขึ้น ณ ที่แห่งใด เมื่อเป็นเช่นนี้ จำต้องมีเมื่อยหัวอ่อนเพลีย และมีการพักผ่อนหย่อนภาระ ที่ตั้งเครียดมาตลอดเวลา พอได้มีเวลาเบากายสบายจิตบ้าง

โดยมากญาติโยมเข้าหาพระ มักจะน่านิสัยและอารมณ์ตามชอบใจ เข้าไปทับถมรบกวนพระ ให้ท่านอนุโลมทำตาม โดยมีได้คิดคำนึงว่าผิดหรือถูกประการใด เพราะนิสสัยเดิมมิได้เคยสนใจในเหตุผล ผิดถูกดีชั่วเท่าที่ควรมาก่อน เมื่อเกิดความต้องการ ประสงค์ในแง่ใด และจะให้ท่านช่วยเหลือในแง่ใด จึงไม่ค่อยคิดนึกว่า พระกับฆราวาส มีจารีตประเพณีต่างกัน

คือพระท่านมีหลักธรรมวินัยเป็นเครื่องประพฤติดำเนิน จาริตประเพณีของพระ ก็คือพระธรรมวินัยเป็นเครื่องแสดงออก ซึ่งจำต้องคำนึงความผิดถูกชั่วดีอยู่ตลอดเวลา ว่าสิ่งนี้ควรหรือไม่ควรเป็นต้น ส่วนฆราวาสไม่ค่อยมีธรรมวินัยประจำตัวเป็นหลักปฏิบัติ โดยมากจึงมักถือความชอบเป็นความประพฤติ

เมื่อนำเข้าไปเกี่ยวข้องกับพระ ฝ่ายพระจึงมักถูกรบกวน และทำลายโดยไม่มีเจตนา หรือถูกทำลายทางอ้อมอยู่เสมอ เช่นไปขอให้ท่านบอกเบอร์ ซึ่งเป็นการขัดต่อพระธรรมวินัยของพระ ไปขอให้ท่านทำเสน่ห์ยาแฝด อันเป็นการทำให้หญิงกับชายรักชอบกัน ไปขอให้ท่านบอกฤกษ์งามยามดีเพื่อโชคลากร่ำรวย หรือเพื่ออะไรเรื่อยเปื่อยพรรณนาไม่จบ ให้ท่านดูดวงชะตาราศี ทำนายทายทักให้ท่านบอกคาถาอาคมเพื่อยู่งคงกระพันชาตรี ยิงฟันไม่ออก แทะไม่เข้า ทูบตีไม่แตก ไปขอให้ท่านรดน้ำมนต์เพื่อสะเดาะเคราะห์แก้ภูเวรภัยร้ายคดีต่าง ๆ เหล่านั้น ซึ่งเป็นการขัดต่อจาริตประเพณี คือพระธรรมวินัยของพระที่จะอนุโลมได้ ยิ่งครูอาจารย์ที่ประชาชนเคารพนับถือ ก็ยิ่งได้รับความกระทบกระเทือนด้วยเรื่องดังกล่าว และเรื่องอื่น ๆ ในทำนองเดียวกันมากมาย จนไม่อาจพรรณนาได้ ในวันหนึ่ง ๆ

เฉพาะพระชุดค์ที่ท่านมุ่งอรรถ มุ่งธรรม มุ่งความหลุดพ้น ในสายท่านอาจารย์มั่น ท่านมิได้สนใจกับสิ่งพรรค์นี้ ท่านถือว่าเป็นข้าศึกต่อการดำเนินโดยชอบธรรม และเป็นการส่งเสริมคนให้หลงผิดมากขึ้นหนักเข้า อาจเป็นการทำลายพระ และพระศาสนาอย่างออกหน้าออกตากี่ได้ เช่น เขาให้นามว่าพระบัตรพระเบอร์ ศาสนาบัตรเบอร์ พระเสน่ห์ยาแฝด ศาสนาเสน่ห์ยาแฝด เป็นต้น ซึ่งทำให้พระและศาสนาหมัวหมอง และเสื่อมคุณภาพลงโดยลำดับ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่ผลนั้นสืบเนื่องมาจากการกระทำดังกล่าว การกล่าวทั้งนี้ มิได้คิดตำหนิท่านสาธุชนทั่ว ๆ ไป และมีได้คิดตำหนิท่านผู้เข้าหาพระโดยชอบธรรม เป็นเพียงเรียนเผด็จเพื่อทราบวิธีปฏิบัติต่อกัน ระหว่างพระกับประชาชน ซึ่งแยกกันไม่ออกแต่ไหนแต่ไรมา จะได้ปฏิบัติต่อกันโดยสะดวกราบรื่น สมกับต่างฝ่ายต่างหวังดี และพึงเป็น พึ่งตาย กันตลอดมา และต่างฝ่ายต่างหวังเชิดชูพระศาสนาด้วยกัน

ปีพรรษาที่ 43 มกราคม พ.ศ. 2510 หลวงปู่ป่วยหนัก

เริ่มแต่วันที่ 18 มกราคม 2510 หลวงปู่เริ่มป่วย ขึ้นเริ่มแรกก็เป็นไข้หวัดแต่อาการของหวัดนั้นผันแปรไปในแง่ต่าง ๆ ที่จะยังโรคอื่น ๆ ให้แทรกซ้อนและกำเริบรุนแรงไปตาม ๆ กันหนักเข้าจนฉันไม่ได้เริ่มแรกเป็นไข้หวัดใหญ่ที่ยังไม่แปรเป็นโรคอื่น ๆ หลายชนิดในธาตุชั้นนั้น ท่านยังอดส่ำห้ำลงไปฉันจึงหันร่วมพระเณร ในวัดที่หน้าถ้ำกลองเพลได้ตามปกติ ในสายตาคนภายนอก ก็อาจคิดว่า ท่านมิได้เป็นอะไร นอกจากโรคชราประจำคนแก่อย่างเดียวกัน แต่เพราะโรคกำเริบแปรเป็นอย่างอื่นไปไม่มีสิ้นสุด กำลังธาตุชั้นนี้ก็ทรุดลงทุกวันเวลา จนไม่สามารถไปฉันร่วมหมู่คณะที่ถ้ำได้ ท่านยังยอมอดยอมทนและฝืนฉันแม้จะได้เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่กุฎิท่านเอง จนฉันไม่ได้ กำลังอ่อนลงอย่างเห็นได้ชัด การพลิกแพลงอวัยวะจำเป็นต้องมีพระเณรคอยดูแลปฏิภาณตลอดเวลา

ข้าวคราวความไม่สบายของหลวงปู่กระจายไปถึงไหน คลื่นมนุษย์ ประชาชนพระเณร มาถึงนั้น อย่างรวดเร็ว เพราะต่างคนต่างมีจิตใจฝืน ยึดมั่นในองค์ท่านเป็นที่ฝากเป็นฝากตายภายในใจ อย่างแนบสนิทอยู่แล้ว เมื่อทราบข่าวว่า ท่านไม่สบาย ก็จำเป็นต้องสะเทือนใจอย่างหนัก ราวกับฟ้าดินถล่ม ขั้วหัวใจจะขาดหายไปจากร่างในเวลานั้นจนได้ นับแต่ข่าวนั้นผ่านเข้าความรู้สึก ต่างก็หลั่งไหลมาทุกทิศทุกทาง ทั้งประชาชนทั้งพระเณรจากทิศต่าง ๆ ทั้งใกล้และไกลต่างหลั่งไหลมาเยี่ยมอาการของท่านด้วยความกระหาย อยากพบ อยากเห็น อยากกราบไหว้บูชา เป็นขวัญตาขวัญใจ ในขณะที่เข้ามากราบไหว้ท่าน

วัดถ้ำกลองเพลในช่วงที่ท่านป่วยนั้น จึงเป็นเหมือนมิงงานในวัด แออัดไปด้วยผู้คนหญิงชาย พระเณรแลฆราวาสที่มาจากที่ต่าง ๆ จนทางวัดไม่อาจรับรองได้ทั่วถึง ทั้งที่พักหลับนอน อาหารการบริโภค ต่างให้ช่วยตัวเองบ้าง ช่วยกันเองบ้าง ในเวลาขาดแคลนจำเป็น เพราะวัดก็เป็นสถานที่อยู่ของนักบวช ผู้ขอทานชาวบ้านมาฉัน มิใช่สถานที่อยู่ของมหาเศรษฐีซึ่งต่างก็ทราบกันอยู่แล้ว แต่ก็ใช้อย่างหนึ่ง ที่วัดถ้ำกลองเพลมีบริเวณอันกว้างขวาง และเต็มไปด้วยป่าด้วยเขา ไร่ไม้ งามผาต่าง ๆ การพักอยู่หลับนอนจึงสะดวก โดยยึดเอาป่าเขาไร่ไม้ในบริเวณวัด เป็นที่พักผ่อนหลับนอนเลยทีเดียว อย่างสบายหายห่วง เป็นความสะดวกทั้งพระเณร และประชาชนจำนวนมาก ที่มาพักเยี่ยมอาการท่านข้าวคราว

เฉพาะอาหารการบิณฑบาตสำหรับพระเณรและประชาชน แทนที่จะอดอยากขาดแคลน เพราะคนมากด้วยกัน แต่ก็มีอุดมสมบูรณ์ แต่ต้นชนปลายที่ท่านป่วยซึ่งเป็นเวลา 4 เดือนกว่า ไม่บอกพร่องขาดเงินเลย นับว่าเป็นเรื่องอัศจรรย์ในบุญวาสนาบารมีของหลวงปู่ท่านคุ้มครอง แม้ผู้คนพระเณรจำนวนมาก ที่มาคละเคล้ากันก็เป็นประหนึ่งลูกของพ่อแม่เดียวกัน หรือเป็นเหมือนอวัยวะอันเดียวกัน อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ไม่มีอิทธิพลหรือเรื่องราวใด ๆ เกิดขึ้นเลย ต่างมีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส พบปะทักทายกันอย่างนุ่มนวลอ่อนหวาน ราวกับเคยพบเห็น และสนิทสนมกันมาเป็นเวลานานปี เริ่มแรกที่ท่านป่วย ทางวัดและครูอาจารย์ทั้งหลายปรึกษากันไว้ เกี่ยวกับผู้คนพระเณรมาก อาจเกิดความไม่สงบขึ้นได้ พร้อมกับความเข้มงวดกวดขันพระเณรที่ก้าวเข้ามาในวัด เพื่อรักษาความสงบในหมู่คณะที่เกี่ยวข้องกันไว้ ไม่ประมาท เรื่องราวก็ผ่านไป ด้วยความสงบราบรื่นดังงามทุกประการ นานูโมทนาอย่างยิ่งไม่น่าจะหลงลืมได้ลงคอ ในชีวิตของผู้เขียนและท่านผู้เคยได้พบเห็นเหตุการณ์นี้ด้วยกัน

หลวงปู่ฉันไม่ได้และทอดลงโดยลำดับ ประชาชนพระเณรยิ่งหลั่งไหลมาทุกทิศทุกทาง ระยะที่ท่านป่วยนับแต่เริ่มต้นป่วยหนัก ผู้เขียน (หลวงตาบัว) ก็มาอยู่กับท่านเป็นประจำ หลายวันจะกลับไปค้างวัดสักคืนสองคืนก็ต้องรีบกลับมา ทั้งนี้เพราะเป็นห่วงท่านมาก และเพื่อความสงบเรียบร้อยในด้านอื่น ๆ แต่ก็เดชะบารมีของหลวงปู่ท่านคุ้มครองรักษา สถานการณ์ทุกด้านสงบเรียบร้อยดี

สำหรับอาการของท่านเมื่อขบฉันอะไรไม่ได้ ธาตุชั้นธาตุก็ยิ่งทอดลงอย่างเห็นได้ชัดในสายตาทั่ว ๆ ไป เมื่อเรียนถามถึงความเป็นอยู่และการจากไป ท่านให้เหตุผลอย่างจับใจไพเราะมาก ว่า

จะมีอะไรในธาตุชั้นอันนี้ จะไปเมื่อไรก็ได้วิตกวิจารณ์อาลัยเสียดายมันนี่ เพราะก็เห็นแต่ ดิน น้ำ ลม ไฟ อันเป็นส่วนผสมของชาติรวมตัวกันอยู่เท่านั้น ถ้าผู้รู้คือใจไปปราศเสียเมื่อไร เมื่อนั้นมันก็กระจายลงไปสู่ธาตุเดิมของตนทันที ไม่รอฟังเสียงใคร ๆ ทั้งสิ้นเลยแหละ

ถ้าไม่คิดเกี่ยวข้องกับหมู่คณะและประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียรวมอยู่ด้วยแล้ว แม้ชั้นนี้จะแตกไปเสียวันนี้ก็ให้แตกไป เราก็หมดความรับรู้ความรับผิดชอบลงทันที ไม่มีภาระใดต้องแบกหามอีกแล้ว คำว่า อนาลโย ที่เป็นฉายาของเรามาแต่วันเริ่มบวช จะได้เป็นความจริงตัวจริงขึ้นมาอย่างสมบูรณ์

เวลานี้ที่ อนาลโย ของเรายังไม่สมบูรณ์ ก็เพราะ ขันธสมมติ ขันธปัญจก ขอบแบ่งไว้ ต้องรับผิดชอบเขาทุกด้านทุกทาง คือต้องพาอยู่ พากิน พาหลับ พานอน พาจับ พาถ่าย พาเปลี่ยนอิริยาบถทำนั่นทำนี่ ไม่ได้หยุดหย่อนผ่อนคลายบ้างเลย ราวกับพัดลมหมุนตัว ๆ อยู่ทำนองนั้น

ขึ้นชื่อว่าสมมติ ๆ มันมีความสงบนิ่งอยู่เป็นปกติสุขได้เมื่อไร ต้องหมุนของมันอยู่ทำนองนั้น ข้างนอกก็หมุน ข้างในก็หมุน แม้ชั้นห้าในร่างกายของเรานี้ก็หมุน มันอยู่สงบสุขไม่ได้ จะไปหวังเอาความสุขความสบายจากมัน ซึ่งเป็นตัวหมุนตัว ๆ อยู่นี้ได้อย่างไร ถ้าใครจะหวังเอาความสุขความสบายจากขันธ อันเป็นบ่อแห่งความทุกข์ความกังวลนี้ ผู้นั้นก็คือผู้พลาดหวังตลอดไป จะไม่มีชั้นใดมาสนองตอบความสมหวังนั้นเลย

ผมเองก็ครองขันธนี้ แยกขันธนี้ มารวมเข้าแปดสิบปีนี้แล้ว ก็ไม่เห็น ได้สิ่งพึงใจสนองตอบจากขันธอันนี้ ที่เด่น ๆ ก็มีแต่ทุกข์เท่านั้น ทั้งทุกข์ย่อยทุกข์ใหญ่แสดงอยู่ตลอดเวลาที่ว่าได้ ไม่เคยเห็นความสุขของขันธ ปรากฏให้รู้เห็นอย่างชัดเจนบ้างเลย เวลาปกติไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ก็แสดงทุกข์ประจำขันธขึ้นมาอยู่นั่นแล เช่น เจ็บนั้นปวดนี้ตามอวัยวะน้อยใหญ่ ไม่เห็นแสดงความสุขให้เห็นนี่นา ที่ว่ากันว่า สุข ๆ นั้นก็เสกสรรเอาเลย ๆ ด้วยความติดปากติดใจในสุขต่างหาก ความจริงแล้วร่างกายส่วนต่าง ๆ ไม่เคยแสดงความสุขอย่างเด่นชัดให้เห็น เหมือนแสดงความทุกข์ให้แบกหามซึ่งแต่ละครั้งแทบสลบไสลและตายได้ ถ้าทุกข์นั้นไม่หยุดการแสดงตัว ใคร ๆ อย่าไปหลงลมหลงแล้งในขันธ ว่าจะเอาสุขมาแจกแบ่งพอให้จิตใจบ้าง นอกจากทุกข์ร้อยแปด คณนาไม่จบสิ้นเท่านั้น ที่มันมาทิ่มให้แบกให้หามเรื่อยมา ผมเองก็ยอมรับว่า แยกขันธอันเป็นกองทุกข์นี้มาแปดสิบปีนี้เอง ยังจะให้ทนแบกไปถึงไหนกันอีก

พูดจบประโยคแล้วท่านยิ้มนิค ๆ ราวกับท่านยิ้มเยาะเย้ยกิเลสและวิบากของกิเลส คือขันธที่ท่านกำลังครองอยู่

จะให้ผมแบกกองพินกองไฟไปหาอะไร โดยเข้าใจว่าขันธนี้จะเอาของอัศจรรย์มาหยิบยื่นให้ ผมไม่สงสัยในขันธนี้ทั้งที่กำลังครองตัวอยู่ และสลายจากกันไป ผมเป็นผม ขันธเป็นขันธ จะให้คว้ายึดมาบวกกันหาอะไร การปล่อยขันธโดยสิ้นเชิงเท่านั้น อนาลโย จึงสมบูรณ์แบบ

การเมตตาสงสารหมู่เพื่อนและประชาชนนั้น ยอมรับว่าเต็มดวงใจไม่มีบกพร่อง การฝืนอยู่ทั้งที่รู้ว่าขั้นนี้เป็นทุกข์ ก็ฝืนอยู่ เพราะความเล็งประโยชน์แก่ผู้ควรได้รับ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากต่อมากนั้นแล ลำพังตัวผมเองพร้อมเสมอที่จะปล่อย ภารา หเว ปลูกกุณฑล ที่เคยเป็นบ่อแห่งน้ำตาของสัตว์โลกและของเราผู้เคยหึงหวงมัน เวลานี้เราไม่หวังไม่หวง และพร้อมที่จะปล่อยวางลงตามธาตุเดิมของเขา ไม่ขัด ไม่ขืน ไม่ฝืนความจริง เนื่องจากเคยฝืนมาแล้ว เจอแต่ทุกข์จนเจ็บหลายอย่างถึงใจ มาบัดนี้จึงไม่ฝืน พลอยตาม คติธรรมคาซึ่งเป็นทางเดินของธรรมคือความจริงอันตายตัว

ท่านผู้เคยรับผิดชอบกอบกู้ตัวเองมาโดยหลักธรรมชาติ ไม่มีใครบอก ไม่มีใครบังคับ แต่ความจำเป็นหากบังคับตัวเอง ให้จำต้องรับผิดชอบในตัวเองด้วยกันทุกตัวสัตว์ จงอย่าประมาท และจงถือจิตเป็นรากฐานสำคัญพาดำเนินทั้งการอาชีพและการบำเพ็ญความดีทั้งหลาย ตลอดความประพฤติอัธยาศัย การแสดงออกทุกอาการ จงแสดงออกด้วยการรับผิดชอบตัวเอง โดยทำความรู้สึกตัวอยู่เสมอว่า เราเป็นผู้ทำดีทำชั่ว เราเป็นผู้แสดงออกด้วยอาการต่าง ๆ ซึ่งมีเจ้าของเป็นผู้รับผิดชอบ คือเราเองเป็นผู้คอยรับผลดี-ชั่วของงานนั้น ๆ ผลงานนั้น ๆ ไม่สูญหายไปไหน จะไหลเข้าสู่ต้นเหตุคือเราซึ่งเป็นผู้ทำ ผู้แสดงออก

คำว่าเราอันเป็นหลักใหญ่ในตัวคนก็คือใจ ใจเป็นของไม่ตาย และไม่เคยตายมาแต่กาลไหน ๆ นอกจากกระเหเร่ร่อนไปเกิดในกำเนิดดี-ชั่วต่าง ๆ ตามอำนาจของวิบากกรรมดี-ชั่วที่ตนทำไว้พาให้เป็นไปเท่านั้น ยิ่งคำว่าตายแล้วสูญ นั้นไม่มีในใจดวงใด ๆ เลยทั้งใจสัตว์ใจบุคคล แม้ใจพระพุทธเจ้าและใจพระอรหันต์ผู้สิ้นกิเลสตัวพาให้เกิด-ตายแล้วก็ไม่สูญ แต่ไม่เที่ยวแสวงหาที่เกิดต่อไปเหมือนใจที่มีกิเลสเป็นเชื้อพาให้เกิด-ตายเท่านั้น เพราะใจนั้นเป็นใจ อนุภาทิเสสนิพพานของผู้สิ้นกิเลสโดยสมบูรณ์แล้ว

อันคำว่า ตายแล้วสูญ ก็ดี คำว่าบาปไม่มีก็ดี คำว่าบุญไม่มีก็ดี คำว่านรกไม่มีก็ดี คำว่าสวรรค์ไม่มีก็ดี คำว่านิพพานไม่มีก็ดี เหล่านี้เป็นหลักวิชาในคัมภีร์ของกิเลสตัวครองไตรภพ มันเรียนจบวิชาเหล่านี้แล้ว จึงครองหัวใจสัตว์โลก แม้มันจะโงกจะสับสัตว์โลกลงหนักเบาเล็กน้อยเพียงไร ก็ทำได้ไม่หวาดหวั่น ฟุ้งฟริงและสะทกสะท้าน ต่อผู้พูดว่าจะมาหาญสู้กับมัน เพราะวิชามันดี ทันสมัย สัตว์โลกยอมรับอย่างหมอบราบไม่กล้าฝ่าฝืน ร้อยทั้งร้อย วิชาทุกแขนงจากคัมภีร์กิเลสที่เลี่ยมสอนไว้ ต้องเป็นวิชาลบล้างความจริงของธรรมที่แสดงไว้ทั้งสิ้น เช่น ความจริงแห่งธรรมแสดงไว้ว่า ตายแล้วเกิด วิชาจากคัมภีร์ของกิเลส ต้องสอนกลับกันว่า ตายแล้วสูญ เช่นธรรมว่า บาปมี บุญมี นรกมี สวรรค์มี นิพพานมี วิชาของกิเลสจะปฏิเสธ หรือลบล้างทันที่ว่า บาปไม่มี บุญไม่มี นรกไม่มี สวรรค์ไม่มี นิพพานไม่มี ดังนี้ ทุกคัมภีร์ไม่ก้าวค่ายกัน

ดังนั้นพวกเราชาวพุทธ จำต้องได้พิจารณาเลือกเฟ้น ด้วยความละเอียดถี่ถ้วน ไม่ทั้งนี้ต้องโดน คัมภีร์ของกิเลสหลุดลากลงเหวลงบ่อ ลงนรกอเวจีเพราะความหลงเชื่อกลมัน ชนิดไม่มีใครช่วยได้ เพราะสายเกินแก้เสียแล้ว การแก้หรือการชำระล้างกิเลส และคัมภีร์ของกิเลส ที่ฝังจมอยู่ภายในใจเรา จึงควรแก้

ควรล้างด้วยคัมภีร์พุทธธรรมเสียแต่บัดนี้ ที่ยังมีชีวิตและเป็นกาลอันควรอยู่ ตายแล้วหมดโอกาสจะทำได้ นอกจากเสวยผลดี-ชั่วที่ตนเคยทำไว้เมื่อคราวเป็นมนุษย์เท่านั้น

คำว่า อุตตา หิ อุตตโน นาโถ นั้นท่านสอนให้ฟังตัวเอง ไม่ให้หวังพึ่งใครในภพกำเนิดใดทั้งสิ้น ท่านสอนให้ทำความดีเพื่อตัวเองเสียแต่บัดนี้ จะอบอวนภายในใจทั้งยังมีชีวิตอยู่ และเวลาตายไป เนื่องจากความมีคุณธรรมคุ้มครองป้องกันตัว ผิดกับผู้ไม่มีบุญมีกรรมอยู่มาก ส่งไปถือกำเนิดเกิด ณ ที่สุดก็มีแต่กำเนิดที่เกิดที่อยู่อันเป็นพื้นเป็นไฟไปตาม ๆ กันหมด

ขึ้นชื่อว่ากิเลสตัวเป็นมารของธรรมแล้ว ต้องเป็นมารของสัตว์โลกไม่มีทางสงสัย การแสดงออกของมัน มีแต่การหลอกลวงสัตว์โลก ให้เข้าสู่หลุมถ่านเพลิง คือกองทุกข์ไม่มีประมาณ โดยถ่ายเดียว หากที่พอเชื่อถือและยึดเป็นที่อาศัยชั่วระยะเดียวก็ไม่ได้ ผลเต็มไปด้วยพื้นด้วยไฟทุกกิ่งทุกแขนง ไม่มีเกาะมีคอนพอให้หายใจด้วยมันได้ ปราชนฺ์ท่านจึงดำหนิตีดยนมาตลอดทุกยุคทุกสมัย ไม่เคยยกยอบ้างเลยว่า กิเลสก็ทำให้โลกร่มเย็น กิเลสก็เป็นธรรม ให้ความเสมอภาคยุติธรรมแก่โลกเป็นต้น นอกจากกลหลอกลวงเต็มตัวของมันมาทุกยุคทุกสมัย ไม่เคยทิ้งลวดลายแห่งการปลิ้นปล้อนหลอกลวงสัตว์โลกผู้โง่เขลาที่น่าสงสารบ้างเลย

สำหรับธรรมมีแต่ความอ่อนโยน เมตตาสงสาร กรุณาช่วยให้สัตว์โลก พ้นจากความโง่เขลาเบาปัญญา ให้พ้นจากความทุกข์ทรมานต่าง ๆ พึงส่งเสริมให้บรรเทาเบาบางจากทุกข์ ให้มีความสุขสบายโดยถ่ายเดียว ระหว่างกิเลสกับธรรมต่างกันมาก จนหาส่วนเทียบกันไม่ได้ เดินสวนทางกันร้อยเปอร์เซ็นต์ กิเลสหลอกลวงสัตว์ ผูกมัดสัตว์ให้จมอยู่ในวัฏทุกข์โดยถ่ายเดียว ส่วนธรรมพยุส่งเสริมสัตว์ รื้อถอนสัตว์ให้ขึ้นจากวัฏทุกข์โดยลำดับจนถึงวิมุตติหลุดพ้น ไปได้โดยสิ้นเชิง ฉะนั้น ระหว่างกิเลสกับธรรมจึงต่างกันมากดังที่กล่าวมาดังนี้

หลวงตาบัว ผู้เขียนกราบเรียนถามความรู้สึกของท่านที่มีต่อชั้นเวลานั้น ท่านเทศน์เสียยกใหญ่ ราวกับไม่มีโรคภัยไข้เจ็บอ่อนเพลียในธาตุชั้นบ้างเลย พุจฉนผู้ฟังสะดุ้งไปตาม ๆ กัน ทั้งสุมเสียง ทั้งกิริยาการแสดงออก ทั้งความเข้มข้นแห่งธรรมที่หลั่งไหลออกมาจากใจที่บริสุทธิ์ของท่านเวลานั้น ซึ่งไม่มีใครคาดฝันว่า ท่านจะสามารถฝืนชั้นนี้ แสดงได้อย่างถึงพริกถึงขิง ถึงกิเลส ถึงธรรมขนาดนั้น ผู้ฟังทั้งหลายต่างยิ้มแย้มแจ่มใส หูตาสว่างไปตาม ๆ กัน

ในขณะนั้น ผู้เขียนมิניสัไม่พอดี จึงมักไม่มีความอึดพอในธรรมที่ท่านเมตตาอธิบายให้ฟัง ยังอยากฟังให้ยิ่งขึ้นไป แล้วสอดแนบปัญหาธรรมแถมพกถวายท่านตอนท้าย ต่อไปนี้ครูบาอาจารย์จะนับวันหายวันหายคืนไปโดยลำดับและหายขาดเป็นปกติในธาตุชั้นนี้ ไม่อาจสงสัยเลย เพราะธรรมที่ครูบาอาจารย์โปรดเมตตาครั้งนี้ เป็นธรรมประเภทเผาเกลี้ยงเตียน โถงโรคในชั้นนี้ โรคต้องแตกกระจายไปหมด ไม่มีโรคชนิดใดจะหาญสู้ธรรมประเภทเผาเกลี้ยงนี้ได้ แม้แต่กิเลสที่เหนียวแน่นกว่าโรคชนิดต่าง ๆ มันยังต้องพินาศไปเพราะธรรมประเภทนี้สังหารทำลาย

ท่านตอบอย่างน่าฟังและฟังใจไม่มีวันลืมนะว่า

ขันธเป็นขันธ โรคเป็นโรค กิเลสเป็นกิเลส ธรรมเป็นธรรม มั่นคนละอย่าง หยูกยาควรแก่การรักษาโรค ปรามโรค ธรรมควรแก่ทางแก้กิเลสปรามกิเลส จะนำมาปรามโรคบางชนิดมันไม่เหมาะสมกัน โรคที่ควรจะหายด้วยธรรมก็มี ที่ไม่อาจหายได้ด้วยธรรมก็มี ผู้ปฏิบัติควรทำความเข้าใจเอาไว้ อย่าให้ความรู้ ความเชื่อ การกระทำ เลยเกิดแห่งกรรมคือความพอดี

การแสดงวันนี้ เราแสดงเป็นธรรมล้วน ๆ เพื่อความรื่นเริงในธรรมทั้งหลาย และเพื่อถอดถอนกิเลสในขณะฟัง มิได้เกี่ยวกับขันธจะหาย โรคจะพินาศดังที่เข้าใจนั้น ขันธจะหายหรือจะตายไม่สำคัญ แต่สำคัญที่ให้กิเลสตายจากใจ เพราะกรรมที่แสดงนี้เฝ้าผลาญ นั่นเป็นความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับพวกเรา นักปฏิบัติธรรม ดังนั้นจงพากันพิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญาในธรรมที่กล่าวมา จะเป็นกำลังใจและส่งเสริมอุบายสติปัญญา ถอดถอนกิเลสภายในออกได้เป็นวรรคเป็นตอน

ครั้งพุทธกาลท่านฟังธรรมด้วย โอปนยิโก น้อมธรรมเข้าสู่ตนโดยลำดับที่ได้ยินได้ฟัง ไม่ยอมให้ธรรมนั้นรั่วไหลหลุดลอยผ่านหูผ่านใจไปเปล่า ๆ ดังพวกเราส่วนมากฟังกัน ผลคือการแก้ การถอดถอนกิเลสในขณะฟัง จึงไม่ค่อยปรากฏเท่าที่ควร ดีไม่ดีคอยสังสมกิเลสในขณะฟังยังมีคายคั่น เพียงแต่ไม่สนใจคิดกัน จึงไม่ทราบได้ว่า ตนฟังเพื่อธรรม หรือฟังเพื่อกิเลสพอกพูนตัว หัวเราะธรรม

พระพุทธเจ้าเลสาวกท่านเทศน์ เทศน์จากธรรมของจริงภายในพระทัยและใจล้วน ๆ มิได้เทศน์จากความจำของสัญญา ดังพวกเราเทศน์ ปฏิบัติเครื่องดำเนินทุกประเภท ทั้งหยาบ ทั้งกลาง ทั้งละเอียด ท่านบำเพ็ญมาอย่างเต็มกำลังและรู้อย่างเต็มพระทัยและเต็มหัวใจ ทั้งฝ่ายมรรคเป็นขั้น ๆ ทั้งฝ่ายผลเป็นภูมิ ๆ นับแต่ภูมิต่ำจนถึงภูมิอันสูงสุดวิมุตติหลุดพ้น ท่านจึงเทศน์อย่างไม่อดไม้อั้น มีแต่ธรรมบริสุทธิ์ล้วน ๆ หลังไหลออกมาจากกระแสนแห่งใจ กลมกลืนกันออกมา กับกระแสนเสียง ผู้ฟังด้วยความสนใจมุ่งต่อความจริงล้วน ๆ จึงสามารถตัดดวงเอาธรรมของจริงขึ้นมาอย่างเต็มหัวใจ ไม่ขาดทุนสูญคอกจากการฟังธรรมแต่ละครั้ง ๆ

กิเลสจะเป็นประเภทใดก็ตาม แม้ฟังลึกลงชั่วหัวใจ เมื่อสติปัญญาธรรมเป็นต้น เขย่าก่อกวน ลวนลามอยู่ไม่หยุดยั้ง กิเลสย่อมโยกคลอนและถูกถอนขึ้นมาทีละชั้นละอัน สุดท้ายใจก็เป็นเรือนร้างว่างเปล่าจากกิเลสทั้งปวง กลายเป็นใจที่สมบูรณ์ด้วยธรรมขึ้นมาอย่างไม่คาดฝัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ จงพากันตั้งใจฟัง ตั้งใจปฏิบัติภาวนาให้ถึงใจทุกอย่าง ความจริงใจต่อธรรมเข้าถึงไหน ความโยกคลอนถอนตัวของกิเลสจะกระเทือนถึงนั้น โดยไม่ต้องสงสัย ทั้งครั้งนี้และครั้งพุทธกาล ผู้ปฏิบัติจริงสามารถบรรลุมรรคผลนิพพานได้เท่าเทียมกัน สมกับธรรมเป็นหลักธรรมชาติดังเส้นคงวามัชฌิมาปฏิบัติเป็นธรรมเหมาะสมกับการฆ่ากิเลสให้หลุดลอยจากใจมาแล้วทุกยุคทุกสมัย ไม่มีอะไรยิ่งใหญ่ไปกว่า จงระวังกิเลสอย่างเดียวที่เป็นคู่แข่งธรรม อย่าให้มันป็นขึ้นบนหัวได้ จะถ่ายรดลง

ทันที จงระวังให้ดี เอาละพูดพอเป็นคติเตือนใจท่านผู้มีความจงรักภักดีต่อครูอาจารย์ อุดส่าห์มาเยี่ยมเยียนตามจารีตประเพณีของคนผู้เคารพนับถือกัน

อาการป่วยท่านค่อยทุเลาและหายเป็นปกติในที่สุด

นับแต่ท่านเริ่มป่วยดังที่เขียนผ่านมาแล้ว เป็นเวลา 4 เดือนกว่า บรรดานายแพทย์ผู้พยาบาลรักษา มี ศ.จ.นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ เป็นต้น ตลอดจนนายแพทย์และพยาบาลทางโรงพยาบาลอุดรธานี ต่างท่านมิได้นิ่งนอนใจช่วยกันพยาบาลรักษาท่านสุดกำลังความสามารถ เรื่อยมาแต่เริ่มแรกป่วย จนอาการกลับดีขึ้น เพราะคณะแพทย์ผู้เชี่ยวชาญพยาบาลรักษา และคอยดีขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นปกติได้ นับว่าหลวงปู่ท่านชุบชีวิตใหม่ เป็นผู้ใหม่ขึ้นมาในหลวงปู่องค์เก่า ต้องขอภัยท่านผู้อ่านมาก ๆ ด้วยที่เรียนเล่าประวัติการป่วยของหลวงปู่ขาวเพียงย่อ ๆ ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยตามความเป็นมา ทั้งนี้เพราะหลวงตาผู้เขียนก็แก่มาแล้ว สุขภาพไม่อำนวย งานก็ยุ่งและสับสนราวกับตามรอยโคในคอกนั้นแล จึงหวังได้รับภัยจากท่านผู้อ่านด้วยดี

(ตอนป่วยปี 10 จบแล้ว)

ที่แปลกอยู่อย่างหนึ่ง คือเวลาท่านนึกถึงอะไร สิ่งนั้นมักจะมาตามความรำพึงนึกคิดท่านเสมอ เช่น นึกถึงช้างว่าหายหน้าไปไหนเป็นปี ๆ แล้วไม่เห็นผ่านมาทางนี้บ้างเลย หรือลกนายพรานยิงตายเสียแล้ว พอตกลงกลางคันทดึก ๆ ช้างตัวนั้นก็มาหาจริง ๆ และเดินตรงเข้ามายังกุฏิที่ท่านพักอยู่ มายืนดูปล้ำสิ่งต่าง ๆ ในบริเวณกุฏิท่านพอให้ทราบว่าเขามาหา แล้วก็กลับเข้าป่าเข้าเขา และหายเงิบไปเลยไม่กลับมาอีก เวลารำพึงนึกถึงเสือก็เหมือนกัน ว่าเสือที่เคยเดินผ่านมาที่นี้บ่อย ๆ บัดนี้หายหน้าไปไหนนานแล้วไม่เห็นมาอีก หรือถูกเขามาตายกันหมดแล้ว เพียงนึกถึงเสือตอนกลางวัน แต่พอตกตอนกลางคืน เสือก็มาเที่ยวเล่นพ่นพ่ายในวัด และบริเวณที่ท่านพักอยู่จริง ๆ พอเป็นนิมิตให้ท่านทราบว่าเขายังอยู่ ยังไม่ตายดังที่วิตกกังวลแล้ว ก็หนีไปไม่มาซ้ำ ๆ ซาก ๆ อีกเลย

ท่านเล่าว่าตอนนึกถึงสัตว์ต่าง ๆ รู้สึกแปลกอยู่มากผิดธรรมดา พอนึกถึงที่ไร ถึงสัตว์ชนิดใด สัตว์ชนิดนั้นมักจะมาหาท่านแทบทุกครั้งทีนึกถึงเขา คล้ายกับมีอะไรไปบอกข่าวให้สัตว์นั้น ๆ ทราบและให้มาหาท่าน

พระวิเศษทางภายในอย่างท่าน คงมีเทพอารักษ์คอยให้อารักขา และคอยอำนวยความสะดวกตามความคิดเห็นต่าง ๆ อยู่เสมอ พอคิดอะไรขึ้นมา จึงมักมีเครื่องสนองตอบทางความคิดเสมอมา ถ้าไม่มีทำไมจะมีอะไรมาหาท่านตรงตามความคิดเสียทุกครั้งเช่นนั้น อย่างเรา ๆ ท่าน ๆ คิดคนละก็รื้อยกี่พันเรื่อง และก็รื้อยกี่พันหนก็ไม่เห็นมีอะไรมาตอบสนองความนึกคิดความต้องการบ้างเลย พอให้ทราบ่ว่าเราก็มีอะไรดี ๆ พอตัวผู้หนึ่งที่ควรได้รับความเทิดทูนอย่างท่าน นอกจากคิดลม ๆ แล้ง ๆ ไปพอให้ทวนใจได้รับ

ความลำบากทรมานเปล่า ๆ เท่านั้น ไม่เห็นมีอะไรพอเป็นขึ้นดีแผ่มาบ้างเลย จึงนำอภัยความผิดของตัว ที่ชนแต่กองทุกข์มาให้วันละก็ร้อยก็พันเรื่อง จนสมองทั้งหมดกำลังที่จะทำงานต่อไป

ปฏิบัติภาวนาของหลวงปู่ทั้งสมัยยังหนุ่มและชราภาพ

หลวงปู่ขาวท่านมีนิสัยใจเด็ดเดี่ยว ความเพียรกล้าทั้งสามอิริยาบถ คือเดินจงกรมก็เก่ง เดินแต่นั้นเสร็จแล้วถึงเที่ยง เข้าพักร่างกายพอบรรเทาขั้นแล้วเข้านั่งสมาธิพอประมาณราว 1-2 ชั่วโมง จากนั้นก็เข้าสู่ทางจงกรม ทำความเพียร ละหรือถอดถอนกิเลสประเภทต่าง ๆ ที่เคยฝังจมอยู่ภายในใจสัตว์โลกไม่เคยบกบางเหมือนสิ่งอื่น ๆ ที่ชั่วโมงท่านไม่ค่อยกำหนด จนถึงเวลาปิดกวาดบริเวณที่อยู่ของพระองค์เดี่ยวที่ไม่ชอบกังวลกับสิ่งใดผู้ใด ท่านจึงออกมาปิดกวาด สระน้ำ นั่งรำพึงไตร่ตรองอรรถธรรมในแง่ต่าง ๆ ตามอัธยาศัย หลังจากนั้นส่วนมากท่านมักเข้าทางจงกรมมากกว่าการเข้านั่งสมาธิภาวนา

ท่านเดินจงกรมแต่ละครั้งราว 3-4-5 ชั่วโมง บางครั้งถึง 6 ชั่วโมง จึงจะเข้าที่พัก ซึ่งส่วนมากมักเป็นเพิงข้าง เป็นปะรำเล็ก ๆ ข้างในหน้าแล้งฝนไม่ตก ถ้าหน้าฝนก็อยู่กุฏิ ซึ่งเป็นกระต๊อบพอมกตัวอยู่ได้ ไม่หุงหรือนำอยู่อะไรเลย ยังนำสังฆะด้วยซ้ำ ในสายตาของผู้เคยอยู่ด้วยความปรนเปรอหุงหรือนำมาก่อนเริ่มไหว้พระสวดมนต์ ก่อนนั่งสมาธิภาวนา ท่านชอบสวดมนต์นานด้วย กว่าจะหยุดเวลาเป็นชั่วโมง ๆ หลังจากไหว้พระสวดมนต์ ก็เข้าที่ทำสมาธิภาวนาต่อไปเป็นหลาย ๆ ชั่วโมงกว่าจะพักผ่อนหลับนอน การเดินจงกรมของท่านก็นาน การนั่งภาวนาก็นานเป็นเวลาหลาย ๆ ชั่วโมง การยืนก็นาน เมื่อถึงวาระที่ควรยืนรำพึงอรรถธรรมภายในใจด้วยปัญญา ท่านยืนได้เป็นชั่วโมง ๆ เช่นกัน จนกว่าจะหมดปัญหาจากข้อธรรมที่รำพึงไตร่ตรองนั้น ๆ ท่านจึงก้าวเดินจงกรมในท่าเดิมต่อไป การนั่งสมาธิภาวนา ท่านนั่งจนตลอดรุ่งได้ในบางครั้ง ท่านเคยนั่งตลอดรุ่งอยู่บ่อย ๆ สมัยยังหนุ่มอยู่บ้าง แต่ไม่ถึงกับหนุ่มฟุ้งดังพระเถระหนุ่มทั้งหลาย เพราะตอนท่านออกบวชอายุท่านก็ได้สามสิบกว่าปีแล้ว ท่านเป็นนักรบนักต่อสู้ในทางธรรมจริง ๆ

ท่านเคยเทศน์ให้พระเถระฟังอย่างเด็ด ๆ ก็มีในบางโอกาสว่า

ท่านทั้งหลายทราบไหมว่า สกฺขของกิเลสที่ครองอำนาจบนหัวใจสัตว์โลกในไตรภพมานาน จนประมาณกาลเวลาของมันไม่ได้ นั่นเป็นสกฺขที่เหนียวหนืดบดบังมาก มีกำลังมากฉลาดแหลมคมมากยิ่งกว่าน้ำซบน้ำซึมเป็นไหน ๆ กลमारยามาก ร้อยส้นพันคม กว่ากิน หายกิน ปลิ้นปล้อนหลอกลวง สัตว์โลก ไม่อาจพรรณนาวิชาการและลวดลายของมันให้จบสิ้นลงได้ เนื่องจากมันมีมากกว่าท้องฟ้า มหาสมุทรสุดสาครเป็นไหน ๆ ในสามแดนโลกธาตุนี้ อยู่ในข่ายแห่งวิชา และอำนาจของมันครอบงำทั้งสิ้น ไม่มีช่องว่างแม้เม็ดทรายหนึ่ง ที่วิชากลอุบายอันแยบคายของมันจะไม่เข้าไปเคลือบแฝงหรือซึมซาบอยู่ หากเป็นตุ่ม ก็เต็มตุ่มล้นตุ่ม เป็นยุงก็เต็มยุง เป็นฉางก็เต็มฉาง เป็นบ้านก็เต็มบ้าน เป็นเมืองก็เต็มเมือง

เป็นโลกก็เต็มโลก เป็นท้องฟ้ามหาสมุทร ก็เต็มท้องฟ้ามหาสมุทร เป็นโลกธาตุก็เต็มโลกธาตุ ไม่มีว่างเว้นจากมัน คือสกุทกิเลสที่ทรงพลังมหาศาลจะไม่ดักขายครอบไว้

ทั้งสามโลกธาตุนี้คืออาณาจักรและขอบข่ายแห่งอำนาจของสกุทกิเลสทั้งมวล และแน่นหนามั่นคงมาก ยากที่สัตว์ทั้งหลายจะเล็ดลอด หรือทำลายออกมาได้ นอกจากพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์เท่านั้น ถ้าท่านทั้งหลายยังไม่ทราบวิชารายมนต์กล่อมสัตว์โลกของมัน ก็ขอนิมนต์ทราบแต่ขณะนี้ จะได้มีสติตื่นตัวตื่นใจไม่นิ่งนอนดังที่เป็นมาและเป็นอยู่เวลานี้

การพูดสกุทกิเลสให้ท่านทั้งหลายฟังนี้ ผมพูดออกมาจากความที่เคยเคียดแค้นต่อมันตามระยะเวลา และกำลังแห่งความเพียร ที่เคยต่อสู้ห้าห้านับมัน ขึ้นเริ่มแรกมีแต่แพ้มันอย่างหลดล้วย หมดทางต่อสู้เป็นพัก ๆ ฟีตใหม่สู้ใหม่ สู้ใหม่เป็นพัก ๆ และแพ้มันแบบล้มลุกคลุกคลานเป็นตอน ๆ พอโง่หัวขึ้นได้บ้างก็สู้ใหม่ ๆ ด้วยใจของนักต่อสู้ โดยยึดเอาตาย กับชัยชนะมันเป็นเดิมพัน สู้ไม่ถอย นั่งอยู่ที่สู้ คือก็เพียร เดินอยู่ที่สู้ ยืนอยู่ที่สู้ นอนอยู่ถ้ายังไม่หลับก็สู้ ในท่าต่าง ๆ เป็นท่าต่อสู้ทั้งนั้น แม้จะแพ้แล้วแพ้เล่าก็ไม่ถอย เพราะยังไม่ถึงจุดที่ตั้งเอาไว้ดั้งเดิม คือตายและชนะอย่างเด็ดขาดเท่านั้น จึงเป็นจุดที่ยุติการต่อสู้ เมื่อสู้ไม่ถอย เพียรไม่ถอย กำลังและความคล่องตัวแห่งสติปัญญาที่ค่อย ๆ ขยับตัวขึ้นมา ใจที่เคยทึบคะนอง เหมือนมั่วตัวผาดโผน ก็ค่อยสงบลงได้

ใจที่เคยเรียน เคยจำได้แต่ชื่อแต่นามว่า สมาธิ ๆ ความสงบมันคงก็ค่อยปรากฏเป็นสมาธิ ความสงบมันคงขึ้นมาในตัวเองให้ได้เห็นได้ชม จนประจักษ์กับตัวเองว่า อ้อ คำว่าสมาธิ ๆ ที่ท่านจารึกไว้ในตำรานั้น ความจริง ความมี ความเป็น ความปรากฏแห่งสมาธิเท่านั้น ปรากฏขึ้นที่ใจนี้เองหรือ เออ บัดนี้เราหายสงสัยเรื่องสมาธิในตำราแล้ว เพราะได้มาปรากฏองค์สมาธิอยู่กับใจของเราเอง เวลานี้ ใจสงบ ใจสว่าง โลงภายในใจที่เคยอัดอั้นตึบตันและปิดทางตัวเองมานานแสนนาน เริ่มลืมตาอ้าปาก พูดจาปราศรัยกับเพื่อนฝูงได้ ด้วยความโล่งใจ แน่ใจ และมั่นใจต่อมรรคผลนิพพานว่าจะไม่ตายเสียก่อนจะได้ชม แม้เพียงขั้นสมาธิความสงบ ก็นับว่าพอกินพอใช้ ไม่ฝืดเคืองสำหรับฐานะเรา คนจนมาตลอดภพชาติต่าง

ต้นทุนแห่งอัสสัมบัติคือสายทางแห่งมรรคผลนิพพานที่เรามั่นใจว่าจะต้องถึงในวันเวลาข้างหน้า คือสมาธิสมบัติ ความสงบเย็นใจ เราได้เป็นต้นทุนประจักษ์แล้วเวลานี้ เรามีหวังในธรรมสมบัติขั้นสูงส่งขึ้นไปโดยลำดับด้วยความพากเพียรที่เป็นมาและเป็นอยู่ อิทธิบาทสี่นี้เริ่มปรากฏขึ้นมาบ้างแล้ว คือ จันทะ พอใจทั้งการบำเพ็ญเพียรภาวนา พอใจทั้งผลที่ปรากฏกับใจขึ้นมาเรื่อย ๆ ไม่ขาดวรรคขาดตอน ราวกับน้ำซับน้ำซึม จิตใจชุ่มเย็นโดยสม่ำเสมอในอิริยาบถต่าง ๆ วิริยะ เพียรไม่ถอย ทุกอิริยาบถเป็นไปด้วยความเพียร ปราณีกิเลส ถอนกิเลสสกลมหิมา จิตตะ มีความฝึกลงมือต่อการบำรุงรักษาใจเพื่อธรรมรสอันโอชา พยายามระวังรักษาไม่ให้รสอันเป็นพิษภัยแทรกสิงใจ วิมังสา พิจารณาใคร่ครวญไตร่ตรองมองหาเหตุหาผลที่มาเกี่ยวข้องกับใจด้วยความไม่ประมาท พยายามฝึกจิตที่เคยโง่เพราะความปิดบังของกิเลส ให้

คลี่คลายขยายตัวขึ้น สังขารคือความฉลาดของสติปัญญา ใจไม่อับเฉาเมาหวัเหมือนแต่ก่อน อิทธิบาททั้งสี่ นับวันมีกำลังเข้มแข็งขึ้นตาม ๆ กัน ทั้งฉันทะ ทั้งวิริยะ ทั้งจิตตะ และวิมังสาธรรม กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีกำลังกล้าพร้อมเพรียงหน้ากิเลส โดยไม่เลือกกาล สถานที่ และเหตุการณ์ใด มีจิตมุ่งมั่นจะหักเหแลกกันโดยถ่ายเดียว

เมื่อสมาธิปรากฏเป็นปากเป็นทางพอตั้งตัวได้แล้ว ก็เร่งทางปัญญาออกพิจารณาธรรมทั้งหลาย ทั้งภายในภายนอก ประสานกัน รวมลงในไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนตตา อิทธิบาททั้งสี่จึงเริ่มประสานงานกันอย่างสนิทติดพัน กลายเป็นอิทธิบาทอัตโนมัติไปตามสติปัญญาที่พาให้เป็นไป นับแต่บัดนั้นแล จะเรียกว่าเข้าสู่สงครามกับกิเลสชนิดต่าง ๆ แบบตลุมบอนก็ไม่ผิด เพราะความรู้สึกลึกซึ้งที่หนักไปในธรรมวิมุติ นับวันเวลามีกำลังและสะกิดใจไม่หยุดหย่อน ในลักษณะสู้ไม่ถอย เอาให้หลุดพ้นโดยถ่ายเดียว แม้จะตายก็ขอให้ตายในสนามรบ คือตายในวงความเพียรทำต่อสู้อย่างเดียวหากยังไม่ตายก็เอาให้กิเลสหมอบราบและตายเกลื่อนให้เห็นประจักษ์ใจทุกระยะแห่งการต่อสู้ด้วยสติปัญญาซึ่งเป็นธรรมาวุธอันทันสมัย

ปฏิบัติที่ผาดโผนมากและเห็นผลประจักษ์

การทำความพากเพียรในขั้นเริ่มแรกและต่อมาจนจิตสงบลงเป็นสมาธิได้แม้จะเป็นความเพียรผาดโผน ด้วยการเอาชีวิตเข้าประกันก็ตาม แต่การเพียรการต่อสู้ในระยะนี้ เป็นการต่อสู้ที่บอบช้ำมาก แต่ผลปรากฏมีน้อยไม่สมดุลย์กัน ทั้งนี้เพราะยังไม่รู้วิธีการต่อสู้และพากเพียรเท่าที่ควร แต่นักปฏิบัติธรรมทั้งหลายจำต้องยอมรับยอมโดนความบอบช้ำไปก่อน เพื่อทราบเหตุผลจากประสบการณ์ที่เคยผ่านมา แล้วปรับตัวปรับความเพียรให้เหมาะสมยิ่งขึ้นในอันดับต่อไปสำหรับผมเองเคยเป็นดังที่กล่าวมานี้(หลวงปู่พุด) กว่าจะจับหลักเกณฑ์ได้ก็เกือบเป็นเกือบตาย

เมื่อการปฏิบัติทางด้านปัญญาแยกแยะร่างกายส่วนต่าง ๆ ออกคลี่คลายด้วยปัญหานั้นปรากฏชัดทั้งอสุภะอสุกัฏฐัง ทั้งทุกขัง อนิจจัง อนตตาในร่างกายโดยลำดับแล้วนั้นแลความเพียรจึงนับวันผาดโผนโจนทะยาน ทั้งประโยชน์พยายาม ทั้งสติปัญญาที่ก้าวออกสู่งานในวงกรรมฐานห้า มีเกสา โลมา เป็นต้น ตลอดจนสภาวะธรรมทั่ว ๆ ไป ด้วยความเพละเลิกละในการพิจารณา และความเห็นตามเป็นจริงในสกลกายส่วนต่าง ๆ จนตลอดทั่วถึง ประสานกับสภาพธรรมภาวนาซึ่งมีอยู่ทั่วไปว่า มีลักษณะอย่างเดียวกัน หายสงสัยและปล่อยวางไปโดยลำดับ สติปัญญาขั้น พิจารณารูปขั้นนี้ ผาดโผนมากผิดธรรมดาของความเพียรภาคทั่ว ๆ ไป แต่ก็เหมาะสมกับงาน ซึ่งเป็นงานหยาบ ที่ต้องใช้สติปัญญาอันผาดโผนไปตาม ๆ กัน เช่นเดียวกับท่อนไม้ซึ่งอยู่ในขั้นที่ควรถากอย่างหนักมือ ก็จำเป็นต้องทำเช่นนั้น สติปัญญาที่ทำการพิจารณาร่างกาย ซึ่งเป็นขั้นหยาบ ก็จำเป็นต้องดำเนินไปตามความเหมาะสมของงาน เมื่อสติปัญญารู้เท่าและปล่อย

วางขั้นตอนนี้แล้ว ก็ลดการพิจารณาแบบนั้นลงไปเอง เช่นเดียวกับไม้ซึ่งนายช่างตัดแปลงลงถึงขั้นที่ควรลดจากการถากการฟั่นอย่างหนักมือแล้ว ก็ลดไปเองโดยไม่ต้องมีใครมาบอกจะนั้น

ส่วนนามขั้น ได้แก่ เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ นั้นเป็นขั้นละเอียด การพิจารณาทางด้านปัญหาก็ละเอียดไปตาม ๆ กัน สถิติปัญญาที่พิจารณาขั้นทั้งสี่นี้ย่อมเป็นไปอย่างละเอียดสุขุมราวกับน้ำซับน้ำซึมนั้นแหละ แต่การพิจารณาขั้นทั้งสี่นี้ พิจารณาลงในไตรลักษณ์ล้วน ๆ จะเป็นไตรลักษณ์ใดก็ได้ตามแต่ความถนัดของการพิจารณา ไม่มีคำว่าอสุภะอสุกัสมิเหมือนพิจารณาร่างกายอันเป็นขั้นหยาบ

การพิจารณาขั้นสี่นี้จะพิจารณาขั้นใดก็ได้ตามแต่ถนัด เช่น ทุกขเวทนาขั้นเป็นต้น ประสานกันกับกายกับจิตกับทุกขเวทนา โดยพิจารณาแยกแยะเทียบเคียง รูป ลักษณะ อารมณ์ความรู้สึก ว่าอะไรเป็นอะไร ทั้งสามอย่างนี้เป็นอันเดียวกันหรือเป็นคนละอย่าง แยกแยะดูให้ชัดเจนด้วยปัญญาจริง ๆ อย่าสักแต่พิจารณาพอฟ่าน ๆ ไป นั้นเป็นลักษณะของกิเลสทำงาน เอาความขี้เกียจอ่อนแอมาทับเราต่างหาก ซึ่งมีไช้ทางเดินของธรรมคือสติปัญญาอย่างแท้จริงดำเนิน จะไม่เห็นความจริงแต่อย่างใด ต้องพิจารณาแบบสติธรรม ปัญญาธรรม จนเป็นที่เข้าใจตามความจริงอย่างถึงใจทุกส่วน

อันความอยากหายจากทุกขเวทนานั้น อย่าอยาก ๆ อยากให้หายเท่าไร ยิ่งเพิ่มสมุทัย ตัวผลทุกข์มากขึ้นเท่านั้น แต่ให้อยากรู้ อยากเห็นความจริงของทุกขเวทนาที่แสดงอยู่กับกายกับใจเท่านั้น นั่นคือความอยากอันเป็นมรรคทางเหยียบย่ำกิเลส ซึ่งจะทำให้เกิดผล คือการเห็นแจ้งตามความจริงของกาย เวทนา จิต ที่กำลังพิจารณาอยู่ในขณะนั้น ความอยากรู้จริงเห็นจริงนี้มีมากเท่าไร ความเพียรพยายามทุกด้านยังมีกำลังมากเท่านั้น

ฉะนั้น จงสนใจเฉพาะความอยากรู้จริง เห็นจริง ประเภทนี้อย่างเดียว และผลักความอยากให้ทุกข์หาย ออกจากวงจรพิจารณาในเวลานั้นทันที ๆ อย่าให้โศลกหน้าขึ้นมำขัดขวางได้ จะมาทำลายความอยากประเภทมรรคเพื่อผล ให้จมหายไปโดยไม่รู้ตัว สิ่งที่ต้องการจะไม่เจอ แต่จะไปเจอแต่ความกลัวตาย ความอ่อนเปียกเรียกหาคนอื่นมาช่วยเหลือ ซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสสมุทัยทั้งมวลเข้าทำงานในวงความเพียร จึงรีบเตือนนักปฏิบัติจิตภาวนาไว้ เกรงจะเสียทำให้มัน เพราะกิเลสมักรวดเร็วมากกว่าธรรมจะตามรู้ตามเห็นทันมัน

นักปฏิบัติจิตภาวนาเท่านั้น จะรู้มารยาของกิเลสประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวมาได้ดีประจักษ์ใจและขับไล่ให้สิ้นซากไปได้ไม่สงสัย

การพิจารณาทุกขเวทนาในขั้นนี้มีรูปขั้นเป็นสำคัญ จงอย่าคำนึงความเจ็บปวดรวดร้าวจะหาย ตัวจะเป็นจะตาย ยิ่งกว่าความอยากรู้อยากเห็นความจริงจากกาย จากเวทนา จากจิต ซึ่งพร้อมจะแสดงความจริงให้นักปฏิบัติผู้แก่ล้าวล้าหน้าันกรบ เพื่อเรียนจบอริยสัจ รู้ประจักษ์ด้วยสติปัญญาอันคมกล้าของตนอยู่

แล้ว อันความกลัวเป็นกลัวตายความอยากให้ทุกข์หายในเวลานั้น นั่นคือแม่ทัพใหญ่ของสกลกิเลส จะคอยทำลายบัลลังก์แห่งความเพียรทุกด้าน ให้ล้มละลายแบบไม่เป็นท่า จงพากันทราบไว้ทุก ๆ องค์ อย่าหลงกลมัน ซึ่งคัดกรออยู่ปากคอก จะออกกีดขวางด้านทานทางเดินของธรรมอยู่ตลอดเวลาที่ได้ช่องได้โอกาส

กรุณาทราบไว้ด้วยว่า กิเลสทุกประเภท ไม่เปลอเรืออ่อนแอท้อแท้เหลวไหลเช้อซ่าเซอะเซะเหมือนนักปฏิบัติภาวนาแต่กิริยา ส่วนใจปล่อยให้กิเลสหลุดลากไปถลึงหุงต้มกินเลี้ยงกันอย่างเอร็ดอร่อย พงม้นนะ ดังนั้นในเวลาที่เราเข้าค่ายเข้าเข็มระหว่างทุกขเวทนาใกล้กับสติปัญญาพิจารณาแยกแยะกัน เพื่อหาความจริง จงยับยั้งสติปัญญาเพื่อค่อยเพื่อรู้เท่าเดียว คือสติปัญญาหมั่นตัวเข้าสู่จุดที่ทุกขเวทนาใกล้สาหัสปรากฏอยู่ในวงของกาย สติจจ่อ ปัญญาคลี่คลายเวทนา กาย ใจ ที่กำลังคลุกเคล้ากันอยู่ ว่าทั้งสามนี้เป็นอันเดียวกันหรือเป็นคนละอัน แยกแยะดูให้ละเอียดถี่ถ้วน ย้อนหน้าย้อนหลัง ตลบตบสวนในระหว่างกาย เวทนา จิต ด้วยสติปัญญา อย่าสนใจกับเรื่องทุกข์จะหาย และการจะเป็นจะตาย ตลอดสถานที่เวล่ำเวลาใด ๆ ทั้งสิ้นในขณะนั้น จงสนใจแต่การพิจารณาเพื่อความรู้แจ้งในกาย ในเวทนา ในจิตอย่างเดียว สติปัญญาจงใช้เป็นปัจจุบัน จดจ่อต้องงานอย่างใกล้ชิด คิดพัน อย่าหันเห อย่าคาดคะเน อย่าคั่นอย่าเคา ทั้งสมุทัยทุกข์ ทั้งมรรค - นิโรธ ว่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ควรจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เพราะทั้งนี้ล้วนเปิดช่องให้สมุทัยทำงานของมันในวงความเพียรและเพิ่มโทษเพิ่มทุกข์ให้แก่เราถ่ายเดียว ผู้ปฏิบัติจงระวังให้มาก เพราะเป็นกิเลสโดยแท้ที่ต้องระวังตั้งตัวอยู่เสมอ ไม่เปลอให้มัน ขณะเดียวกันก็ตั้งทำพิจารณาดังกล่าวแล้ว จงพิจารณาแบบคลุมบอน ใครดีใครอยู่เป็นคู่เคียงของสังขาร วิมุติธรรม ใครไม่ดียังฟังไป แต่อย่าให้เราผู้ทรงความเพียรฟังก็แล้วกัน ต้องสู้เพื่อให้กิเลสฟังเท่าเดียว ทำอื่นไม่ถูก ไม่เหมาะสำหรับนักปฏิบัติผู้เป็นเหมือนนักรบในสงครามเพื่อชัยชนะโดยถ่ายเดียว

การพิจารณาทุกขเวทนาในกายประสานกันกับจิต แยกแยะทั้งสามอย่างนี้ ออกสู่ความจริงด้วยปัญญาไม่หยุดยั้ง ย่อมจะทราบความจริงของกาย ของเวทนา ของจิตได้อย่างชัดเจนหายสงสัย และได้ชัยชนะเป็นพัก ๆ ตอน ๆ ได้ความอาภาหุในทุกขเวทนาตลอดความล้มความตายก็กลายเป็นความจริงขึ้นมา เช่นเดียวกับ กาย เวทนา จิต และหายจากความกลัวตาย ดังที่กิเลสเคยหลอกมาเป็นประจำ พอความจริงเข้าถึงกันแล้ว ต่างอันก็ต่างจริง กายก็จริงตามสภาพของกาย เวทนาจึงจริงตามสภาพของเวทนา จิตก็จริงตามสภาพของจิต ต่างอันต่างจริงแล้วไม่กระทบกระเทือนกัน แม้ความตายก็เป็นสังขารความจริงอันหนึ่ง จะคืนให้กิเลสหัวเราะทำไม

เมื่อสติปัญญาพิจารณาไม่ถอยจนทราบความจริง กองกาย เวทนา จิต ประจักษ์ใจแล้ว.

1. ทุกขเวทนาดับวูบลงในขณะนั้น

2. แม้ทุกขเวทนาไม่ดับก็ไม่ประสานกันกับจิตดังที่เคยเป็นมา

3. จิตสงบตัวอย่างละเอียดลออและอัศจรรย์เกินคาด

4. จิตที่สงบตัวนั้นปรากฏชัดแต่ว่ารู้และอัศจรรย์เท่านั้น ไม่มีอะไรเกี่ยวข้อง

5. ขณะจิตสงบเต็มที่ ภายหมดไปจากความรู้สึกโดยสิ้นเชิง

6. ถ้าจิตพิจารณารอบตัวและตัดขาดจากเวทนาแล้ว แต่ไม่รวมลงเป็นเอกเทศ เป็นเพียงรู้ ๆ อยู่ด้วยความรอบตัว ร่างกายก็สักแต่ปรากฏว่ามี แต่ไม่ประสานกันกับจิต

นี่คือผลแห่งการพิจารณาด้วยอุบายวิธีที่กล่าวมาเป็นดังนี้ในวงปฏิบัติ ถ้าอยากรู้ อยากเห็น อยากชม จงปฏิบัติตามวิธีที่กล่าวมา ที่เคยได้อ่านในหนังสือซึ่งท่านอธิบายไว้จะมาปรากฏที่ใจของเราเอง โดยไม่อาจสงสัย นี่คือการพิจารณาทุกขเวทนา เวลาเกิดขึ้นกับร่างกาย จงพิจารณาอย่างนี้ จะรู้อย่างนี้ จะเห็นอย่างนี้ ไม่เป็นอื่น

ในนามขันธ์หรือนามธรรมทั้งสามคือ สัญญา สังขารและวิญญาณ เวลาพิจารณาก็เกี่ยวข้องกับกายเหมือนกันในบางกรณี ข้อนี้นี้ยกให้เป็นข้อคิดข้อพิจารณาของผู้ปฏิบัติจะพึงรู้ และปฏิบัติต่อตัวเอง ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตน เพราะนามขันธ์ทั้งสามนี้ ท่านพิจารณาเป็นการเป็นงานอย่างแท้จริง หลังจากจิตรู้เท่า ปล่อยวางรูปขันธ์เรียบร้อยแล้ว

เมื่อจิตยังไม่ปล่อยรูปขันธ์ การพิจารณาจำต้องประสานถึงรูปขันธ์อย่างแยกไม่ออก แต่ทั้งนี้เป็นหน้าที่ และเป็นกิจจำเป็นของนักปฏิบัติจิตภาวนาโดยเฉพาะ เป็นราย ๆ ไป หากรู้กับตัวเองว่า จะควรพิจารณาทั่วไปกับขันธ์ทั้งหลาย หรือจะพิจารณาขันธ์ใดในกาลเช่นไร โดยเฉพาะ ผู้ปฏิบัติจิตภาวนาเท่านั้นจะเข้าใจ ในการพิจารณาขันธ์ห้า ให้เหมาะสมกับการปล่อยวางเป็นวรรคเป็นตอนไป การพิจารณาอย่างกว้างขวางก็ในวงรูปขันธ์เท่านั้น

รูปขันธ์นี้พิสดารอยู่มาก การพิจารณาจึงไม่ขึ้นอยู่กับผู้ใด สุดแต่ถนัดต่อการพิจารณาจะแยกแยะร่างกายส่วนต่าง ๆ ออกเป็นชิ้นเป็นอัน จากคำว่าสัตว์ ว่าบุคคลก็ได้ จะพิจารณาเป็นอสุภะสิ่งปฏิกูล โสโครกหมดทั้งร่างก็ได้ จะพิจารณาไปทางไตรลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสามไตรลักษณ์ก็ได้ จนจิตมีความชำนาญชาญทั้งภาคอสุภะและภาคไตรลักษณ์ จนหาที่ติดที่ข้องไม่ได้แล้วก็ปล่อยวางไปเอง

เมื่อจิตปล่อยวางรูปขันธ์แล้ว จิตจะหมุนเข้าสู่นามขันธ์ทั้งสาม คือ สัญญา สังขาร วิญญาณ อย่างเต็มสติปัญญาที่มีอยู่ต่อไป ไม่มีคำว่าทอดยถา-ละเลย สติปัญญาจะหมุนตัวไปเองโดยไม่ถูกบังคับใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะเป็นขั้นสติปัญญาค่องตัวแล้ว เรื่องสติปัญญาค่องตัวนี้ เริ่มเป็นมาแต่ขั้นพิจารณาอสุภะในรูปขันธ์ค่องตัวอยู่แล้ว จนถึงขั้นปล่อยวาง เมื่อก้าวเข้าสู่ สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงค่องตัวต่อการพิจารณาทุกแง่ทุกมุม ไม่มีคำว่าอึดอัดเหนียวแน่นดังที่เคยเป็นมา นอกจากต้องรู้แจ้งเอาไว้เมื่อเห็นว่าจะเพลिनต่อการพิจารณาจนเกินไป ไม่ยอมพักตัวในเรือนคือสมาธิ ที่เคยเห็นในตำราว่า มหาสติ มหาปัญญา นั้นจะ

ปรากฏกับสติปัญญาของผู้ปฏิบัติ ที่หมุนตัวไปกับการพิจารณาไม่หยุดหย่อนผ่อนคลายในการทำงานไปเอง ไม่ต้องถามใคร

นับแต่ขั้นรู้เห็นอสุภะเด่นชัดด้วยการพิจารณาเรื่อยมา ความขี้เกียจ ความท้อแท้อ่อนแอ ความอดทนระอาใจ หายหน้าไปหมด ไม่ปรากฏในจิตดวงนั้นเลย ด้วยเหตุนี้แลจึงทำให้รู้ประจักษ์ใจว่า อันความขี้เกียจไม่เอาไหนเป็นต้น มันเป็นสกกลกิเลสทั้งหมด เป็นตัวมัดแข้งมัดขามัดจิตมัดใจสัตว์โลกไว้ ให้ก้าวสู่ความดีงามไม่ออก พอถูกตบธรรม มีสติปัญญาเป็นต้นเผาผลาญให้พินาศไปแล้ว สิ่งเหล่านี้ไม่มีในจิตใจเลย มีแต่ความเข้มข้นแห่งความเพียรทุก ๆ อิริยาบถเว้นแต่หลับเท่านั้น นอกนั้นเป็นท่าแห่งความเพียรทั้งสิ้น กิเลสเหล่านั้นไม่กล้ามาขัดขวาง แม้จะยังมีอยู่ภายในใจก็ตาม เพราะนับวันจะ กุสลา มนุญห์แล้วอย่างมั่นใจ เพราะฉะนั้นการพิจารณานามขันธ์ทั้งสาม ของท่านผู้มีสติปัญญาอันเกรียงไกรมาแต่รูปขันธ์แล้ว จึงคล่องตัวรวดเร็วไม่มีสติปัญญาใดในโลกสมมุติจะรวดเร็วเทียมเท่าได้

จิตที่ปล่อยรูปขันธ์แล้ว ยังต้องฝึกซ้อมสติปัญญาจากความคิดปรุงภาพแห่งขันธ์ให้ปรากฏขึ้นแล้วดับไป ปรากฏขึ้นแล้วดับไป ๆ จนรูปขันธ์ที่ปรากฏขึ้นจากความปรุงดับอย่างรวดเร็วราวกับฟ้าแลบ จากนั้นก็เป็นจิตว่างจากรูป จากวัตถุต่าง ๆ ทั้งภายในภายนอก หหมดความสนใจพิจารณาต่อไปอีก มีแต่หมุนเข้าสู่นามธรรมทั้งสาม อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสาม โดยถ่ายเดียว โดยถือจิตเป็นเป้าหมายแห่งการพิจารณา เนื่องจากอาการทั้งสามนี้ปรากฏขึ้นจากจิตและดับไปที่จิต สังเกตสอดรู้อาการเหล่านี้ขณะเกิดและดับ เมื่อสติปัญญารู้เท่าทัน ปัญญาก็ดี สังขารก็ดี วิญญาณก็ดี จะมีเพียงปรากฏขึ้นแล้วดับไป ๆ ไม่สืบต่อกับอะไร

จิตขึ้นพิจารณานามธรรมนี้ เป็นจิตว่างจากสิ่งภายนอกทั้งปวง แต่ยังไม่ว่างจากจิตและนาม ธรรมทั้งสามนี้ จึงต้องพิจารณาจุดนี้โดยความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ชั่ว ๆ ชาก ๆ จนจิตพอกับขันธ์และหยั่งเข้าสู่จิตล้วน ๆ อันเป็นเรือนรังของอวิชชาโดยเฉพาะ พิจารณากันในจุดนั้นกับนามขันธ์ประสานกัน จนสติปัญญาเห็นความเหลวไหลหลอกลวงของนามขันธ์พร้อมทั้งจิตอวิชชาประจักษ์ใจแล้ว อวิชชาภายในใจก็พังทลายหายซากลงไปในขณะที่นั้นด้วยสติปัญญาที่ทันสมัย

อวิชชาอันเป็นกิเลสโดยตรงนั้นดับ ส่วนขันธ์อันเป็นเครื่องมือของกิเลสอวิชชา นั้นไม่ดับไม่หายซากไปกับอวิชชา แต่กลับมาเป็นเครื่องมือของจิตบริสุทธิ์และเป็นขันธ์ล้วน ๆ ไม่มีกิเลสเข้าครองอำนาจเหมือนแต่ก่อน เพราะจิตบริสุทธิ์ธรรมบริสุทธิ์นั้น ไม่บีบบังคับขันธ์เหมือนกิเลส และไม่ยึดเหมือนกิเลส เพียงอาศัยขันธ์เป็นเครื่องมือด้วยความยติธรรมเท่านั้น นี่คือการล้างป่าช้าความเกิด - ตายให้สิ้นซากไปจากใจ ปราชญ์ท่านล้างอย่างนี้แล จงพากันจำไว้ให้ตั้งใจและนำไปปฏิบัติให้ถึงธรรม จะเข้าถึงพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในขณะที่จิตเข้าถึงธรรมบริสุทธิ์เต็มดวงนั้นแล หายสงสัยในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์โดยประการทั้งปวง

สงครามระหว่างกิเลสกับธรรม ต่อสู้กันภายในวงความเพียรของนักปฏิบัติจิตภาวนา โดยยึดใจเป็นเวทีสนามรบ มาจบมายุติกันที่ใจดวงบริสุทธิ์ หลังจากกิเลสสิ้นซากไปหมดแล้ว ปัญหาทั้งมวลมาหมดกันที่นี่แล

ดังนั้นจึงขอนิมนต์พระลูกพระหลานทั้งหลาย รู้เนื้อรู้ตัวด้วยธรรมกระเทือนโลก ที่ปลุกสัตว์ทั้งหลายให้ตื่นจากความหลับของกิเลสแต่บัดนี้ ที่กำลังมีครูอาจารย์สั่งสอนอยู่ จะไม่เสียที่ให้กิเลสชนิดต่าง ๆ อยู่ร่ำไป ดังที่เคยเป็นมา ซึ่งนำทุเรศอาณักหนาในสายตาของนักปราชญ์ ผู้ฉลาดแหลมคมเหนือกิเลส โดยประการทั้งปวงแล้ว พวกเราที่ถูกกิเลสกล่อมใจให้หลับทั้งที่ตื่นอยู่ มักเห็นขี้ดีกว่าไส้ เห็นภัยว่าเป็นคุณ เห็นบุญว่าเป็นบาป เห็นหาบเห็นหาบอันเป็นภาระหนัก ว่าเป็นเครื่องประดับตกแต่งที่สวยงาม อร่ามตาแช่มชื่นใจ ทำอะไรที่เป็นสารคุณจึงมักทำแบบสุกเอาเผากิน แบบขอไปที ๆ ผลจึงลุ่ม ๆ ดอน ๆ หาความสม่ำเสมอและหลักเกณฑ์ไม่ได้ ราวกับไม้ปักกองจี้ควาย คอยแต่จะหกล้มก้มกราบ หาความเป็นตัวของตัวไม่ได้ มีแต่ความรู้สึกระแค้นตัวเต็มใจ กิริยาใด ๆ แสดงออก มีแต่กิริยาอาการทำลายตัวเอง ทั้งนี้เพราะความเคยชินของนิสัยที่ไม่ได้รับการเหลียวแลจากเจ้าของในทางที่ถูกที่ดีเท่าที่ควร พระทั้งองค์ คนทั้งคนจึงกลายเป็นเศษพระเศษคนไปได้ และเคลื่อนกล่นอยู่ในท่ามกลางแห่งคนดี ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าประเภทเศษคนระหว่างแห่งพระดี พระแท้ ด้วยสุปฏิบัติ คนดี คนแท้ ด้วยทาน ศีล ภาวนา สัมมาการะ กับพระเศษ พระคน คนเศษ คนคน

เราจะสมัครทางไหน จงรีบตัดสินใจจากการพิจารณาด้วยดีเสียแต่บัดนี้ เวลาตายแล้ว ความดีงามที่พึงหวังมิได้ขึ้นอยู่กับผ้าเหลืองที่ห่มคลุมและการนิมนต์พระมา กุสลา มาดิกา บังสกุลอะไรนะ แต่มันขึ้นอยู่กับตัวเราฝึกเราให้มี กุสลาธรรม คือความฉลาด เปลื้องตนจากสิ่งไม่ดีทั้งหลาย ขณะที่มัวชีวิตอยู่ต่างหาก จะว่าผมไม่บอกไม่เตือน นี่คือการบอกคำเตือนท่านทั้งหลายโดยแท้จริงอย่างถึงใจเรื่อยมา ไม่มีเพียงครั้งนี้หนเดียว จงจดจำให้ตั้งใจและปฏิบัติตามตลอดไป ด้วย อุตตา หิ อุตตโน นาโถ พยายามทำตนให้เป็นเนื้อเป็นหนังของตนด้วยธรรมเครื่องดำเนินและส่องทาง จะไม่เป็นพระศรี เณรศรี พระลำสมัย เณรลำสมัย คนศรี คนลำสมัยต่อความดีงามและมรรคผลนิพพานที่พระพุทธองค์ตรัสไว้อย่างสด ๆ ร้อน ๆ ด้วยพระเมตตาสุดส่วนไม่มีใครเสมอเหมือน

ผมเองก็นับวันแก่ลง การแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อนก็ไม่สะดวก พระเณรก็นับวันหลังไหลมามาก เพื่อรับการอบรมสั่งสอน ขณะมาอยู่และศึกษาอบรมก็จงตั้งใจจริง อย่างนำความเหลาะ ๆ แหละ ๆ มาสังหารตนและทำลายเพื่อนฝูงผู้ตั้งใจปฏิบัติธรรม จะเสียไปทั้งเราและผู้อื่น ขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้วไม่ไว้หน้าใคร มันทำลายทั้งสิ้น คำว่าพระ ๆ เณร ๆ หรือความเข้าใจว่าเราเป็นพระเป็นเณรนั้น พึงทราบว่กิเลส คือกิเลสที่เคยเป็นข้าศึกต่อเราเต็มตัว ไม่กลัวใคร อย่าเข้าใจว่ามันจะมาฉวยตัวเป็นลูกศิษย์กันกุฎิ ฉวยการอุปฐากรักษา เพื่อเป็นความสะดวกปลอดภัยไว้สิ่งรบกวนในการประกอบความ پاکเพียรของพระ ที่ตนเข้าใจว่าเป็นอาจารย์ของมันเลย จงทราบว่า แม้เราบวชเป็นพระเป็นเณรแล้ว แต่กิเลสมันก็คือกิเลสอย่าง

เต็มตัว และขึ้นอยู่บนหัวคน หัวพระ หัวเณรเรื่อยมา แต่ก่อนบวชนบัตินี้ไม่ยอมลงเลย ฉะนั้น มันจึงไม่กลัวพระกลัวเณรและกลัวคนกลัวสัตว์โลกใด ๆ ทั้งสิ้น แต่มันเป็นนายและเป็นข้าศึกของคนของสัตว์ของพระเณรเรื่อยมา และยังจะเรื่อยไป ถ้าไม่รีบกำจัดมันเสียแต่บัดนี้ ให้ฉิบหายสิ้นซากไปจากใจ

การเทศน์วันนี้ก็เทศน์อย่างหมดไ้วหมดพุง ไม่มีอะไรหลงเหลือตกค้างอยู่ภายในใจเลย ทั้งเหตุ คือ ปฏิภาณเครื่องดำเนิน เผ็ดร้อนหนักเบาประการใดที่เกยต่อสู่กับกิเลสมา ทั้งผล ที่ปรากฏขึ้นจากการปฏิบัติมากน้อย หยาบตะเอยด ก็ได้ชุดคู่มาแสดงให้ฟัง อย่างหมดเปลือกหมดไส้หมดพุง ไม่มีลีลัปปิดบังไว้แม้แต่น้อย

ดังนั้นจึงนำอุบายวิธีเหล่านี้ไปฝึกหัดคัดค้านดาน กิเลสตัวร้ายกาจแสนพิษของแต่ละท่าน อย่างเต็มกำลังความสามารถ แต่ระวังอย่าให้กิเลสฝึกหัดคัดค้านดาน เอาเสียอย่างหมอบราบ แทนที่จะคัดค้านก็แล้วกัน ข้อนี้นักกัณห์นักกัณหา ไม่อยากเห็น ไม่อยากได้ยิน เพราะผมเองเคยโดนมันคัดค้านดานมาแล้ว จึงเป็นบทเรียนอย่างดีที่สุดจะนำมาเตือนท่านทั้งหลายไม่ได้ ขอจบเสียที จงพากันสวัสดีมีชัยทั่วหน้ากัน
จบเทศน์เท่านี้

หลวงปู่เริ่มป่วยจากโรครา

นับแต่ปี ๒๕๒๖ อย่างเข้ามา อาการเจ็บป่วยออก ๆ แอด ๆ ของหลวงปู่ก็เริ่มปรากฏมาพร้อม ๆ กัน ราวกับได้นัดแนะกันไว้ ท่านมักเจ็บป่วยบ่อย ๆ ทั้งที่ปกติโรคราก็ทำงานประจำชั้นธอยู่แล้ว เริ่มลุกและเดินไปไหนมาไหนไม่ได้ ต้องนอนอยู่กับที่เป็นปี ๆ อยู่แล้ว โรคที่เพิ่มความทรุดโทรมก็ปรากฏขึ้นเรื่อย ๆ จนรู้เห็นได้ชัดในสายตาและความรู้สึกของบรรดาศิษย์และประชาชนที่เข้ากราบเยี่ยม ส่วนคณะนายแพทย์ที่คอยดูแลรักษาหลวงปู่เป็นประจำไม่ขาดตลอดมานั้น คือ คณะแพทย์ทางอำเภอนองบัวลำภู และคณะแพทย์ทางโรงพยาบาลอุดร ฯ ได้ควบคุมดูแลอาการของท่านเป็นประจำ ศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ นับว่าได้ดูแลท่านหลวงปู่อย่างใกล้ชิดท่านหนึ่ง ทั้งเวลาปกติและเวลาเจ็บป่วย มีการไป ๆ มา ๆ อยู่เสมอมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว ทั้งหมดที่มาจากสำนักพระราชวังเป็นครั้งคราว ช่วยกันพยาบาลรักษาท่านอย่างใกล้ชิด ด้วยความสนใจและเคารพเลื่อมใสในหลวงปู่จริง ๆ แม้เช่นนั้น อาการต่าง ๆ ก็คอยแต่จะกำเริบอยู่เสมอ ท่านมีอาการเวียนศีรษะเป็นประจำ นังนานไม่ค่อยได้ นี่เป็นสาเหตุแห่งโรคนิดอื่นจะตามมา เช่น โรคบวมตามหลังมือ หลังเท้า อ่อนเพลียมาก นังไม่ได้ อาการเหล่านี้ค่อยทวีความรุนแรงขึ้นทุกวันเวลา จนกลายเป็นคนไข้หนัก ทั้ง ๆ ที่หาไข้จริง ๆ ไม่เจอ เจอแต่อาการเหล่านี้ในองค์ท่าน ไม่ปรากฏมีโรคนิดใดอย่างแท้จริงปรากฏเลย ในความรู้สึกของหมอและคนทั่วไปจึงรวมลงในจุดเดียวกันว่า ท่านมรณภาพด้วยโรคราโดยแท้ การเขียนเรื่องอาการป่วยของท่าน เห็นว่าไม่มีอะไรแปลกและพิสดารพิศดารมดมา จึงเขียนเพียงย่อ ๆ พอท่านผู้อ่านทั้งหลายเข้าใจกัน

จันทร์ที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๒๖ เวลา ๐๕.๔๕ น. หลวงปู่ก็มรณภาพด้วยอาการอันสงบท่ามกลาง
สานุศิษย์ซึ่งมีจำนวนไม่มากนักในเวลานั้น เพราะเป็นตอนเช้า พระก็เริ่มออกบิณฑบาต ประชาชนก็ยังไม่
มีมาก ที่กุฏิใหญ่ที่ท่านพักเป็นประจำ ในวัดถ้ำกลองเพล อ.หนองบัวลำภู จ.อุดรธานี

เมื่อข่าวมรณภาพของท่านแพร่กระจายออกไป ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน พระ เณร ทราบต่างก็
หลั่งไหลมากราบเยี่ยมศพท่านเป็นจำนวนมากจนไม่อาจพรรณนา ทางจังหวัดได้รายงานเรื่องนี้ไปยัง
สำนักพระราชวังโดยด่วน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรับเป็นศพในพระบรมราชานุเคราะห์โดยตลอด เวลา ๘.๐๐ น.
ได้เคลื่อนย้ายศพหลวงปู่มาตั้งบำเพ็ญกุศลที่ “ศาลาเมตตาอนาลโย” โดยเปิดโอกาสให้ศรัทธาประชาชน
ทั่วไปเข้ากราบนมัสการรดน้ำศพ ในวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๒๖ เวลา ๑๔.๐๐ น. ถึง ๑๕.๐๐ น. เวลา
๑๖.๓๐ น. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จมาพระราชทานน้ำอาบศพ และทรงเป็น
ประธานในงาน โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับไว้เป็นศพในพระบรมราชานุเคราะห์โดยตลอด
และตั้งศพบำเพ็ญกุศลพระราชทาน ๗ วัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทาน โกศโถ ฉัตรเบญจา ตั้งประดับ และสมเด็จพระ
นางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พระราชทานเงินสี่แสนบาท เป็นค่าอาหารถวายพระและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ตลอด
๗ วันด้วย

จบ